

خدمات شهری در زمان درگیری مسلحانه طولانی مدت

دعوت به اتخاذ رویکردی بهتر
برای کمک به آسیب دیدگان

ICRC

تحت عنوان زیر ارجاع داده شود: کمیته بین‌المللی صلیب سرخ، ۲۰۱۵، خدمات شهری در زمان درگیری مسلحانه طولانی مدت: دعوت به اتخاذ رویکردی بهتر برای کمک به آسیب دیدگان، کمیته بین‌المللی صلیب سرخ، ژنو
عکس روی جلد: کودکان فلسطینی از پنجره خانه به بیرون نگاه می‌کنند. (غزه) ©M. Fathi/NURPHOTO

خدمات شهری در زمان درگیری مسلحانه طولانی مدت

دعوت به اتخاذ رویکردی بهتر
برای کمک به آسیب دیدگان

فهرست مطالب

۴	نویسندگان.....
۵	مقدمه.....
۶	قدردانی و تشکر.....
۷	خلاصه اجرایی.....
۷	دلیل تهیه این گزارش چه بوده است؟.....
۸	پیام‌های اصلی این گزارش کدامند؟.....
۱۱	پس از مطالعه این گزارش باید چه اقداماتی را انجام داد؟.....
۱۳	۱- خدمات ضروری و درگیری مسلحانه طولانی مدت در مناطق شهری.....
۱۳	۱-۱- اهداف این گزارش.....
۱۴	روش‌شناسی.....
۱۴	۱-۲- شرایط پیچیده شهری.....
۱۴	آسیب‌پذیری‌های پنهان در مناطق شهری.....
۱۶	فرصت‌های موجود در مناطق شهری.....
۱۷	۱-۳- درک خدمات ضروری شهری.....
۱۷	تعریف پیشنهادی برای «مناطق شهری».....
۱۸	خدمات ضروری؛ افراد، سخت‌افزار و مواد مصرفی.....
۲۱	۲- اثر درگیری مسلحانه طولانی مدت بر خدمات ضروری شهری.....
۲۱	۲-۱- اثر مستقیم، غیرمستقیم و انباشته.....
۲۱	اثر مستقیم، غیرمستقیم و انباشته.....
۲۲	اثر بر افراد مهم.....
۲۴	اثر بر سخت‌افزار مهم.....
۲۷	اثر بر مواد مصرفی مهم.....
۲۸	۲-۲- عوامل مؤثر بر میزان این اثر.....
۲۸	ارتباط درونی خدمات ضروری.....
۲۹	وابستگی به خدماتی از خارج از مناطق شهری.....
۲۹	اثر انباشتی تحریم‌ها، محاصره‌ها و دیگر محدودیت‌ها.....
۳۱	اثر غیرمستقیم جابجایی گسترده جمعیت‌ها.....
۳۱	اثر بر روی بهداشت عمومی، و قابل اتکا بودن خدمات.....
۳۲	۳- مسائلی که بر کمک‌رسانی کارآمد تأثیر دارند.....
۳۲	۳-۱- اثر درازمدت بر روی خدمات و مردم.....
۳۴	۳-۲- آیا فعالیت‌های امدادی-توانبخشی-عمرانی تأثیری دارند؟.....
۳۵	۳-۳- عدم همخوانی میزان تأمین سرمایه با نیازها.....
۳۶	۳-۴- همکاری با دیگران.....
۳۶	همکاری با مقامات و کنشگران محلی.....
۳۸	همکاری با دریافت‌کنندگان خدمات.....
۳۸	همکاری با بخش خصوصی.....
۳۹	۳-۵- حقوق بین‌المللی بشردوستانه و خدمات ضروری: برخی چالش‌ها.....
۴۱	۴- دعوت به اتخاذ رویکردی بهتر برای کمک به مردم آسیب‌دیده.....
۴۱	۴-۱- مسائل اصلی.....
۴۲	۴-۲- مسیر رسیدن به رویکردی بهتر.....
۴۳	۴-۳- ادامه بحث.....
۴۵	پیوست الف- خلاصه مطالعه عراق.....
۴۹	پیوست ب- خلاصه مطالعه غزه.....
۵۱	پیوست پ- روش‌شناسی و محدودیت‌های موجود در این گزارش.....
۵۳	پیوست ت- حمایت از خدمات ضروری بر اساس حقوق بین‌المللی بشردوستانه و دیگر قوانین
۶۳	ارجاعات.....

نویسندگان

نوشتن این گزارش و پروژه‌ای که مبنای کار بود با نظارت ژان فیلیپ دروس (Jean-Philippe Dross)، رئیس واحد آب و زیستگاه در کمیته بین‌المللی صلیب سرخ انجام شد. وی نقش ایجاد هماهنگی بین دکتر مارک زیتون (Mark Zeitoun) از دانشگاه انگلیای شرقی و نیز خاویر کوردوبا (Javier Cordoba)، اوارستود پینو اولیویرا (Evaristo de Pinho Oliveira) و مایکل تلحمی (Michael Talhami) از واحد آب و زیستگاه در کمیته بین‌المللی صلیب سرخ را به عهده داشته است.

مقدمه

ما به طرز فزاینده‌ای شاهد اثر فاجعه‌بار درگیری مسلحانه در مناطق شهری هستیم، به نحوی که امروزه حدود ۵۰ میلیون نفر از پیامدهای این پدیده در رنجند. غیرنظامیان کشته و مجروح، جوامع محلی از هم پاشیده و آواره، و خدمات ضروری برای بقای مردم مختل می‌شوند. وقتی درگیری‌های مسلحانه در مناطق شهری برای سال‌ها و حتی دهه‌ها ادامه می‌یابند، نیازهای بشردوستانه از همیشه جدی‌تر می‌شوند چرا که کل سیستم خدمات عمومی تضعیف شده و یا کاملاً مختل می‌گردد.

میزان تاب‌آوری یک فرد، خانواده و یا جمعیت، در زمانی که وسایل لازم برای پاسخگویی به نیازهای اساسی انسانی از کنترل آنها خارج است، تا آخرین حد ممکن کاهش می‌یابد. این موضوع به خصوص برای کسانی درست است که در محیط‌های شهری و نه مناطق روستایی زندگی می‌کنند، چرا که وابستگی آنان به خدمات ضروری پیچیده، بیشتر است. به همین دلیل، رویکردها و واکنش‌های بشردوستانه هم باید به شکلی کاملاً متفاوت از آنچه امروز شاهد آن هستیم طراحی شوند.

امروزه در بسیاری از چنین شرایطی، سیستم آب‌رسانی از کار می‌افتد، برق قطع می‌شود و شهرداری‌ها دیگر قادر به تصفیه فاضلاب و یا جمع‌آوری پسماند نیستند. این در حالی است که فروپاشی زیرساخت‌ها به معنای آن نیز هست که بیمارستان‌ها و مراکز خدمات درمانی دیگر نمی‌توانند از مجروحان مراقبت کرده و بیماری‌های مزمن را درمان نمایند. این مشکل با این واقعیت که فرصت‌های تحصیلی و شغلی نیز از دست می‌روند تشدید می‌شود. در نتیجه، شمار بسیاری از مردم در داخل کشور آواره شده و یا به کشورهای همسایه پناه می‌برند، که با این کار فشار مضاعفی بر زیرساخت‌های شهر میزبان وارد می‌شود. در جهان امروز، غیرنظامیانی که در میان آتش طرف‌های درگیر در مناطق شهری گرفتار شده‌اند بیش از خود پیکارجویان متحمل تلفات و تأثیر مستمر این وضعیت بر خدمات عمومی و تنزل اقتصادی می‌شوند.

بیش از ۳۰ سال است که کمیته بین‌المللی صلیب سرخ با فعالیت در مناطق شهری که در آنها درگیری مسلحانه طولانی مدت در جریان بوده، موارد بسیاری آموخته و در نتیجه، رویکردهای مؤثرتری را برای پاسخگویی به نیازهای نوظهور کنونی تبیین کرده است. برای مثال، این سازمان از زمان جنگ اول خلیج فارس در ۱۹۹۱ حضوری طولانی در عراق داشته و کار خود را با تعمیر و نگهداری شبکه برق، آب‌رسانی و تصفیه آب شهری آغاز و کم‌کم فعالیت خود را بر روی تغییرات محیطی متمرکز کرده است. امروزه در سوریه کمیته بین‌المللی صلیب سرخ از روند راه‌اندازی و نگهداری زیرساخت‌های ضروری در بیشتر نقاط کشور پشتیبانی می‌نماید، از جمله با تأمین محصولات لازم برای تصفیه آب که در بازار محلی موجود نیستند، تا از دسترسی مردم به آب آشامیدنی پاک اطمینان حاصل شود. این گزارش که بر مبنای تجارب کمیته بین‌المللی صلیب سرخ تدوین شده برای تجزیه و تحلیل نحوه واکنش بشردوستانه در مناطق شهری در هنگام وخامت فزاینده خدمات ضروری در زمان درگیری‌های مسلحانه طولانی مدت کاربرد دارد. در اینجا توجه خواننده بیش از هر چیز دیگری به اثر انباشتی و خطر فزاینده‌ای معطوف می‌شود که متوجه بهداشت عمومی است. مشکلات تا حد قابل توجهی ریشه در پیچیدگی سیستم‌های شهری و وابستگی آنها به زیرساخت‌هایی بزرگ مقیاس و مرتبطی دارند که کارکرد آنها بسته به وجود کارکنان متخصص است تا ارائه خدمات تضمین شود. همچنین در این گزارش از همگان دعوت شده تا نسبت به چالش‌هایی که در برخی مناطق به دلیل عدم احترام به حقوق بین‌المللی بشردوستانه در جنگ‌های شهری و یا به دلیل اثر خصومت‌ها بر زیرساخت‌های

پیچیده و مرتبط شهری رخ داده‌اند، اقدامی بکنند.

اگر بخواهیم واکنش مؤثرتری نسبت به شرایط موجود نشان دهیم، چنین چالش‌ها و پیچیدگی‌های متعددی باید از سوی سازمان‌های بشردوستانه مد نظر قرار گیرند. در این گزارش، روش‌های فعلی زیر سؤال رفته و رویکردی جدیدتر، مناسب‌تر و پایدارتر برای واکنشی منسجم و درازمدت در تمامی بخش‌ها پیشنهاد شده است که حوزه‌های بشردوستانه و عمرانی را در بر می‌گیرد، و نیز راهبردها و سازوکارهای تأمین سرمایه برای پاسخگویی بهتر به این نیازهای بشردوستانه جدی بررسی می‌شوند.

دومینیک استیلهارت

مدیر عملیات

قدردانی و تشکر

این اثر کمیته بین‌المللی صلیب سرخ، محصول تحقیقات انجام شده در مشارکت با مرکز مطالعات امنیت آب در دانشگاه آنگلیای شرقی تحت نظارت دکتر مارک زیتون می‌باشد. کمیته بین‌المللی صلیب سرخ بدین وسیله از ایشان و اعضای تیم‌شان، هیت‌ال‌عیدی، استفانی هاوکینز، چارلز تامپسون و روت مک‌دوگال به دلیل مشارکت ارزشمندی که از خود نشان دادند و نیز به خاطر بررسی ادبی اثر، قدردانی و تشکر می‌نماید.

در اینجا از همکاران‌مان در کمیته بین‌المللی صلیب سرخ نیز که پشتیبانی عملی و توصیه‌های سازنده‌ای به ما ارائه کردند تشکر می‌کنیم. به خصوص از طرف تعدادی از مهندسان آب و زیستگاه سازمان و نیز همکارانی از بخش‌های حمایتی و حقوقی کمک‌های زیادی دریافت کردیم.

انگیزه تدوین این گزارش، همانا تعهد هزاران نفری است که هر روزه در تلاشند تا روند ارائه خدمات ضروری به کسانی که گرفتار درگیری‌های شهری طولانی مدت هستند، ادامه یابد. اطمینان داریم که پیشنهادات ارائه شده در این متن در راستای ارج نهادن به تلاش و تعهد چنین افرادی است.

خلاصه اجرایی

دلیل تهیه این گزارش چه بوده است؟

در این گزارش سعی شده تا برای ایجاد رویکردی بهتر به منظور کمک به کسانی که در مناطق شهری تحت تأثیر درگیری مسلحانه طولانی مدت هستند، انگیزه لازم برای بحث و بررسی‌های مورد نیاز ایجاد شود. در این گزارش، تحقیقات اخیر با بیش از سه دهه تجربه کمیته بین‌المللی صلیب سرخ در مناطق شهری در هم آمیخته شده‌اند، و از طریق گروه‌های متمرکز و مصاحبه‌های فردی و نیز از مجرای مطالعاتی که در عراق و غزه انجام شدند، اطلاعات لازم گردآوری شده‌اند.

البته این تعهد فقط ناشی از افزایش تواتر درگیری‌های مسلحانه طولانی نیست که امروزه در مناطق شهری به طور فزاینده‌ای شاهد آنها هستیم. در حال حاضر، حدود ۵۰ میلیون نفر در سراسر جهان تحت تأثیر درگیری مسلحانه در مناطق شهری هستند. این شرایط، اثری زنجیره‌ای هم در پی دارد که حوزه‌ای بسیار فراتر از نشانه‌های مشهود تخریب را در بر می‌گیرد. تجربه به ما آموخته که این مردم نسبت به هموطنان روستایی خود وابستگی بیشتری به خدمات ضروری داشته و در نتیجه نسبت به اختلال در چنین خدماتی آسیب‌پذیرترند. مناطق شهری به دلیل وسعت، پیچیدگی و وجود شبکه‌های ظریفی از روابط شخصی، همچنین چالش‌های تدارکاتی و سیاسی را هم به دنبال دارند. وقتی که پیچیدگی ذاتی مناطق شهری با چرخه‌های مکرر درگیری مسلحانه و یا اثر تحریم بین‌المللی، محاصره و یا دیگر محدودیت‌های اعمال شده بر روی تجارت، واردات و تدارک کالا تشدید می‌شود، نشان دادن واکنشی مناسب مشکل‌تر هم می‌شود. با این حال در فضاهای شهری امکان مداخلاتی نیز وجود دارد که در مناطق روستایی مقدور نیستند، گرچه مناطق روستایی از نظر تاریخی محل اجرای بیشترین برنامه‌های کمک‌رسانی بشردوستانه بوده‌اند.

هدف از تدوین این گزارش در کلی‌ترین شکل آن عبارت است از آگاهی‌رسانی در رابطه با میزان و ماهیت اثر فقدان خدمات شهری در هنگام درگیری‌های مسلحانه‌ای که گاهی چندین دهه به طول می‌انجامند. در این گزارش به طور خاص از همگان دعوت شده تا از الگوهای کمک‌رسانی سنتی به سمت الگویی حرکت کنند که در آن واقعیت‌های درازمدت‌تر موجود در آن دسته از مناطق شهری که تحت تأثیر درگیری مسلحانه مستمر قرار دارند، در نظر گرفته شوند. همچنین دلیل چنین دعوتی هم عنوان شده و توضیح داده شده که چگونه به دلیل «چرخه‌ای باطل» از آثار مستقیم و یا غیرمستقیم انباشتی که خطری جدی را برای بهداشت و سلامت مردم رقم زده و یا به آوارگی آنان منجر می‌شوند، کیفیت خدمات شهری ضروری می‌تواند تا حد غیرقابل جبرانی نقصان یابد. به منظور پیشنهاد یک راه حل، آنچه که برای غلبه بر این چالش برای تضمین انجام بهترین کار در زمان و مکان مناسب نیاز است نیز در این گزارش معرفی می‌شود.

پیام های اصلی این گزارش کدامند؟

۱- الگوی امداد-توانبخشی-عمران غیرمولد است.

این امر در هنگام درگیری های مسلحانه طولانی مدت در مناطق شهری مصداق دارد. تجارب کسب شده از امدادرسانی در زمان بلایا و درگیری های مسلحانه در مناطق روستایی نشان می دهند که با محدود کردن عملیات مداخله از نظر ماهیت آنها به عملیات «امدادی» و یا «پس از جنگ»، برنامه ریزی هم دچار محدودیت می شود و در نتیجه پل زدن بر روی شکاف موجود بین درگیری و عملیات عمرانی اولین قدم است. در بسیاری از درگیری های مسلحانه طولانی، اجرای عملیات در مناطق شهری نمی تواند پاسخگوی نیازهای مردم باشد.

۲- الگوی جدیدی مورد نیاز است.

به الگوی جدیدی نیاز هست تا بتوان به چالش های ناشی از درگیری مسلحانه طولانی مدت در مناطق شهری رسیدگی کرد. در این الگو باید به پیچیدگی چالش های موجود توجه داشت. منشأ چنین پیچیدگی هایی می تواند موارد زیر باشد (الف) مقیاس چالش ها (زیرساخت های شهرهای بزرگ خیلی پیچیده هستند به شکلی که بازیابی تنها بخشی از آنها می تواند منافع فوری برای چندصد هزار نفر داشته باشد، ولی گزینه ها اغلب برای شهرداری ها و سازمان های بشردوستانه که بیشتر به روش های سنتی واکنش اضطراری پایبندند، خیلی هزینه بر هستند)؛ (ب) طول مدت چالش ها (مردم عراق دهه ها است که با ترکیبی از درگیری مسلحانه بین المللی و درگیری مسلحانه غیر بین المللی دست به گریبانند)؛ (پ) ارتباط درونی و چندوجهی خدمات ضروری به هم؛ (ت) آثار انباشتی و غیرمستقیم و نیز آثار مستقیم؛ (ث) سیاست های ناشی از فضاهای به شدت امنیتی برای اجرای عملیات (به طور ضمنی یعنی روابط خوب با مقامات محلی نه فقط مهم هستند، بلکه در حال تغییر دائمی بوده و خالی از خطر هم نیستند)؛ (ج) کمبود جدی ناشی از وجود شکاف بین شواهد موجود و تجزیه و تحلیل آنها؛ (چ) چالش های ناشی از اجرا و کاربرد حقوق بین المللی بشردوستانه؛ و (ح) تأمین سرمایه که با طول مدت و یا مقیاس نیازها همخوانی ندارد.

۳- خدمات شهری بر مبنای ارتباط درونی افراد، سخت افزار و مواد مصرفی ارائه می شوند.

وقفه در ارائه خدمات ضروری شهری می تواند ناشی از آثار ناخواسته بر روی هر کدام از اجزایی باشد که خدمات از مجموع آنها شکل گرفته است: افراد مهم (به خصوص کارکنان عملیاتی و تعمیر و نگهداری)، سخت افزارهای مهم (مثل زیرساخت، تجهیزات) و مواد مصرفی مهم (مثل سوخت، کلر، دارو). هیچیک از این اجزاء به تنهایی کافی نیست. مثلاً، اگر قطعات یدکی لازم برای تعمیر یک پست برق موجود باشد ولی تنها پرسنلی که توان نصب آنها را دارد از ترس درگیری فرار کرده باشد، کل کار روی زمین می ماند.

۴- «شهری» یعنی چیزی فراتر از یک شهر.

برخی عناصر کلیدی در ارائه خدمات ضروری (مثل نیروگاه های برق، مسیرهای تدارکاتی و تصفیه خانه های آب و فاضلاب) در بیشتر موارد در جایی خارج از محدوده شهری واقع شده اند. به همین دلیل نبردهایی با گستردگی بالا فقط می توانند آثار زیانباری برای شهرنشینان به همراه آورند. در این گزارش، «شهر» در حوزه خدمات بشردوستانه به منطقه ای گفته می شود که در آن غیرنظامیانی که نسبت به وقفه در ارائه خدمات ضروری آسیب پذیرند زندگی می کنند و شبکه اجزای پشتیبانی کننده از روند ارائه چنین خدماتی هم در همین محدوده قرار دارد.

۵- خدمات شهری با هم ارتباط درونی دارند.

به عنوان مثال، یک مبدل برق خسارت دیده می تواند منجر به قطع فوری جریان آب برای یک محله و یا یک بیمارستان شده، و در نتیجه تا حد زیادی کیفیت بهداشت

عمومی را کاهش و خطراتی را برای بهداشت و سلامت عمومی به بار آورد. مجموعه مهارت‌های لازم برای رسیدگی هر چه بهتر به چنین مشکلاتی که ناشی از ارتباط درونی خدمات هستند، ذهنیت انبار کردن را که در بیشتر موارد در شهرداری‌ها و سازمان‌های بشردوست شاهد آن هستیم زیر سؤال می‌برد، چرا که چنین ذهنیتی مانع همکاری‌های میان‌بخشی می‌شود (مثلاً بین بخش‌های بهداشت و درمان، آب و فاضلاب، انرژی و کشاورزی). علاوه بر این، بسیاری از سازمان‌های بشردوست تمایل دارند که بر اساس رویه‌ای تاریخی بر روی توسعه ظرفیت خود برای رسیدگی به مسائل مربوط به کمیت و کیفیت آب پیردازند و تعداد کمی از آنها، اگر اصلاً موجود باشند، توانایی‌های لازم برای رسیدگی به چالش‌های مربوط به زیرساخت‌های شهری در رابطه با تأمین انرژی و تصفیه پساب را در خود ایجاد کرده‌اند.

۶- به دلایل مستقیم، غیرمستقیم و انباشتی که ارتباط درونی دارند، در ارائه خدمات وقفه می‌افتد.

درگیری مسلحانه می‌تواند در هر یک از سه رکن فوق‌الذکر (افراد، سخت‌افزار و مواد مصرفی) به طور مستقیم (مثلاً سوراخ شدن منبع آب به دلیل شلیک یک تانک، و یا کمبود کلر به دلیل تحریم) و یا به طور غیرمستقیم (مثلاً کارکنان یک نهاد شهرداری یا بشردوست با وظایفی حیاتی به دلیل خطر در سر کار حاضر نشوند) اختلال ایجاد کند. با گذر زمان، آثار مستقیم و یا غیرمستقیم می‌توانند اثری افزایشی بر روی ارائه خدمات داشته باشد و در نتیجه آثار آنها انباشتی بوده و رسیدگی به آنها بسیار مشکل‌تر می‌شود.

۷- اگر به موقع به آنها رسیدگی نشود، «چرخه‌های باطل» ممکن است مانع ترمیم و راه‌اندازی خدمات مختل شده گردند.

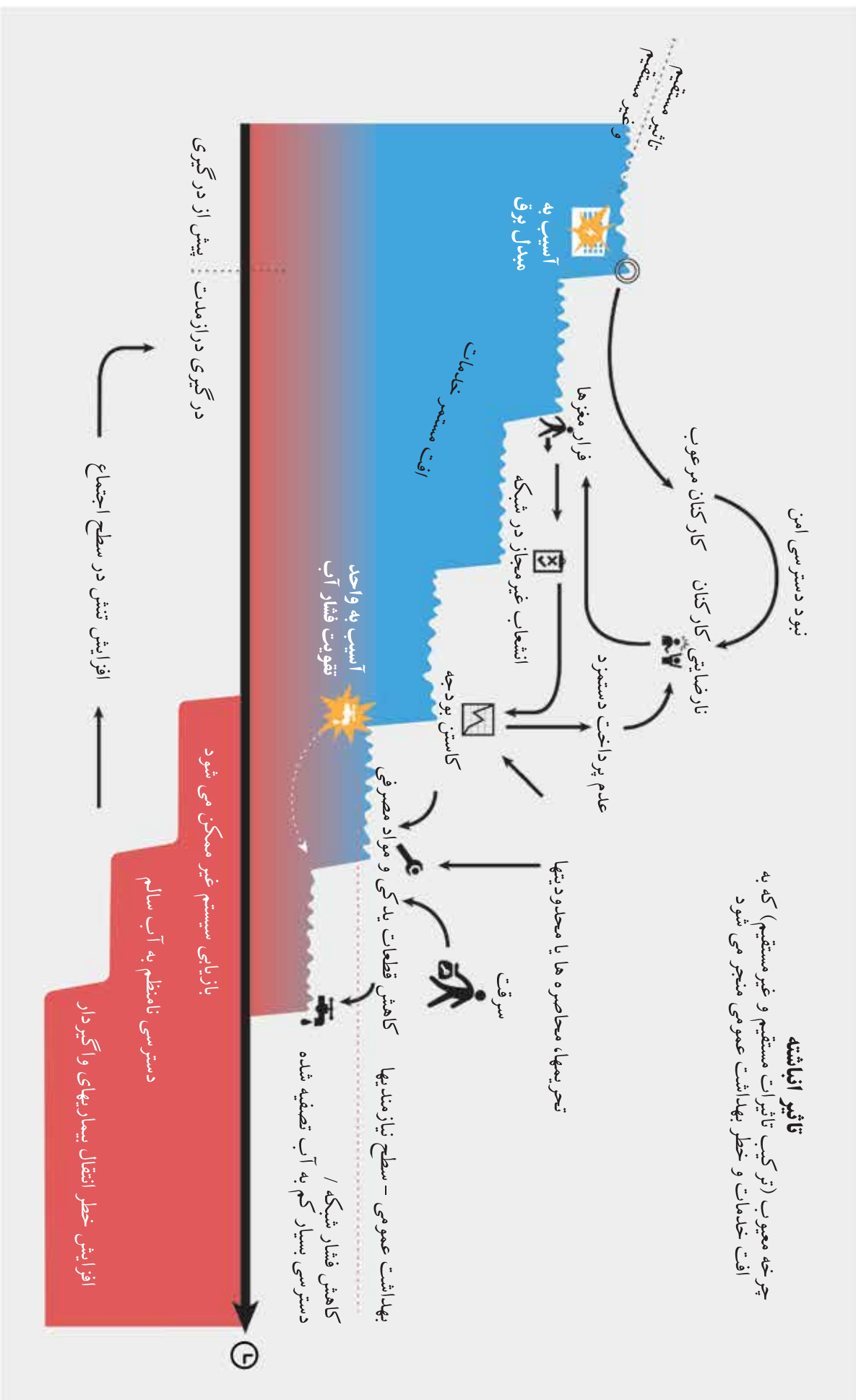
انباشت اثر افزایشی می‌تواند منجر به وخامت تصاعدی خدمات و در نتیجه اثری انباشتی بر روی مردم شود. این اثر ممکن است در مراحل غیرقابل پیشگیری باشد و «چرخه‌های باطل» اثر انباشتی بر روی هر سه رکن (افراد، سخت‌افزار و مواد مصرفی) در طول یک درگیری مسلحانه طولانی مدت در مناطق شهری می‌تواند منجر به شرایطی شود که از نظر فنی خیلی مشکل باشد و یا اینکه معکوس کردن آنها بسیار گران تمام شود. در حال حاضر، بیشتر عملیات کمک‌رسانی از نظر رسیدن به هدف جلوگیری از چنین چرخه‌های باطلی ناتوانند. الگوی جدید هم دقیقاً برای حل چنین مشکلی طراحی شده است.

۸- حقوق بین‌المللی بشردوستانه حدی از حمایت را ارائه می‌کند.

با این حال، در حالیکه حقوق بین‌المللی بشردوستانه قادر است تمامی ارکان خدمات‌رسانی را از آثار مستقیم درگیری مسلحانه حفظ نماید، چالش‌های خاصی هم هستند که از تفسیر و کاربرد این مجموعه قوانین در زمان جنگ‌های شهری ناشی می‌شوند، به خصوص از نظر میزان حمایتی که این قوانین در برابر آثار غیرمستقیم و یا انباشتی خصوصت‌ها از خدمات ضروری به عمل می‌آورد. کمیته بین‌المللی صلیب سرخ به شکل فعال در صدد رسیدگی به این چالش‌هاست، به خصوص از طریق فعالیت در زمینه کاربرد تسلیحات انفجاری در مناطق پر جمعیت.

۹- تحقیقات کافی بر روی اثر وقفه در خدمات شهری بر روی زندگی مردم در طول زمان انجام نشده است.

یکی از اولویت‌ها، نیاز به ایجاد درکی بهتر نسبت به چگونگی اثر وقفه در ارائه خدمات بر روی معیشت، امنیت غذایی، امنیت انسانی و بهداشت است. بسیاری از سازمان‌های بشردوست برنامه‌هایی را برای رسیدگی به آثار مستقیم چنین وقفه‌هایی در دستور کار دارند، ولی برای آثار غیرمستقیم و انباشتی بر روی طیفی گسترده‌تر از مسائل بشردوستانه مرتبط برنامه‌ای ندارند.

اثر انباشتی: چرخه باطل (ترکیبی از آثار مستقیم و غیرمستقیم) منجر به کاهش روند ارائه خدمات شده و احتمال دارد منجر به شدت گرفتن درگیری های شود که خود عامل رو به وخامت گماردن خدمات بوده است.

پس از مطالعه این گزارش باید چه اقداماتی را انجام داد؟

در این گزارش تأکید شده که تمامی کسانی که نقشی دارند باید سعی کنند تا رویکردی بهتر و منسجم‌تر را اتخاذ نمایند تا بتوانند در دراز مدت به نحو مؤثرتری کمک‌رسانی نمایند. بر اساس ویژگی‌هایی که در بالا برای الگوی جدید بر شمرده شد، باید در چرخه امداد/توانبخشی/توسعه اصلاحاتی انجام شود، و این کار باید پیشتر از اینها انجام می‌شد. این حقیقت که تفاسیر متفاوت از قواعد حقوق بین‌المللی بشردوستانه منجر به میزان متفاوتی از حمایت از اموال غیرنظامی می‌شوند، توجه را به نیاز به ایجاد فضایی برای گفتگوی مؤثر در رابطه با روند حمایت بر مبنای حقوق بین‌المللی بشردوستانه جلب می‌کند، که هدف از آن روشن ساختن شروط مندرج در این مجموعه قوانین است. این امر در روند تشویق به رعایت هر چه بیشتر شروط این مجموعه قوانین نقش مهمی ایفا می‌کند که در نهایت منجر به تخفیف پیامدهای بشردوستانه درگیری مسلحانه می‌شود. در همین رابطه، این امر همچنین گامی حیاتی برای تضمین توجه کنشگران دولتی و غیردولتی به ارتباط درونی خدمات ضروری و اثر انباشتی درگیری مسلحانه طولانی مدت بر روی آنهاست. چنین گفتگویی باید همچنین فرصت لازم برای تفسیر شواهد فزاینده اثر غیرمستقیم درگیری مسلحانه طولانی مدت بر روی زندگی مردم و نیز فرصت بحث بر سر آثار قابل پیش‌بینی بر مبنای قواعد تناسب و احتیاط در حمله را در اختیار ما قرار دهد. به چینی مسائلی به عنوان بخشی از فعالیت کمیته بین‌المللی صلیب سرخ در رابطه با کاربرد تسلیحات انفجاری در مناطق پرجمعیت پرداخته می‌شود.

سازمان‌های اجرایی محلی و بین‌المللی باید در عملیات خود به چنین آثاری توجه کنند. اگر باید توجه ویژه به شدت و پیچیدگی شرایط مبذول داشت، لازم است که برنامه‌ریزی‌ها برای چندین سال باشند (بسته به شرایط). ایجاد فضای لازم برای چنین برنامه‌ریزی درازمدتی می‌تواند در وهله اول با ارائه توجیه لازم برای طرح‌های تأمین سرمایه بهینه‌ای محقق شود که با میزان و مدت چالش‌هایی که قرار است به آنها رسیدگی شود متناسب باشند. این گام، همانگونه که در این گزارش به آن اشاره شده، می‌تواند با ایجاد مبنای شواهد لازم برای پشتیبانی از این الگوی جدید برداشته شود. مثلاً کارکنان میدانی می‌توانند، اگر از آموزش لازم در رابطه با ساختار جدید گزارش‌دهی برخوردار شوند، برای مستند کردن آثار مستقیم و غیرمستقیم کاملاً مناسب باشند. در نهایت، سازمان‌های اجرایی محلی و بین‌المللی هم لازم است که ظرفیت لجستیکی و فنی خود را برای رسیدگی به پیچیدگی چالش‌ها بهینه نمایند. در صورت عدم انجام این کار، چنین سازمان‌هایی باید میزان پشتیبانی خود از سازوکارهای مقابله‌ای بومی را ارزیابی کنند چرا که بسیاری از سازوکارهای مقابله‌ای می‌توانند برای دیگران غیرسازنده و یا حتی خطرناک باشند.

اهدانندگان و حامیان مالی باید بررسی طرح‌های تأمین سرمایه خود را در دستور کار قرار دهند تا مطمئن شوند که برای رسیدگی به میزان و مدت چالش‌ها مربوطه مناسب هستند. فعالیت‌های امدادی، توانبخشی و عمرانی خیلی گران‌تر خواهند بود و خیلی بیشتر طول خواهند کشید اگر سازمان‌های بشردوستانه که با خدمات دهندگان محلی همکاری می‌کنند نتوانند در زمان درگیری مسلحانه پیامدهای غیرمستقیم و یا انباشتی را در مناطق شهری تا حد ممکن کاهش دهند. مبنای شواهد مورد لزوم برای پشتیبانی از تغییر رهیافت، باید بتواند پاسخگوی تعدادی از خلاءهای تحقیقاتی موجود باشد، به خصوص به منظور مستند کردن و تعمیق درک موجود از اثر زوال خدمات بهداشت عمومی و معیشت، و نیز ارائه تفسیر بهتری از حقوق بین‌المللی بشردوستانه و پوشش گسترده‌تر حقوق بین‌المللی بشردوستانه از خدمات شهری ضروری.

۱- خدمات ضروری و درگیری مسلحانه طولانی مدت در مناطق شهری

۱-۱- اهداف این گزارش

کشیده شدن درگیری‌های مسلحانه به مناطق شهری منجر به جلب توجه ویژه کنشگران بشردوستانه و محققان به مناطق شهری شده است^۱، اما چیز جدیدی در مورد جنگ در شهرها وجود ندارد (دیویس ۲۰۰۳). در واقع این کنشگران بشردوستانه هستند که در مناطق شهری جدیدند، و بیشتر چنین سازمان‌هایی باید بر «منحنی آموزش شیب‌دار» غلبه نمایند تا بتوانند به نحوی مؤثر از عهده پیچیدگی و بزرگی چالش‌های شهری برآیند. (لوچی ۲۰۱۳، ص ۱).

در این گزارش سعی شده تا با بحث در رابطه با موارد لازم برای ایجاد رویکردی بهتر برای کمک به مردم ساکن در مناطق شهری که تحت تأثیر وقفه‌های به وجود آمده در خدمات ضروری در زمان درگیری‌های مسلحانه طولانی مدت هستند، قدری از این منحنی بالا رویم. البته این فقط افزایش تواتر درگیری‌های مسلحانه طولانی مدت در مناطق شهری نیست که لزوم ایجاد الگویی جدید را رقم زده است (شکل ۱، بخش ۱-۳). تجربه نشان می‌دهد که ساکنان مناطق شهری نسبت به هم‌وطنان روستایی خود وابستگی بیشتری به خدمات ضروری دارند و در نتیجه نسبت به وقفه در ارائه چنین خدماتی آسیب‌پذیرترند. فضاهای شهری همچنین برای فعالیت سازمان‌های بشردوستانه از پیچیدگی بالایی برخوردارند، چه از نظر لجستیکی و چه سیاسی، که این به دلیل شدت و مدت چالش‌های موجود و نیز شبکه‌های روابط فردی با حساسیت بالاست. وقتی پیچیدگی مناطق شهری با خشونت مستمر، عدم رعایت حقوق بین‌المللی بشردوستانه و یا اثر تحریم‌های تجاری بین‌المللی، و نیز محاصره و دیگر اشکال محدودیت در ورود و توزیع مواد اولیه ترکیب می‌شود، طراحی واکنشی مناسب خیلی مشکل‌تر است. در همین حال، فضاهای شهری فرصت‌های زیادی را هم برای انجام عملیات کمک‌رسانی فراهم می‌آورند که در مناطق روستایی، که به طور تاریخی عملیات کمک‌رسانی بیشتر در آنها متمرکز بوده‌اند، موجود نیست. دهه‌ها فعالیت در مناطق شهری به ما نشان می‌دهد که کنشگران بشردوستانه در کل نتوانسته‌اند برنامه‌های کمک‌رسانی مناسبی را ایجاد و سپس اجرا نمایند، و یا قادر نبوده‌اند از فرصت‌های موجود بهره ببرند. فقط تعداد اندکی از این کنشگران تصمیم گرفته‌اند به چنین چالش‌های نوظهوری پاسخ گفته و یا حتی مفهوم آنها را بررسی نمایند.

گام اول برای بهسازی عملیات کمک‌رسانی عبارت است از فراگیری از تجارت و تبادل آنها. در تجارت و تحلیل‌هایی که در این گزارش ذکر شده‌اند، بر نیاز به حرکت از الگوی کمک‌رسانی بر مبنای حقایق مناطق روستایی و یا تجارت مربوط به امدادسانی در بلایا به سمت الگویی که در آن واقعیت‌های درگیری شهری لحاظ شده‌اند، تأکید شده است. لازم به ذکر است که در درگیری‌های مسلحانه طولانی مدت، این حقیقت باید نه فقط بر حسب جمعیت بومی بلکه همچنین بر اساس آوارگان داخلی (IDP) در نظر گرفته شود، و در برخی موارد حتی در رابطه با پناهجویانی که مدت‌های طولانی را نزد جوامع میزبان سپری کرده‌اند (مثلاً پناهجویان سوری در لبنان و اردن) از مرزها هم فراتر می‌رود. در بخشی دیگر از این گزارش، نویسنده گام را فراتر از نیاز به اتخاذ رویکردی جدید گذاشته و توضیح می‌دهد که چگونه خدمات شهری ضروری می‌توانند دستخوش «دور باطلی» از آثار انباشتی شوند و چنان سیر نزولی در پیش گیرند که بهداشت و سلامت مردم را به خطر انداخته و یا سبب آوارگی گسترده آنان شود. از این رو و به منظور پیشنهاد راهی برای برون‌رفت از این وضعیت، در گزارش پیش رو نیازمندی‌های لازم جهت حل این چالش شناسایی می‌شوند تا از ارائه پاسخ صحیح در زمان و مکان مناسب اطمینان حاصل شود.

۱- مثلاً شامل شماره ویژه ژورنال بین‌المللی صلیب سرخ (جلد ۹۲، شماره ۸۷۸، ژوئن ۲۰۱۰)، تعدادی تحقیق (مرکز تحقیقات درگیری شهری، طرح‌های بشردوستانه هاروارد برای توسعه شهری و شرایط اضطراری، دانشگاه منچستر به نام درک نقطه اوج درگیری شهری)، و مطالعات و شکاف‌های تحلیلی اخیر (ساندرسون و همکاران، ۲۰۱۲، تیلور و همکاران، ۲۰۱۲، باستابل و راسل، ۲۰۱۳) و کارهای مفهومی (باستابل و لمب، ۲۰۱۱، فدراسیون بین‌المللی ۲۰۱۲ الف، بروان و همکاران، ۲۰۱۳).

روش‌شناسی

این گزارش، خلاصه‌ای از گزارش داخلی و البته جامع‌تری است که در کمیته بین‌المللی صلیب سرخ تهیه شده است که در آن منابع اطلاعاتی متعددی با هم ترکیب شده‌اند: الف) بازنگری ادبیات درون‌سازمانی که در نوامبر ۲۰۱۳ آماده شد؛ ب) تجربیات و دانش میدانی - عملیاتی کمیته بین‌المللی صلیب سرخ؛ ج) پژوهش‌های تفصیلی و درازمدتی که در عراق و غزه و بر مبنای سوابق موجود در کمیته بین‌المللی صلیب سرخ انجام گرفته است (که خلاصه آن‌ها در پیوست‌های الف و ب آمده است). همچنین در پیوست ج، اطلاعات بیشتری درباره روش‌شناسی گزارش و محدودیت‌های آن ذکر شده است.

۲-۱- شرایط پیچیده شهری

مناطق شهری نسبت به اماکن دیگر پیچیدگی‌های بیشتری دارند. شهرهای امروزی و راه‌های میان آن‌ها نیز دارای ویژگی‌هایی هستند که ساکنان آن‌ها را در معرض آسیب ناشی از درگیری‌های مسلحانه قرار می‌دهد. این بخش، به این ویژگی‌ها می‌پردازد و علاوه بر ارائه تعریفی دقیق از مناطق شهری، اجزای حیاتی خدمات شهری ضروری را نیز به تفکیک مشخص می‌کند.

آسیب‌پذیری‌های پنهان در مناطق شهری

وابستگی شدید ساکنان به خدمات پایه. ضعف اصلی مردم حاضر در بافت شهری به وابستگی آنان به خدمات ضروری نظیر خدمات درمانی، آب، بهداشت و برق مربوط می‌شود. شایان ذکر است که این خدمات از ظرفیت فنی و کنترل مستقیم ساکنان خارج‌اند و ممکن است پیش از بروز درگیری، مقاوم یا آسیب‌پذیر باشند. (عکس ۱)

خدمات شهری ضروری به نحو فزاینده‌ای آسیب‌پذیر شده‌اند. پیچیدگی روزافزون زیرساخت‌های بزرگ مقیاس (مانند بیمارستان‌های مرجع، تصفیه‌خانه‌های پیچیده آب و فاضلاب) به وجود تخصص (نظیر پزشکان، مهندسين، اوپراتورها و تکنسین‌ها)، ساختارهای مدیریتی پیچیده (مثلاً ساختارهای اداری وابسته به فناوری اطلاعات) و لجستیک پیشرفته (مثلاً تأمین و تحویل قطعات یدکی، مواد مصرفی، تجهیزات و ماشین‌آلات سنگین) وابسته است.

بزرگ مقیاس. به دلیل مقیاس مکانی نسبتاً بزرگ بافت شهری، اختلال در یکی از خدمات ضروری می‌تواند تأثیر گسترده‌ای داشته باشد. تخریب یک خط انتقال برق ممکن است تمام منطقه (با ۲۰۰ هزار نفر سکنه)، از جمله بیمارستان‌ها، مراکز درمانی و تلمبه‌خانه‌ها و ایستگاه‌های تصفیه آب را به خاموشی بکشانند. مناطق شهری نوعاً محل سامانه‌های مرجع محسوب می‌شوند که بیمارستان‌های آموزشی و زندان‌های منطقه‌ای از آن دسته هستند. از این رو، هرگونه اختلال در این زنجیره خدماتی تأثیری فراتر از سطح شهر بجای خواهد گذاشت.

تراکم و گوناگونی جوامع محلی و مقامات. تراکم جمعیت در مناطق شهری نه تنها خطر شیوع بیماری‌های واگیردار را افزایش می‌دهد، بلکه سبب تشدید بالقوه درگیری میان افرادی از جناح‌های مخالف سیاسی، فرقه‌ای یا قبیله‌ای در محدوده شهرداری‌ها با هم و نیز با مقامات می‌شود. مهاجرت ناشی از درگیری‌های سنگین مسلحانه و نیز روستاییانی که به دلایل اقتصادی جابجا می‌شوند، می‌تواند سبب افزایش قابل توجه شمار کسانی شود که در محدوده یک شهر گرد هم آمده‌اند. هم‌افزایی یا تنش موجود میان گروه‌های مختلف در شهرها، اغلب در حفاظت یا سوءاستفاده از آن‌ها توسط طرفین حاضر در درگیری، از جمله کنش‌گران غیردولتی، تأثیر دارد. همچنین جوامع آسیب‌پذیر ممکن است در سرتاسر

عکس ۱- شهرنشینان به خدمات ضروری بسیار وابسته‌اند، اما عمدتاً ابزار و تجهیزات بازسازی آن‌ها را در اختیار ندارند. جمع‌آوری آب در موستار، بوسنی و هرزگوین، ۱۹۹۳.

منطقه شهری پراکنده باشند و این مسئله کمک‌رسانی را از نظر لجستیکی دشوارتر می‌سازد. سطوح ناهم‌تراز توسعه و خدمات. اسکان غیررسمی که متعاقب مهاجرت رخ می‌دهد (نظیر زاغه‌ها، حومه شهر یا اردوگاه‌های آوارگان داخلی) عمدتاً از خدمات مناسب شهرداری برخوردار نیستند و (در صورت درگیری با مقامات محلی) برای دسترسی به خدمات ضروری به خود متکی هستند. در برخی موارد، به دلایل سیاسی یا علل دیگر، حتی بخش‌های رسمی شهر نیز ممکن است در هر بازه زمانی از درگیری، عمداً مورد غفلت مقامات وقت واقع شوند و این گونه است که بخش‌های مختلفی از یک بافت شهری از میزان بسیار مختلفی از خدمات ضروری برخوردار می‌شوند.

جابجایی پرتنش جمعیت‌ها. وسعت و شکل شهرها نشانگر موج‌های توسعه اجتماعی-اقتصادی است که در سطوح محلی، ملی و جهانی احساس می‌شود. افزایش هجوم مردم به خارج از منطقه سکونتشان در دوران درگیری می‌تواند پیش از ورود پناهجویان از دیگر شهرها رخ دهد، و هردو روند ممکن است به دنبال سیر چندساله مهاجرت از روستا به شهر رخ دهند که ریشه در تغییرات اقتصاد ملی دارد. ورود گسترده مردم به شهرها می‌تواند به طور چشمگیری فشار موجود بر خدمات مورد استفاده جمعیت میزبان را افزایش دهد، به ویژه اگر کیفیت آن خدمات اساساً پایین باشد. در چنین حالتی، زیرساخت‌ها و نهادهای (وزارتخانه‌های مربوط و مراجع خدمات‌رسانی محلی) به مؤلفه اصلی تنش‌های اجتماعی که عارضه اجتناب‌ناپذیر فرایند مهاجرت است بدل می‌شوند (که عبارت است از رسیدن آوارگان داخلی یا پناهجویان، اما به این دو عامل محدود نمی‌شود) و می‌تواند پذیرش جامعه

میزبان در قبال مهاجران را به شدت تحت تأثیر قرار دهد.

خشونت شهری و دیگر عوامل استرس‌زا، احتمال آنکه دامنه تأثیرات درگیری مسلحانه گریبان‌گیر یک شهر شود همان قدری است که یک شهر، خود بتواند سبب ایجاد آن شود. اگر بخواهیم کمی جزئی‌تر به این بخش بنگریم، می‌توان گفت هرچا خشونت محلی وجود داشته باشد و کنترل مرکزی غایب باشد یا با اعمال زور صورت گیرد، جرم و جنایت جان تازه‌ای می‌گیرد و منازعات مسلحانه تنش‌های موجود را تشدید می‌کند و درگیری‌ها را به ابعاد گسترده‌تری می‌کشاند. مناطق پرجمعیت نیز در برابر مسائل مختلفی نظیر تنش‌های اجتماعی و سامانه‌های مدیریتی، تغییرات اقلیمی و بلایای طبیعی در نوع خود آسیب‌پذیر هستند، گرچه شاید در نگاه اول ارتباط میان حوزه‌های گفته شده با رفاه شهری چندان به چشم نیاید (پلینگ ۲۰۰۳، سترتویت ۲۰۱۳). علاوه بر این ممکن است برخی اتفاقات مختلف که باعث بی‌ثباتی می‌شوند، به طور همزمان رخ دهند. عراق مثال بارز چنین موقعیتی است که در آن درگیری مسلحانه، بحران پناهجویان سوری و خشکسالی چندساله همگی به موازات یکدیگر اتفاق افتاده‌اند.

فرصت‌های موجود در مناطق شهری

مناطق شهری دارای ظرفیت، توان تاب‌آوری و نوآوری نیز هستند. علیرغم نقاط ضعف بالقوه که پیش‌تر به آن اشاره شد، مناطق شهری دارای توان تاب‌آوری نیز هستند که از روابط میان‌فردی نزدیک و رونق نسبی اقتصادی سرچشمه می‌گیرد. این امر منجر به شکل‌گیری سازوکار مقابله‌ای در کوتاه‌مدت (نظیر استفاده از مولدهای الکتریکی سیار) و سازگاری بلندمدت (استقرار و فعالیت واحدهای تصفیه آب خصوصی در سطح مناطق) می‌شود که در بافت روستایی چندان به چشم نمی‌خورد. ثروت و روابط خانوادگی که به طور عمده در شهر وجود دارد دسترسی بسیاری بیشتری را به سرمایه‌های شخصی جهت تعمیرات خرد و حتی بازسازی ایجاد می‌کند.

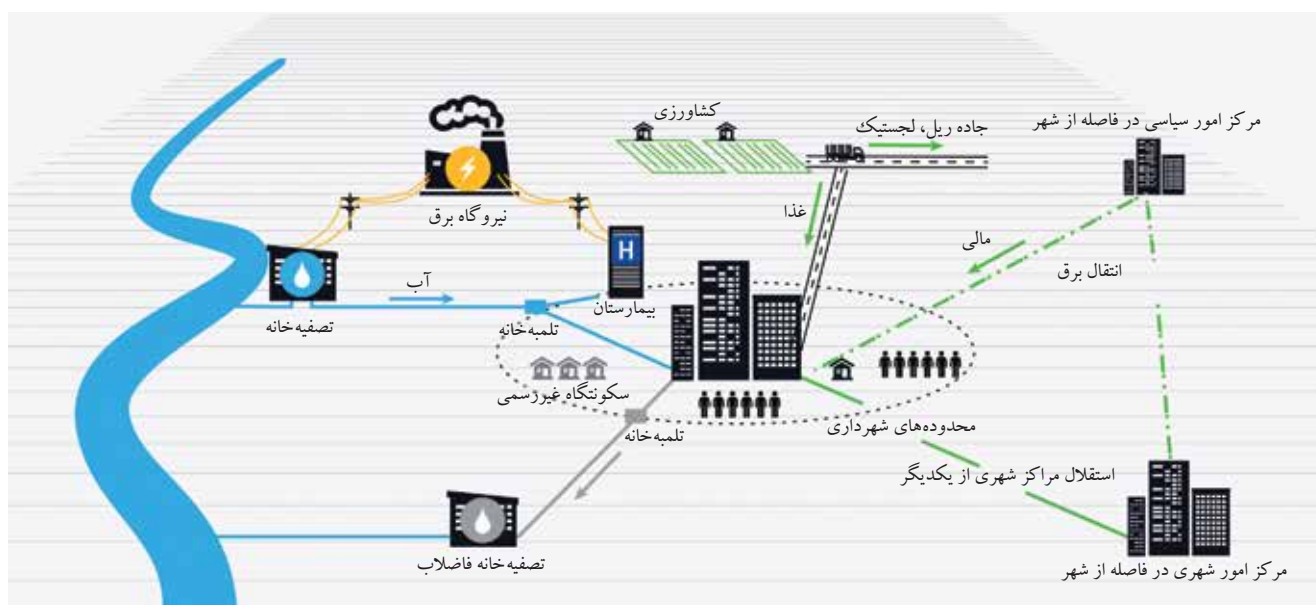
برخی مناطق شهری از اعتبار و ارتباط جهانی بالایی برخوردارند. برخی شهرهای بزرگ منزلگاه مقامات سیاسی، دیپلمات‌ها یا رسانه‌ها هستند و ارتباط آنان با اقصی نقاط جهان فراتر از حد و مرزهای موجود است. در چنین مواردی، توجه بیشتری از سوی جوامع بین‌المللی به درگیری‌ها می‌شود و منابع مالی قابل توجهی به این شهرها ارسال می‌گردد، هرچند که این مبالغ عمدتاً به حمایت از افراد تخصیص می‌یابد و نه صرفاً به خدمات شهری ضروری.

مناطق شهری همچنین فرصت‌هایی را در اختیار افراد قرار می‌دهند که در بخش‌های روستایی امکان‌پذیر نیستند، نظیر فرصت لازم برای فعالیت کنش‌گران بشردوست که با همکاران تازه‌کار (ولی دارای آموزش بهتر) یا کهنه‌کار (مثل شهرداری‌ها، مراجع خدمات‌رسانی یا نقش‌آفرینان خلاق بخش خصوصی) کار می‌کنند، و یا فرصت انجام تجزیه و تحلیل بازار (ر.ک به فارس‌ستر ۲۰۱۳ و برایانت و کمپل ۲۰۱۴).

۱-۳- درک خدمات شهری ضروری

تعریف پیشنهادی برای «مناطق شهری»

در این گزارش، «مناطق شهری» به شرح روبرو تعریف می‌شود: منطقه‌ای که در آن غیرنظامیانی زندگی می‌کنند که در صورت اختلال خدمات ضروری و شبکه پشتیبانی آن، در معرض آسیب قرار می‌گیرند. این تعریف بر اساس استدلال زیر ارائه شده است: با آنکه توکیو و روستایی با جمعیت ۲۰۰۰ نفر در آنگولا، هر دو «شهر» محسوب می‌شوند، می‌توان دریافت که هیچ اجماعی بر سر تعریف «بافت شهری» وجود ندارد (ر.ک برنامه اسکان سازمان ملل، ۲۰۰۹، رامالینگام و ناکس-کلارک ۲۰۱۲). تعریف کلمه «شهری» معمولاً بر اساس تراکم جمعیت یا ناحیه جغرافیایی مشخص شده توسط مقامات شهرداری صورت می‌گیرد. البته، نیروهای اقتصادی و سیاسی بومی و جهانی همواره در حال تغییر روش زندگی مردم و محل اسکان آنان هستند که این روند، سبب از بین رفتن مرز شفاف میان مناطق شهری و روستایی شده است. همان‌طور که در شکل ۱ آمده، بخش‌های حیاتی خدمات ضروری (نظیر نیروگاه‌های برق، جاده‌های ارتباطی، ایستگاه‌های آب‌رسانی و تصفیه فاضلاب) در خارج از شهر واقع شده‌اند و از این رو، اگر مبارزات فعالی در دوردست نیز در جریان باشد می‌تواند تأثیر قابل توجهی بر ساکنان مناطق شهری داشته باشد. بنابراین، تعریف کلمه «شهری» بر مبنای جمعیت یا مناطق آن‌قدر جامع نیست که بتواند نقطه آغازی برای تلاش‌های صورت گرفته برای بهبود روند کمک به مردم آسیب دیده در درگیری‌های مسلحانه باشد.

شکل ۱. مدلی برای تکمیل تعریف «مناطق شهری» که مسیرهای ارتباطی را فراتر از حدود فعالیت شهرداری دنبال می‌کند. این مدل بر وابستگی ساکنان مناطق شهری به خدمات ضروری که کنترل بر آن‌ها ندارند و نیز بر وابستگی درونی این خدمات به یکدیگر و به دیگر مناطق تأکید دارد.

شکل ۱ بر مبنای کانسپت مدل‌سازی «Hub and Satellite» تدوین شده است (ارتش ایالات متحده، ۲۰۰۸). در چنین حالتی، کلمه «شهری» را می‌توان بافتی قلمداد کرد که فشارهای پیچیده و تعاملی اجتماع را به همراه خدمات ضروری که بسیاری از مردم به آن وابسته هستند و تنها با مرز باریک مقیاس مکانی محدود شده است، در بر می‌گیرد.

خدمات ضروری: افراد، سخت افزار و مواد مصرفی

مفهوم خدمات شهری در این گزارش به معنای ارائه کالاها، اقدامات یا دیگر اقلام ارزشمند به جمعیت شهری است. خدمات شهری ضروری نیز آن دسته از خدمات هستند که برای اطمینان از معیشت جمعیت غیرنظامی ارائه می شوند، مانند برق، درمان، آب، تصفیه فاضلاب و دفع پسماندهای جامد^۲. همه خدمات شهری برای آنکه از عملکرد قابل قبولی برخوردار باشند، به سه مؤلفه نیازمندند: افراد (کارکنان خدمات رسانی، پیمانکاران بخش خصوصی و کارآفرینان)، سخت افزار (مانند زیرساخت، تجهیزات، ماشین آلات سنگین) و مواد مصرفی (سخت، کالر، دارو). بهتر است همواره حداقل ظرفیت و کیفیت هر مؤلفه در خدمات موردنظر (پیش از وقوع درگیری) مشخص شود، چراکه برخی نقاط ضعف بالقوه تنها در فاز بحرانی درگیری های مسلحانه خود را نشان می دهند^۳.

همه خدمات ضروری به عوامل زیر بستگی دارند ...

شکل ۲- سه مؤلفه ضروری در خدمات شهری

اختلال در خدمات ضروری زمانی رخ می دهد که عملکرد هر یک از سه عامل افراد، سخت افزار یا مواد مصرفی حذف شود. اختلال کوتاه مدت در یکی از خدمات ممکن است تأثیر چندانی بر بقای جمعیت غیرنظامی نداشته باشد، درحالی که با بدتر شدن وضعیت در گذر زمان، تأثیرات انباشتی بر خدمات و نیز خطراتی که متوجه سلامت عموم مردم می شود مشهود است. (فصل ۲). جدول ۱ نشان می دهد چگونه مؤلفه های گوناگون به مرور زمان دستخوش تغییر می شوند.

۲- فهرست جامعی از دیگر خدمات اساسی نظیر رادیو و تلویزیون، بندرها، بانک ها، تحصیلات، راه سازی و مخابرات در دست نیست و ممکن است بنا به شرایط تغییر یابد.

۳- برای مثال، می توان انتظار داشت که مرجع خدمات رسانی که از ساماندهی و پوشش مالی مناسبی برخوردار باشد مقاومت و ماندگاری بیشتری نسبت به ارگانی که مدیریت مطلوبی ندارد نشان دهد. این امر اغلب درباره کیفیت و عمر زیرساخت و مواد مصرفی نیز صادق است. ظرفیت هر یک از خدمات پیش از ایجاد اختلال منوط به ضریب آسیب پذیری آن در زمان اختلال است. اطلاعات اولیه درباره وضعیت خدمات باید متعاقباً جمع آوری شود.

خدمات	افرادى كه تحت تأثیر عوامل زیر هستند...		سخت‌افزارهایی كه تحت تأثیر عوامل زیر هستند...		مواد مصرفی كه تحت تأثیر عوامل زیر هستند...	
	اختلال کوتاه مدت	وخامت بلند مدت	اختلال کوتاه مدت	وخامت بلند مدت	اختلال کوتاه مدت	وخامت بلند مدت
برق	● گروه‌های عملیاتی و تعمیراتی	● پرسنل اجرایی	● نیروگاه‌های برق	● تجهیزات نگهداری و تعمیرات	● منابع (دیزلی، زغال سنگ، رودخانه)	● سوخت
منابع آب نوشیدنی یا شهرداری	● پرسنل اجرایی (مهندسين)	● کارکنان بخش تعمیرات	● پمپ‌های مبداء	● تصفیه‌خانه‌ها	● سوخت	● سوخت
تصفیه و جمع‌آوری فاضلاب		● تجميع پرداختی‌ها	● تصفیه‌خانه فاضلاب	● تلمبه‌خانه	● سوخت	● مواد شیمیایی برای تصفیه
خدمات درمانی اولیه	● پرسنل خدمات درمانی (پرستاران، پزشکان)	● مدیر، کارکنان بخش نگهداری	● بیمارستان / مراکز مراقبت درمانی اولیه	● تجهیزات لازم برای درمان بیماران دردمند	● اکسیژن	● دارو
تولید مواد غذایی	● کشاورزان	● خردفروشان	● آمبولانس	● مولدهای برق اضطراری	● عملکرد کارآمد بیمارستان‌ها و خدمات (ذخایر آب، بهداشت، تخلیه پسماندهای جامد و بیمارستانی)	● کیسه نگهداری اجساد
	● کارگران مزرعه		● تجهیزات برداشت و کاشت محصول	● خودروهایی حمل کالا به بازار	● بذر	● کود
					● سم برای دفع آفات	● سوخت

جدول ۱. مؤلفه‌های اصلی خدمات شهری ضروری كه تحت تأثیر اختلال کوتاه و بلندمدت قرار می‌گیرند.

این گزارش بر مبنای درك كامل و چندبُعدی از خدمات شهری ضروری در درگیری‌های مسلحانه طولانی مدت تهیه شده است. در بخش بعدی، انواع تأثیرات بسته به مستقیم، غیرمستقیم و انباشته بودن‌شان تعیین و توضیح داده شده‌اند. در گام بعدی، بحث درباره مسائل کلیدی كه واكنش‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهند ادامه و نیز راهی برای پیشبرد اهداف پیشنهاد می‌شود.

۲- اثر درگیری مسلحانه طولانی مدت بر خدمات ضروری شهری

در این بخش، اهمیت تأثیر انباشته درگیری مسلحانه بر خدمات ضروری و اثر متعاقب آن بر جمعیت غیرنظامی از نظر خطرات فزاینده‌ای که متوجه بهداشت و سلامت عمومی می‌شود، مورد بحث قرار می‌گیرد.

۲-۱- اثر مستقیم، غیرمستقیم و انباشته

اثر مستقیم، غیرمستقیم و انباشته

در این گزارش، عبارت تأثیر مستقیم عمدتاً برای اشاره به تأثیرات آنی و فیزیکی به کار می‌رود که مستقیماً از درگیری‌های مسلحانه ناشی می‌شوند، نظیر آسیبی که به زیرساخت شهری می‌رسد، مرگ تکنسین‌ها و واحدهای تعمیرات، غارت ذخایر بیمارستان‌ها و انبارهای شرکت‌های خدماتی یا حذف مستقیم بخش‌هایی از زیرساخت خدماتی (جدول ۲). تأثیر غیرمستقیم مشتقی از تأثیر مستقیم است که اجزای جانبی یک سیستم را، عمدتاً به طور میان مدت، متأثر می‌سازد. نمونه تأثیر غیرمستقیم را می‌توان در «فرار مغزها» دید که به دنبال حملات علیه کارکنان یا کمبود قطعات یدکی یا منابع مالی برای تهیه آن‌ها اتفاق می‌افتد. همه این تأثیرات به مرور زمان بر روی یکدیگر انباشته می‌شوند و به طور مثال، منجر به نبود برنامه‌ریزی جهت نگهداری (امکانات) می‌شوند. دلیل این اتفاق می‌تواند گزینش ناکافی کارکنان در درازمدت و در نتیجه، عدم ارائه طولانی مدت خدمات نگهداری نامناسب از زیرساخت‌ها یا فعالیت نامساعد ماشین‌آلات و به کارگیری قطعات بی‌تناسب با آن‌ها باشد. تأثیرات انباشته به وخامت درازمدتی اشاره دارد که در عملکرد خدمات ضروری (نظیر کاهش سطح خدمات) در لوای افزایش تأثیرات مستقیم یا غیرمستقیم بر یک یا چند جزء از آن‌ها (مردم، سخت‌افزار و مواد مصرفی) روی می‌دهد. تجربیات میدانی همواره نشان می‌دهند که تأثیر انباشته مخرب‌ترین اثر را داشته و رهایی از آن به‌غایت دشوار است، چراکه مقیاس کار مورد نیاز جهت بازیابی زیرساخت‌ها جهت بازسازی خدمات یا مجموعه‌ای از آن‌ها در مناطق شهری بسیار گسترده است.

نوع اثر	تأثیر بر افراد مورد نظر	تأثیر بر سخت افزار مورد نظر	تأثیر بر مواد مصرفی مورد نظر	تأثیر مذکور در نزد عموم مردم
مستقیم	تلفات، دسترسی محدود به دلیل وضعیت امنیتی؛ پیوستن به نیروهای مسلح؛ آوارگی	تخریب یا آسیب رسانی به زیرساخت یا تجهیزات	نابودی منابع سوخت؛ نابودی ذخایر کلر؛ کمبود (منابع) به دلیل غارت	اختلالات مقطعی در دسترسی، اطمینان پذیری یا کیفیت خدمات؛ خطرات قابل توجه بهداشتی برای عموم
غیرمستقیم	فرار مغزها، بازنشستگی بدون جایگزین، عدم پرداخت مقرری	کاهش فشار در شبکه آبرسانی، عدم تعمیر تجهیزات استفاده نشده یا معیوب، سازوکارهای مقابله ای منفی	کمبودها (ناشی از غارت یا نبود جایگزین)، افزایش قیمت در بازار سیاه	وخامت مستمر یا مزمن وضعیت دسترسی، اطمینان پذیری یا کیفیت خدمات؛ خطرات قابل توجه بهداشتی برای عموم
انباشته	عدم برنامه ریزی درازمدت یا کمبود آن، نبود اطلاعات درباره سیستم ها	آلوده شدن ذخایر، نشستی و افزایش گم شدن منابع آبی (از طریق انشعابات غیررسمی)، عدم تطابق اقلام جایگزین شده	کاهش ذخایر اضطراری	سازگاری با اطمینان پذیری پایین در ارائه خدمات که عمدتاً از شکل گیری مکانیزم های مقابله ای صورت می گیرد؛ مسائل جانبی که دست به دست یکدیگر می دهند و سلامتی عمومی را به خطر می اندازند.

جدول ۲. مثال هایی از تأثیرات مستقیم، غیرمستقیم و انباشته. آنچه در این جدول کمتر از دیگر عوامل دیده می شود ممکن است بیشترین اختلال را ایجاد نماید.

تجربیات و تحلیل به دست آمده از وضعیت جاری در عراق و غزه (پیوست های الف و ب) این گزاره را تأیید می کنند که آسیب مستقیم ناشی از مهمات انفجاری و حملات علیه پرسنل کلیدی توجه بیشتری را به خود جلب می کنند. شاید بتوان گفت آن دسته از تأثیرات که کمتر از دیگر انواع آن در معرض دید و آگاهی عموم هستند، اختلالاتی باشند که به دلیل نحوه وقوع خشونت ها، تحریم های بین المللی یا محدودیت اعمال شده بر تحویل برخی اقلام به هنگام تأمین مواد مصرفی رخ می دهند. این اختلال، خواه مستقیم باشد یا غیرمستقیم، هنگامی که در یکی از سه رکن پیش گفته رخ دهد، سبب ایجاد چرخه معیوبی از تأثیرات انباشته می شود که در کوتاه، میان و بلندمدت به دیگر اجزاء هم سرایت می کند، که در بخش های بعد به تفصیل به آن پرداخته خواهد شد.

اثر بر افراد مهم

مرگ صدها پزشک پس از اشغال عراق در سال ۲۰۰۳ (بورنهام و همکاران، ۲۰۰۹) اهمیت تأثیر مستقیم بر افراد مهم را پررنگ می کند. اگرچه اعضای تیم های پزشکی و بهداشتی به وضوح در معرض حملات قرار دارند (روبنستاین و بیتل، ۲۰۱۰، کمیته بین المللی صلیب سرخ، ۲۰۱۱، روبنستاین ۲۰۱۲)، اما هیچ سندی مبنی بر تأثیر مستقیم درگیری های مسلحانه بر پرسنل نیروگاه های برق، تصفیه خانه و کارکنان بهداشتی در دست نیست.

کشتار و حملات می تواند منجر به کاهش پرسنل حاضر به خدمت یا حاضر در میدان به

عکس ۲. اتاق عملیات در یک تصفیه‌خانه که غارت و متروکه شده است. این اتفاق توزیع آب به ده‌ها هزار نفر از ساکنان را به خطر می‌اندازد. (بغداد، ۲۰۰۳)

منظور انجام وظایف عملیاتی و تعمیراتی شود. این اتفاقات ممکن است همچنین به سرعت یافتن فرایند ترک محیط درگیری توسط کارکنان کلیدی بیانجامد.

قطع یا کمبود دسترسی به یکی از اجزای چرخه خدماتی، دومین تأثیر مستقیم درگیری‌های مسلحانه است. برای مثال، تیم‌های تعمیر و نگهداری تجهیزات برق در شهرداری اغلب به دلیل محدودیت‌های نظامی یا خطرات ناشی از درگیری، برای ورود به برخی مناطق یا محلات با مانع روبرو می‌شوند. نباید از یاد برد که مذاکره بر سر دسترسی امن این گروه‌ها می‌تواند به سرعت و نسبتاً با کمترین هزینه به کاهش تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم در مقیاس‌های بزرگ ختم شود.

تأثیرات غیرمستقیم بر افراد کلیدی. هنگامی که درگیری‌های مسلحانه و تحریم‌ها (انواع مختلف تحریم و دیگر محدودیت‌ها) اقتصاد کشوری را تحت تأثیر قرار دهند، خدمات

ضروری در مناطق شهری، به ویژه در خارج از پایتخت، به طور غیرمستقیم آسیب می بینند. (ر.ک آژانس اطلاعاتی دفاعی ایالات متحده، ۱۹۹۱، انجمن آمریکایی بهداشت جهانی، ۱۹۹۷، COHRE، ۲۰۰۸). کاهش در گردش وجوه نقد، به ویژه اگر این امر سبب افت یا تأخیر در پرداخت حق الزحمه افراد شود، می تواند پروژه های جاری را که در اولویت غیرضروری قرار دارند مختل کند، باعث لغو پروژه های طرح ریزی شده یا حتی کاهش احتمال انجام فرایندهای عملیاتی و تعمیر و نگهداری گردد. کاهش منابع مالی می تواند به بی انگیزگی کارکنان نیز بینجامد. در نتیجه، کارکنانی که در چنین شرایطی قرار می گیرند می توانند با استعفا از سمت رسمی خود، به کار برای سازمان های بین المللی یا بخش خصوصی که حقوق بیشتری به آنها می دهند روی آورند یا به طور دسته جمعی کشور را ترک کنند.

اثر انباشته بر افراد کلیدی. در کنار فضای نامطمئن سرمایه گذاری که در درگیری های درازمدت مدنظر ناظران است، کاهش سرمایه و رفتن کارکنان حرفه ای نیز به کمبود برنامه ریزی (برای منابع انسانی، زیرساخت یا مواد مصرفی پایدار) و کاهش توان انطباق عملیات «عادی» با واکنش های اضطراری می انجامد (آن هم در بحرانی ترین شرایط که به بیشترین برنامه ریزی نیاز هست). برای مثال، تعداد اعضای نهاد ملی که مسئولیت توزیع آب در افغانستان را بر عهده داشت، از ۳۴ مهندس به دو نفر کاهش یافت و بیشتر انبارها، ابزارها و خودروهای آن در سال ۱۹۹۲ و بار دیگر در سال ۲۰۰۲ به سرقت رفتند (پینرا، ۲۰۱۱: ۱۶۶). تأثیر انباشته فرار مغزها (شامل مهاجرت کارکنان شهرداری و پیمانکاران خصوصی) و سرقت را می توان در کاهش خدمات تعمیر و نگهداری، وخامت وضعیت زیرساخت ها و ارائه خدمات بی کیفیت به تعداد کمی از افراد به وضوح دید (عکس ۲).

اثر بر سخت افزارهای مهم

مواجهه با تأثیرات مستقیم بر سخت افزارهای کلیدی، به ویژه زیرساخت ها، دغدغه بسیاری از آژانس های بشردوستانه است. در اکثر واکنش های امدادی (نظیر هماهنگی انتقال آب با تانکر به مدارس و اردوگاه های آوارگان داخلی)، مرمت و تعمیرات مورد نیاز در شبکه های شهرداری و زیرساخت های ضروری که نه تنها به هنگام ارائه خدمات به خانوارها بلکه در زمان واکنش های اضطراری نیز حیاتی هستند، مدنظر قرار نمی گیرد. در مقابل، برای مثال آژانس های بشردوستانه که از ظرفیت کافی برخوردارند می توانند آسیب های موجود را در بخش هایی مانند مراکز درمانی و شبکه های آب رسانی جبران کنند. هرچند که وسعت تخریب گاهی بیش از توان فنی و مالی این آژانس هاست و در صورتی که ارتباط آنان با مقامات محلی یا مراجع خدماتی محکم نباشد، ارائه هرگونه پاسخ دشوارتر خواهد بود. مدیریت تأثیرات غیرمستقیم بر سخت افزارهای کلیدی نیز امری دشوار است، خصوصاً اگر منشأ آن مکانیزم های مقابله ای باشد که مردم از خود نشان می دهند یا به آن متکی هستند. برای مثال، کسانی که در طبقات بالای یک بلوک آپارتمانی زندگی می کنند اغلب کمبود آب را با نصب پمپ و انتقال آب از طبقات زیرین به خانه خود جبران می کنند (عکس ۳) در چنین مواقعی، خطرات نامحسوسی به دلیل آلودگی ناشی از خاک اطراف لوله های آب و نفوذ آن به درون مجاری و آلوده سازی همه منابع آبی وجود دارد؛ این شیوه از شیوع آلودگی می تواند به مشکلات بهداشت عمومی جدی منجر شود. در موارد مشابه، مقامات شهرداری یا مراجع خدماتی به منظور تأمین قطعات یدکی، به روش «جایگزینی» متوسل می شوند، بدین معنا که قطعات سالم را از بخش هایی که در اولویت نیستند خارج کرده و جایگزین قطعات ضروری تر در همان سامانه می کنند. اگرچه هر دو مکانیزم هوشمندانه هستند، اما تأثیر آنها می تواند منفی باشد^۴ و در درازمدت، حل مشکلات را دشوارتر سازد. در واقع، در نتیجه چنین اقدامی، تأثیر انباشته می تواند به مراتب وسیع تر باشد. (عکس ۴)

۴- مکانیزم های مقابله ای منفی در این گزارش، سازوکارهایی هستند که نیازهای کوتاه مدت را برطرف می کنند، اما وابستگی یا نیاز افراد را در درازمدت افزایش می دهند یا دیگر کسانی که از آن نفعی نمی برند را نیازمند می سازد.

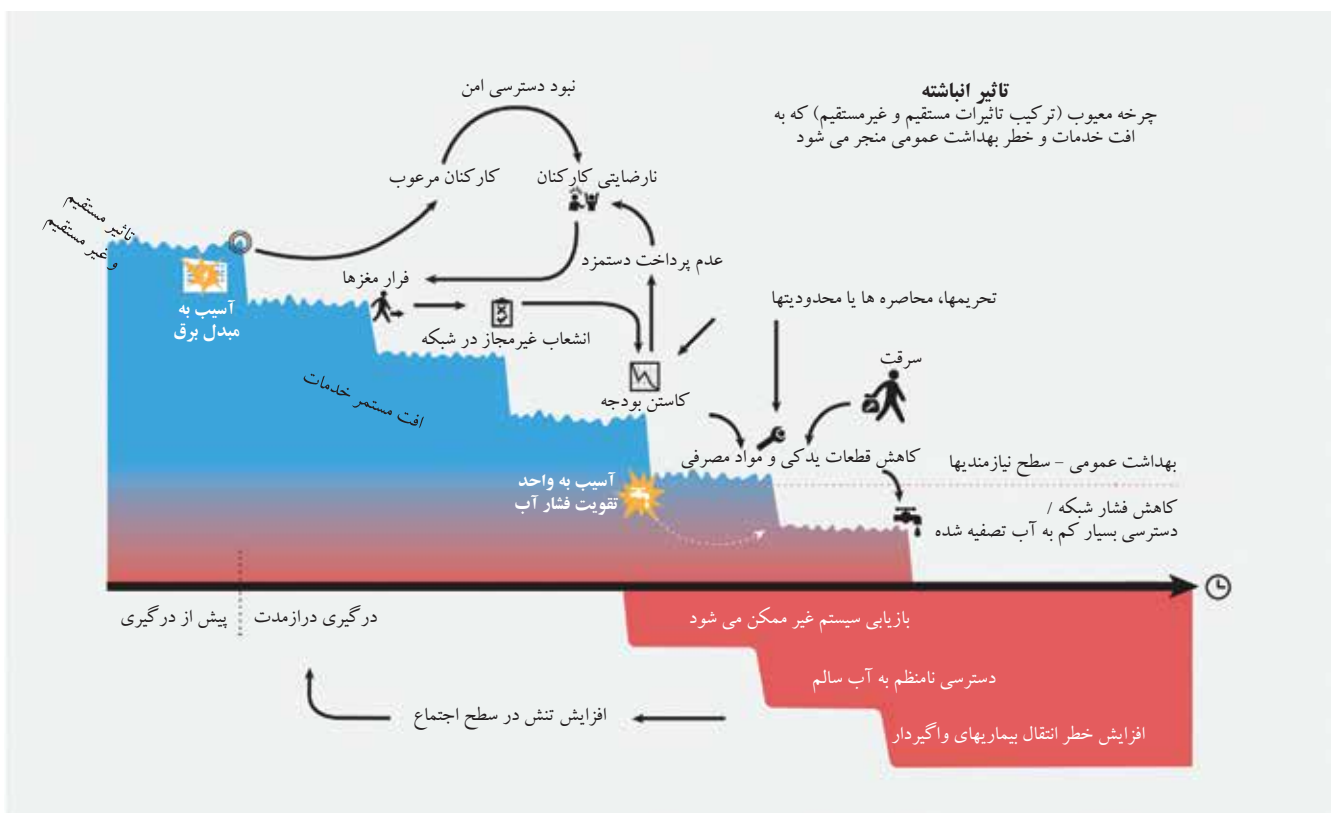

عکس ۳. تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم به مرور انباشته می‌شوند. می‌توان این خطوط لوله را تعمیر کرد، اما اگر فشار آب کافی نباشد، ساکنان محلی ممکن است با نصب پمپ، مکانیزمی مقابله‌ای را اتخاذ کنند که در پایان، جان بسیاری دیگر از مردم را تهدید خواهد کرد. (جنوب لبنان، ۲۰۰۶)

عکس ۴. حذف تجهیزات کارآمد از سیستمی که اولویت کمتری دارد و جایگزینی آن با قطعات ضروری در همان سیستم به منظور رفع نیاز ضروری سبب بروز تأثیرات منفی می‌شود که می‌تواند در بلندمدت، رسیدگی به امور را دشوارتر کند. (گرجستان، ۲۰۰۳)

تأثیر انباشته بر سخت‌افزارهای کلیدی. در شرایطی که کیفیت خوب قطعات یدکی را یا اصلاً نمی‌توان یا به دشواری می‌توان تضمین کرد، دستگاه‌هایی که قطعاتشان از بین رفته است عمدتاً از کار می‌افتند یا کارآیی آنها به حداقل می‌رسد. در نتیجه، اضطراب تعویض صحیح و به‌موقع آن قطعاتی که هنوز کارآمد هستند کمتر می‌شود که این خود به تکرار خرابی‌ها می‌انجامد. وخامت وضعیت خدمات موردنظر به ایجاد انشعاب‌های غیرقانونی در خطوط برق و آب از سوی ساکنان می‌انجامد که این خود، روشی مؤثر برای رفع نیازهای اولیه است. البته، مسئولین و مقامات معمولاً هزینه‌ای را بابت انشعابات غیرمجاز دریافت نمی‌کنند و تا مدت‌ها پس از درگیری‌های مسلحانه، نمی‌توانند آن‌ها را مهار نمایند. بنابراین، منابع لازم برای رفع اختلالات خدمات ضروری به‌طور خودکار ناچیز می‌ماند. اگر چرخه مشکل آغاز شود، دیگر به‌سختی می‌توان آن را متوقف کرد. (شکل ۳)

شکل ۳. چرخه معیوبی از آثار انباشته بر خدمات ضروری (که خدمات توزیع آب آشامیدنی یکی از آنها است). این چرخه تحت تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم (از طریق افراد، سخت‌افزار و مواد مصرفی) قرار دارد. انباشت صورت گرفته در نهایت بهداشت عمومی را تحت تأثیر قرار می‌دهد و به درگیری ایجاد شده می‌افزاید. در نتیجه، چرخه تأثیرات در چارچوب چرخه‌های درگیری قرار می‌گیرد که شرایط اضطرابی پیچیده‌ای را رقم می‌زند. این چرخه بر اساس موارد مستندی از دوشنبه در تاجیکستان (رابرتس، ۲۰۰۰) و بسیاری از شهرهای افغانستان (پینرا، ۲۰۱۱) تدوین شده است.

شکل ۳ نشان می‌دهد چگونه حمله به تکنسین‌ها به کاهش تعداد کارکنان منجر می‌شود. این شکل همچنین دشواری پیگیری انشعابات غیرمجاز در شبکه آب‌رسانی را به تصویر می‌کشد. این فرایند سبب کاهش توانایی بازیابی مالی در سازمان آب و فاضلاب شهرداری می‌شود (و ممکن است تخصیص منابع مالی را از سوی مقامات مرکزی با افت مواجه کند) و تضمین انجام فرایندهای عمومی عملیاتی و نگهداری یا عرضه بی‌وقفه قطعات یدکی را غیرممکن می‌سازد. کاهش فشار در شبکه موجب می‌شود مردم به نصب پمپ‌های تقویت فشار آب در خانه خود روی بیاورند. این راهکار در داخل لوله کشی خلأ ایجاد می‌کند، و بدین ترتیب آب آلوده به شبکه نفوذ کرده و بهداشت عمومی را بیشتر در معرض خطر قرار می‌دهد. از سویی، کاهش کیفیت خدمات باعث افت نرخ صدور گزارش خرابی‌ها و کم‌سو شدن امید مردم نسبت به انجام تعمیرات مقطعی در صورت توقف درگیری‌ها می‌شود.

بنابراین، تأثیر انباشته را نمی توان فوراً معکوس کرد، چرا که چالش های بسیاری را به بُعد فنی کار می افزاید و زمان انجام عملیات را طولانی تر می کند. این اتفاق اغلب هزینه بسیار بالایی را برای تأمین کنندگان مالی در پی خواهد داشت. آنچه شاید از دیگر عوامل مهم تر جلوه کند، انباشت تأثیراتی است که ممکن است نارضایتی اجتماعی، تنش های موجود یا حتی خشونت شهری و درگیری مسلحانه را (که مسبب اصلی همه مشکلات است) تشدید کند.

عکس ۵. سیم ها و تیرهای ذوب شده به دلیل تخریب انبار شرکت برق غزه در سال ۲۰۱۴ که باعث ناتوانی این شهر جهت جبران خرابی سیستم ها شد. تعمیرات ضروری در خطوط انتقال برق باید از طریق قطع اقلامی نظیر مبدل ها، سیم و تیرها در بخش های کم اولویت و قرار دادن آن ها در اماکن ضروری تر (نظیر بیمارستان ها) صورت می گرفت. (غزه، ۲۰۱۴)

اثر بر مواد مصرفی مهم

همانند زیرساخت های کلیدی، تأثیر مستقیم بر مواد مصرفی کلیدی عمدتاً با تخریب آن ها مرتبط است. (عکس ۵) برای مثال، آسیب رساندن یا تخریب ذخایر سوختی که می تواند ذخیره لازم برای فعالیت نیروگاه های برق را از بین ببرد. (مثل صیدا در لبنان، ۲۰۰۶، برنامه محیط زیست سازمان ملل ۲۰۰۷). همان طور که پیش تر در بحث شهرهای افغانستان اشاره شد (بخش ۲-۱)، سرقت از انبارهای تأمین کنندگان آب یا برق یکی از مثال های رایج از تأثیر غیرمستقیم بر مواد مصرفی کلیدی است. این اتفاق معمولاً به احتکار مواد مصرفی یا اختلال در چرخه تأمین منجر می شود. این در حالی است که کمبود اقلام هم قیمت ها را افزایش می دهد. همچنین، زمانی که ذخایر محلی و ملی کاهش می یابند، حتی زمانی که سرمایه لازم برای خرید وجود داشته باشد، تحریم ها، محاصره ها و دیگر محدودیت ها می توانند تهیه منابع جدید مواد مصرفی را مختل کنند، نظیر آنچه در سوریه و عراق رخ داد. (پیوست الف)

تأثیر انباشته بر مواد مصرفی کلیدی. درگیری های بلندمدت، تحریم ها، محاصره ها یا دیگر محدودیت ها معمولاً تأثیر شدیدتری نسبت به آسیب مستقیم ناشی از شرایط درگیری به مواد مصرفی کلیدی می رسانند. حتی زمانی که اقلام مورد نیاز در بازار سیاه موجود باشند، کاهش بودجه لازم برای خرید قطعات یدکی یا مواد شیمیایی اساسی (نظیر کلر) یا تعمیر قطعات،

به طور کلی به کاهش کیفیت این اقلام می انجامد. این امر باعث وخامت عمومی زیرساخت ها می شود که خود بر انگیزه و توان کارکنان تأثیر منفی دارد (مطابق چرخه معیوب و درهم تنیده در شکل ۳). رهایی از تأثیرات انباشته بسیار فراتر و دشوارتر از مرمت زیرساخت ها است.

عکس ۶. ارتباط درونی میان خدمات ضروری باید به درستی درک و در واکنش اضطراری نسبت به مشکلات لحاظ شود تا آثار ناخواسته مهار گردند. بازسازی مجدد شبکه معیوب تأمین آب در این مقطع، آن هم بدون در نظر داشتن تخلیه شبکه آسیب دیده فاضلاب، فقط بهداشت عمومی را تهدید می کند، و با سرریز شدن پسماندها به درون خیابان ها، جان مردم را به خطر می اندازد. (عدن، ۲۰۱۵)

۲-۲- عوامل مؤثر بر میزان این اثر

ارتباط درونی خدمات ضروری

برخی خدمات ضروری برای آنکه به درستی ارائه شوند، به دیگر خدمات وابسته اند (عکس ۶). مثال بارزی از آن، کیفیت خدمات درمانی است که به آب سالم و منبع قابل اتکای برق نیاز دارد. همان طور که تصور می شود که آلودگی آب های زیرزمینی و خاک به دلیل تخلیه بی فنیل های پلی کلره از صدها مبدل الکتریکی تخریب شده در جنوب لبنان (۲۰۰۶) باشد (زیتون و همکاران، ۲۰۱۴)، سایت های دفن زباله نیز در صورت عدم به کارگیری مکانیزم صحیح می تواند موجب آلودگی آب های زیرزمینی شود (برنامه محیط زیست سازمان ملل متحد، ۲۰۰۳). در صورتی که آلودگی گسترده باشد، نیاز به تلاش برای زدایش آن در اسرع وقت به یک اولویت تبدیل می شود؛ اما نکته اصلی آنجا است که این فرایند اغلب از توانایی بسیاری از آژانس های بشردوستانه فراتر است. عدم توانایی جهت مهار صحیح و به عقب راندن آلودگی در زمان مناسب می تواند عواقب زیست محیطی طولانی مدتی را به بار بیاورد. از این رو، بهتر است این ارتباط درونی با هماهنگی و یکپارچگی مدیریت شود و نه به صورت جداگانه، حتی اگر برخی کنشگران در سطح خدماتی از توانمندی هایی برخوردار باشند که در بخش های مختلفی کاربرد دارند. اگرچه تأمین مولدهای برق یکی از اقدامات بشردوستانه مرسوم به حساب می آید، ولی پشتیبانی از تأمین کنندگان برق یا وزارت نیرو ناچیز و درعین حال، بسیار ضروری است (نظیر آنچه هم اکنون در غزه و سوریه اتفاق می افتد).

وابستگی به خدماتی از خارج از مناطق شهری

یکی دیگر از وابستگی‌های خدمات ضروری، وابستگی به کالاها و خدماتی است که در کنترل ساکنان قرار ندارند. مقصود از کنترل ساکنان، اتکای آن‌ها به غذا، آب، برق، حمل و نقل و ارتباطاتی است که مسیری را از نقاط کاملاً روستایی به نقاط کاملاً شهری طی می‌کنند. بسیاری از این وابستگی‌های «فراشهری» ارتباط تنگاتنگی با جریان‌های مالی دارند. به‌ویژه، در مواردی که کشوری مورد تحریم‌های اقتصادی واقع شده، مبالغ تخصیص یافته به خدمات ضروری کاهش می‌یابد. از سوی دیگر، درگیری‌های مسلحانه در بخش‌هایی از کشور می‌توانند سد راه جریان‌های مالی، چه از حیث انتقال سرمایه و چه عواید نقدی خارجی شود. در درگیری‌های طولانی مدت یا مناطقی که به حمایت حامیان مالی وابسته‌اند، همه خدمات در نهایت تا حدودی به کمک‌های مالی غیررسمی و خارجی متکی هستند، زیرا فقط برخی خلاءهای موجود در خدمات ضروری می‌توانند از سوی بخش خصوصی که توان رفع آن را دارند یا توسط آژانس‌های بشردوستانه برطرف شوند. فریتاون (پایتخت سیرالئون) مثالی از شرایط مذکور است که در آن، همه ساکنان شهر روی یک خط انتقال برق که از نیروگاه برق آبی بومبونا می‌آمد، حساب می‌کردند (پوشک و فاستر، ۲۰۱۱). این وابستگی‌های فراشهری به وقوع چرخه معیوب اثر انباشته کمک می‌کند. ساکنان مناطق شهری در این شرایط، همواره نسبت به اختلالات خدمات ضروری که از کنترلشان خارج است تا حدی احتمالاً بیشتر از شرایط مورد انتظار آسیب‌پذیر هستند.

اثر انباشتی تحریم‌ها، محاصره‌ها و دیگر محدودیت‌ها

تأثیر بلندمدت تحریم‌های اقتصادی در بوروندی را «مشکلاتی» خوانده‌اند که «تا به امروز و حتی پس از رژیمی که علیه آن وضع شده‌است، ادامه دارند» (بوسویت، ۲۰۰۰، ص. ۲۰). بازبینی تحریم‌هایی که بر هفت حوزه اعمال شده‌اند نشان می‌دهد که تأثیر انباشته آن‌ها بر خدمات شهری ضروری، احتمالاً نتیجه چند عامل است که بسته به شرایط ترکیب متفاوتی دارند، از جمله:

الف. وضعیت خدمات ضروری پیش از اعمال تحریم‌ها. کیفیت یا ظرفیت هر یک از خدمات تابعی از مهارت و تعداد کارکنان، وضعیت زیرساخت از نظر عملکرد و میزان جایگزینی منابع اضطراری است. برای مثال، در عراق، خدمات آب‌رسانی، بهداشتی و برق پیش از تحریم‌های سازمان ملل وضعیت خوبی داشتند؛ اما پس از تحریم و ظرف چند سال، به‌طور چشمگیری افت داشتند. اگرچه تحریم‌هایی که بعدها علیه بوروندی وضع شد شدت عمل کمتری داشت، اما در ترکیب با سرعت پایین توسعه در این کشور، بازهم عواقب بدی را رقم زد (هاسکینز و نات، ۱۹۹۷، بوسویت، ۲۰۰۰).

ب. نوع و گستره تحریم‌ها، برای مثال تحریم‌های اقتصادی (تجاری و مالی)، مسافرتی، نظامی، دیپلماتیک، فرهنگی، ورزشی، تحریم‌های هدفمند یا عمومی.

ج. مدت زمانی که تحریم‌ها ادامه داشته‌اند.

ه. کنش گرانی که تحریم‌ها را وضع کرده‌اند از جمله تعداد آن‌ها، قدرتشان در صحنه جهانی، وابستگی کشور تحریم شده به این کنش گران و نوع و بستر تحریم‌ها (جهانی، منطقه‌ای، چندجانبه یا دوجانبه).

و. اینکه آیا کشورها یا کنش گران مسلح غیر دولتی اولویت لازم را به استفاده بهینه از توانایی خود جهت تأمین خدمات ضروری برای جمعیت حاضر می‌دهند یا خیر.

تلاش‌های صورت گرفته جهت «انسانی» کردن تحریم‌ها و دیگر محدودیت‌ها یا برای کاهش آثار منفی آن‌ها، در بیشتر مواقع اثر محدودی داشته است.

در آغاز می‌توان به دیوان‌سالاری دخیل در اعمال تحریم‌ها و نظارت بر آن‌ها اشاره کرد که می‌تواند فلج‌کننده باشند. تجربیات میدانی گواه آن‌اند که وقتی تحریم‌کنندگان نمی‌توانند عواقب منفی بالقوه تحریم‌ها را بر روند تأمین خدمات ضروری به اندازه کافی مدنظر قرار دهند، اعمال آن‌ها با کندی مواجه می‌شود و تأمین‌کنندگان تجهیزات و قطعات یدکی را در بخش خصوصی بسیار محتاط می‌کند. برای مثال، مواردی در اسناد یونیسف وجود دارند که نشان می‌دهد وقفه موقتی در تأمین کالاهای مورد نیاز در بخش‌های نیرو و حمل‌ونقل، تأثیر منفی چشمگیری بر کارآیی و تعمیر و نگهداری خدمات شهری ضروری در عراق داشت (گوردون، ۲۰۱۰، ص. ۶۴). اگرچه مقصود اصلی آن است که از خدمات ضروری حفاظت شود، اما قائل شدن همین استثنا نیز می‌تواند به تأثیرات بدی منجر شود. برای مثال، در سال ۱۹۹۶ در بوروندی، گرچه آب‌رسانی و تأمین تجهیزات تصفیه و بهداشتی در تحریم‌ها مستثنا شده بودند، اما در اوایل کار به مدت ۶ ماه جلوی همه‌چیز گرفته شد. (بوسویت، ۲۰۰۰) تجربیات میدانی گویای آن‌اند که به‌هنگام تلاش برای عبور از تشریفات پرتعداد تحریم‌ها، مقامات محلی یا مراجع خدماتی نیز در معرض ارتکاب اشتباهات پرهزینه‌ای قرار دارند، به‌ویژه زمانی که ابعاد نیازها را تخمین می‌زنند و با بی‌توجهی به نیازهای جاری، مجموعه کاملی از تجهیزات مرتبط را سفارش می‌دهند. آنچه وضعیت را بدتر می‌کند، فرار مغزها (فقدان تخصص) و وضعیت بد اقتصادی کشور موردنظر است که باعث کمبود مهارت و توانایی آنان برای نصب تجهیزات یا تعویض قطعات می‌شود.

محدودیت در «استفاده دوگانه»^۵ آنگاه مشکل‌ساز می‌شود که موضوع نگهداری از خدمات ضروری در میان باشد. برای مثال، بیش از هزار تانکر آب و کامیون تخلیه فاضلاب به دلیل استفاده دوگانه و تجهیز به فولاد ضدزنگ برای ورود به عراق با مشکل مواجه بودند. (گوردون، ۲۰۱۰، ص. ۷۱) تأثیر این اتفاق در غزه، طیف گسترده‌ای از مواد را در بر می‌گرفت که دارای استفاده دوگانه قلمداد می‌شدند. این مسئله برای کسانی که در تلاش بودند طرح‌های اضطراری و عمرانی را در این منطقه به‌پیش ببرند امری آشنا است. (طرح تجهیزات مخابراتی عمومی، ۲۰۱۲) در مواردی مشابه، انتقال گاز کلرین که در تصفیه آب استفاده می‌شود در بیشتر مواقع در سطح کشوری که درگیری مسلحانه در آن جریان دارد ممنوع یا بسیار دشوار است؛ دلیل این ممنوعیت یا دشواری نیز امکان استفاده تسلیحاتی از گاز کلرین می‌باشد. با این حال، خطرات و عواقب را نیز باید در مقابل خطرات ناشی از تصفیه نامناسب آب سنجید (برای مثال، محروم‌سازی صدها هزار نفر در مناطق شهری از دسترسی به آب سالم برای مصارف خانگی).

مسئله دیگر آن است که نباید از تأثیر تحریم‌ها، به‌ویژه آن دسته که کمتر دیده می‌شوند، غافل شد. برای مثال، کمبود گزینه‌های جایگزین اغلب بدین معنا است که کنش‌گران حوزه آب گزینه دیگری به‌جز استفاده از مواد، تجهیزات یا مواد مصرفی بی‌کیفیت ندارند که آن‌ها را هم باید از بازارهای غیررسمی تهیه کنند، چرا که تنها مجرای دور زدن تحریم‌ها همین بازارها هستند. وضع تحریم‌ها از نگاهی دیگر به معنای آن است که کالاهایی باکیفیت بهتر به‌هیچ‌وجه در دسترس نیستند. برای مثال، تاجرانسی که در بخش تبادل کالاهای باکیفیت سعی در شکستن سد تحریم‌ها دارند، در سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۲ با جریمه ۱٫۷ میلیارد دلاری مواجه شدند (بولتن استاندارد، ۲۰۱۲) و همین عامل کافی بود تا آن‌ها را به کلی از کارشان دلسرد کند. همچنین، سازندگان تلمبه‌های اروپایی بارها تردید خود را در فروش این اقلام به عراق یا سوریه نشان داده‌اند. این تردید حتی در مواردی که کالای مورد بحث ممنوع نیست، از ترس اقدامات حقوقی علیه آنان، به چشم خورده است.

۵- «اقلام دو منظوره» آن دسته از کالاهای، نرم‌افزارها و فناوری‌هایی هستند که به‌طور معمول برای اهداف غیرنظامی بکار می‌روند، اما ممکن است برای مصارف نظامی نیز مورد استفاده قرار گیرند.

اثر غیرمستقیم جابجایی گسترده جمعیت‌ها

جابجایی گسترده جمعیت‌ها از روی اجبار ناشی از درگیری‌های مسلحانه، انواع خاصی از تأثیرات غیرمستقیم را ایجاد می‌کند که باید در تحلیل‌ها به‌خوبی لحاظ شوند. کشورهایی که به‌طور مستقیم در این درگیری‌ها دخیل نیستند باید اسکان صدها هزار پناهجو (و گاهی چند نسل بعد از آن‌ها) را تأمین نمایند. برای مثال، مراکز عمده شهری در پاکستان و ایران منزلگاه پناهجویانی بوده است که به دلیل درگیری، بیش از ۳۰ سال است از افغانستان به دور بوده‌اند و در نتیجه، نوادگان آنها هم نزد جوامع میزبان هستند. خواه این جمعیت متشکل از پناهجویان باشد یا از آوارگان داخلی، هجوم آن به مناطق شهری برخی تأثیرات غیرمستقیم را به همراه دارد که عبارت است از افزایش قیمت ملک یا مواد غذایی، رقابت برای اشتغال و فشار بر خدمات ضروری و منابع طبیعی. در موردی که اخیراً رخ داده است، حرکت سریع توده‌های پناهجویان سوری به شمال اردن، سبب شده است بحران آب که ناشی از استفاده بیش‌ازحد از منابع ناچیز آب زیرزمینی است، تشدید شود. هر نوع تأثیر غیرمستقیم می‌تواند به افزایش تنش‌های اجتماعی که عامل اصلی رانده شدن جمعیت در ابتدای کار بوده بیانجامد، حال آنکه در بیشتر موارد نقش خدمات کم‌رنگ‌تر می‌شود یا مورد بی‌توجهی قرار می‌گیرد.

در اکثر موارد، تأمین خدمات شهری ضروری با رشد طبیعی جمعیت در شهرها همگام نیست. زیرساخت آب و برق و بیمارستان‌های مرجع، معمولاً برای حجم مشخصی از جمعیت طراحی می‌شوند و در صورت افزایش ظرفیت متقاضیان، توسعه آن‌ها هزینه‌بر و از نظر فنی دشوار خواهد بود. شهرها پیرامون زیرساخت‌ها شکل می‌گیرند (درست همانند غزه) و مناطق شهری و روستایی یا مرزهای شهری و مجاری خدمات ضروری که به آن متکی هستند را با یکدیگر در می‌آمیزند. جابجایی جمعیت‌های بزرگی که از درگیری‌ها متأثر شده‌اند می‌تواند محدودیت‌های موجود خدمات را بیش‌ازپیش پررنگ کند و آن‌ها را تا آستانه از هم گسیختگی براند و بدین ترتیب، محرومیت بیشتری را میان مردم به بار آورد. میزان مقبولیتی که جوامع میزبان نسبت به افراد جدیدالورود (آوارگان داخلی یا پناهجویان) نشان می‌دهند تحت تأثیر آشکار کیفیت خدمات ضروری در قبل، بعد و به‌هنگام حضور آن‌ها است. بار دیگر باید اشاره شود که این اتفاق می‌تواند موجب افزایش نارضایتی یا تنش‌های اجتماعی شود. در این صورت، ضروری است که کیفیت خدمات مورد نظر پیش از درگیری ارزیابی شود و نسبت به ارائه پاسخ مناسب در بازه‌های کوتاه و بلندمدت اقدام گردد. برای مثال، گریز گسترده و سریع پناهجویان سوری به‌سوی دره بقاع در لبنان (منطقه‌ای که از نظر تأمین منابع آبی در رده ضعیف‌ترین‌ها قرار می‌گیرد، بدین معنا که مصرف غیررسمی و غیرقابل محاسبه آب بسیار بالا است و مصرف سرانه در سطح پایینی ثبت می‌شود) باعث شد تلاش‌هایی جهت اطمینان از دسترسی جامعه میزبان لبنانی و پناهجویان سوری به آب صورت گیرد. بهبود توانمندی مقامات محلی و ارائه خدمات پیش از درگیری مسلحانه یا در زمانی که از شدت درگیری‌ها کاسته می‌شود، از تأثیرات غیرمستقیم می‌کاهد و نسبت به اردوگاه‌های بسته (که اداره آن‌ها بسیار هزینه‌بر است) یا برنامه‌های توان‌بخشی بلندمدت یا جایگزینی زیرساخت‌های فرسوده خدمات ضروری پس از پایان درگیری‌های مسلحانه طولانی مدت یا بحران پناهجویان، هزینه‌های کمتری را ایجاد می‌کند.

اثر بر روی بهداشت عمومی و قابل اتکا بودن خدمات

وقتی جوامع آسیب‌پذیر، تأثیر درگیری‌های مسلحانه طولانی مدت را از لحاظ سلامت و رفاه، معیشت، امنیت انسانی یا بهداشت عمومی «احساس» می‌کنند، اهمیت بررسی این تأثیرات در بازه‌های کوتاه و بلندمدت پررنگ‌تر می‌شود.

برخی سازمان‌های بشردوستانه بین‌المللی و ملی برنامه‌های مناسبی را ارائه داده‌اند، نظیر برنامه کمیته بین‌المللی صلیب سرخ به نام «مراقبت‌های درمانی در معرض خطر»، که عمدتاً به تأثیرات مستقیم (کمیته بین‌المللی صلیب سرخ، ۲۰۱۱) می‌پردازند، اما درک یا توجه چندانی به تأثیرات غیرمستقیم و انباشته ندارند. ارتباط درونی خدمات با یکدیگر باید مدنظر قرار داده شود، چراکه تصفیه آب آلوده و تأمین آب سالم (برای مثال) در تمام بسترهای بهداشتی ضروری است، و همین وضعیت هم برای برق و دیگر خدماتی که تصفیه آب و فاضلاب به آن‌ها وابسته است صادق است. (دیویس و لمبرت ۲۰۰۲، JHS ۲۰۰۸، هانتر و همکاران ۲۰۱۰) افزایش ابتلا به هیپاتیت، اسهال خونی و حصبه در بخش‌هایی از سوریه را به دسترسی محدود به آب آشامیدنی سالم، سیستم فاضلاب و بهداشت (سازمان بهداشت جهانی ۲۰۱۳، یونیسف ۲۰۱۵) و نیز نبود یا کمبود دسترسی به یک طرح ایمن‌سازی مؤثر در سرتاسر کشور از آغاز درگیری‌ها نسبت داده‌اند.

تحلیل‌های آماری نیز حقیقتی که عامه مردم به آن باور دارند را تأیید کرده‌اند؛ حقیقتی که می‌گوید مرگ و معلولیت بیشتر، اغلب ناشی از «تأثیرات غیرمستقیم و ماندگار» درگیری‌های مسلحانه است تا اینکه محصول آثار مستقیم یا آنی آنها پس از توقف خصومت‌ها باشد. (قوباره و همکاران، ۲۰۰۳)

این تأثیرات، به دلیل دسترسی محدود به خدمات ضروری و انتقال بالقوه بیماری‌ها در اثر جابجایی مردم، ریشه در افزایش معرض‌پذیری نسبت به خطرات موجود برای بهداشت عمومی دارند (بوتالا و همکاران ۲۰۱۰، پاتل و بورک ۲۰۱۲، روحانی و همکاران، ۲۰۱۲). منشأ دیگر آن‌ها موجود نبودن، تخصیص نیافتن و ناکارآمد بودن منابع مالی در سامانه‌های بهداشت عمومی است (JHS ۲۰۰۸) که در کنار دیگر عوامل، چرخه معیوبی از تأثیرات انباشته را به وجود می‌آورد.

در قیاس با تأثیر درگیری‌های مسلحانه طولانی مدت بر کیفیت یا پوشش خدمات ضروری، تأثیر انباشته آن را بر بهداشت عمومی به سختی می‌توان مشخص کرد. همان‌طور که در پژوهش هانتر و همکاران (۲۰۰۹) نشان داده شده است، اگر کیفیت خدمات از همان ابتدا قابل اتکا بوده باشد، آنگاه یک اختلال کوتاه در تأمین آب آشامیدنی (که ممکن است یک روز یا یک هفته طول بکشد و در آغاز درگیری‌ها انتظار وقوع آن می‌رود)، می‌تواند به افزایش چشمگیر احتمال عفونت ناشی از بیماری‌هایی که عامل آن‌ها در محیط وجود دارد، بینجامد. از آنجا که اختلالات مکرر در خدمات آب‌رسانی مرتباً امنیت و ایمنی مردم را تحت تأثیر قرار می‌دهد، به سختی می‌توان تأثیر دیگر اختلالات بر بهداشت عمومی جمعیت را مشخص کرد. بااین حال، هنگامی که درگیری مردم و اقشار بیمار را به درون شهر می‌راند، خطر شیوع مستمر بیماری‌های بومی نیز بیشتر می‌شود، به‌ویژه زمانی که جابجایی توده‌های مردم توأم با تصفیه ضعیف آب و فاضلاب و طرح‌های ایمن‌سازی ناقص باشد. (ریسبرو و همکاران، ۲۰۱۲) (عکس ۷)

۳- مسائلی که بر کمک‌رسانی کارآمد تأثیر دارند

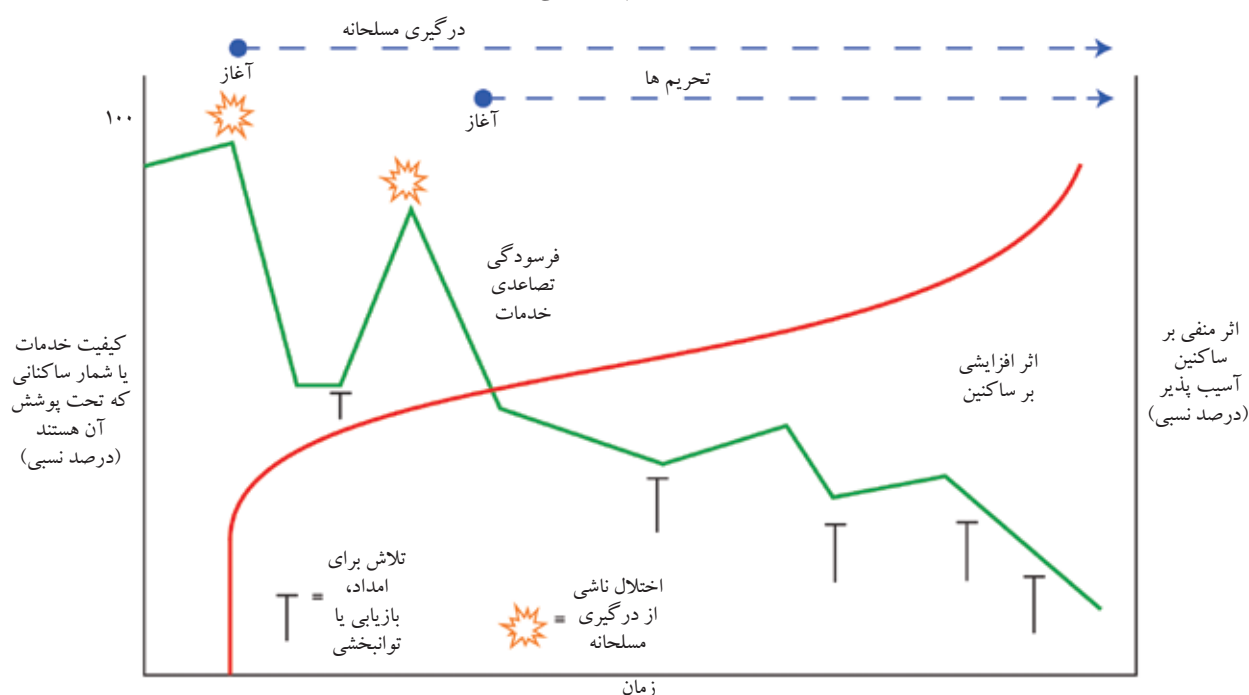
۳-۱- اثر درازمدت بر روی خدمات و مردم

چالش ناشی از درگیری‌های مسلحانه طولانی مدت در حفظ خدمات ضروری در مناطق شهری در شکل ۴ ترسیم شده است. در این شکل، کیفیت خدمات یا تعداد ساکنین تحت پوشش (که در آغاز نزدیک به ۱۰۰٪ است) به‌طور فزاینده و تصاعدی در گذر زمان کاهش می‌یابد؛ این افت، تابعی از اثرات مستقیم و غیرمستقیم است. اگرچه به سختی

عکس ۷. هنگامی که درگیری‌ها، مردم و اقشار بیمار را به درون شهر می‌راند، خطر شیوع بیماری‌های بومی نیز بیشتر می‌شود، به‌ویژه زمانی که جابجایی توده‌های مردم توأم با تصفیه ضعیف آب و فاضلاب و طرح‌های ایمن‌سازی ناقص باشد. زباله‌های جمع‌آوری نشده. (حلب، ۲۰۱۵)

می‌توان ردّ تأثیرات را به دلیل دشواری جمع‌آوری اطلاعات مرتبط پیگیری کرد، ولی اثری که متوجه ساکنان است، به مرور زمان به‌طور چشمگیری افزایش می‌یابد. اگر دشواری ارائه پاسخ اثربخش در هنگام وقوع چالش‌های سهمگین در کنار دیگر عوامل، نظیر عدم شفافیت در طیف امداد - عمران، ناهماهنگی در تأمین مالی، سختی شکل‌گیری همکاری‌ها، فقدان هماهنگی اثربخش میان کنش‌گران بشردوستان و بخش عمرانی و چالش‌های حقوق بین‌المللی بشردوستانه (که در بخش‌های بعد به آن پرداخته خواهد شد) قرار گیرد، آنگاه پیچیدگی همه‌چیز دوچندان خواهد شد.

شکل ۴. افت کیفیت خدمات ضروری و افزایش اثر منفی بر ساکنین در مناطق شهری که ناشی از درگیری‌های مسلحانه طولانی مدت یا تحریم‌ها است. مدل‌سازی بر اساس شکل ۲، فدراسیون بین‌المللی، ۲۰۱۲

۳-۲- آیا فعالیت‌های امدادی-توانبخشی-عمرانی تأثیری دارند؟

تفاوت قائل شدن بین مراحل امداد-توانبخشی-عمران در زمان واکنش، سخت و تا حدی ناممکن است، به ویژه زمانی که خدمات شهری ضروری در زمان درگیری مسلحانه طولانی مدت مد نظر باشد. منظور از تفاوت در کیفیت یا پوشش خدمات بین محلات مختلف این است که برای مثال، در یک شهر ممکن است انواع مختلفی از برنامه‌ها همزمان مورد نیاز باشد. مداخلات کمیته بین‌المللی صلیب سرخ در بغداد در سال ۲۰۱۰ طیف وسیعی از کمک‌ها را دربر می‌گرفت، که از میان این کمک‌ها می‌توان به پروژه‌های بازسازی بیمارستان‌های بزرگ و زیرساخت فاضلاب با هدف حمایت از برنامه‌های بلندمدت عمرانی دولت و نیز نگهداری اساسی از امکانات موجود در بخش‌های درمان و آب و برنامه‌های آبرسانی با تانکر به شهرک‌های غیررسمی آوارگان داخلی اشاره کرد، که همگی یک فعالیت امدادی رایج هستند.

وقتی که صحبت از برنامه ریزی برای بلایای طبیعی، بحران پناهجویان یا درگیری‌های مسلحانه کوتاه مدت در میان است، آموزش کارکنان یا از پیش فراهم نمودن قطعات یدکی می‌تواند مفید باشد (برای مثال انجمن امریکایی صنایع آب در سال ۲۰۰۱ یا مرکز بیماری‌های واگیردار و پیشگیری از آن در سال ۲۰۱۲). با این حال، زمانی که مراجع خدمات شهری فاقد دسترسی ایمن برای انجام تعمیرات و عملیات معمول هستند، و ممکن است کشته، مجروح یا متواری شوند، این برنامه‌ریزی‌ها اثر چندانی نخواهند داشت. تأکید و توصیه‌های رایج در برنامه‌ریزی راهبرد خروج از شرایط اضطراری (ساندرسون و همکاران ۲۰۱۲)، در بسیاری از مواقع که کنشگران خود تحت تأثیر چالش‌های درگیری مسلحانه طولانی مدت قرار گرفته‌اند، تأثیر معکوس دارد. در این صورت است که خطرات افزایش پیدا می‌کنند، زیرا هرگونه توسعه در مناطق شهری می‌تواند سبب مهاجرت هرچه بیشتر جمعیت آسیب‌دیده از مناطق مغفول مانده به مراکز شهری شود؛ این امر خود می‌تواند عامل تشدید چرخه معیوب اثر انباشته از طریق شکل‌گیری راهکارهای مقابله‌ای منفی باشد.

بسیاری خواستار بازنگری اساسی در زنجیره امداد-بازسازی-عمران شده‌اند (دوفیلد ۱۹۹۴، کین ۲۰۰۷، موسل ۲۰۱۴). این در حالی است که تجربه نشان می‌دهد که استفاده از ابزار و مفاهیم موجود برای تفکیک مراحل واکنش بی‌فایده است. با توجه به پیچیدگی ارتباط درونی خدمات در داخل و بیرون از محیط‌های شهری و نیز میان خود خدمات، حداقل می‌توان گفت که تلاش برای شفاف کردن این واکنش‌ها بر اساس مرزهای تصنعی، کاری بیهوده است (مثلاً تلاش برای حرکت از سمت امداد در شرایط اضطراری به فعالیت‌های «عمرانی»). به بیان دیگر، واکنش‌ها به شرایط موجود بستگی دارند. بنابراین در زمان درگیری مسلحانه طولانی مدت، گاهی در محیط‌های شهری لازم است تا بر اساس نیازها ترکیبی از آنچه به کار رود که به شکل سنتی آن را فعالیت‌های «امدادی»، «توانبخشی» یا «عمرانی» می‌نامیم. وقتی واکنش اتخاذی تک بعدی باشد («صرفاً امدادی» برای پاسخگویی به نیازهای فرا امدادی)، آن وقت است که این واکنش، خود به چرخه معیوب اثر انباشته کمک کرده و در نهایت می‌تواند در تقابل با اهداف بشردوستانه قرار گیرد.

۳-۳- عدم همخوانی میزان تأمین سرمایه با نیازها

نقص اصلی مدل‌های تأمین سرمایه برای اقدامات بشردوستانه به خوبی شناسایی شده است؛ چرخه‌های تأمین سرمایه کوتاه مدت که با نیازهای مردم یا تلاش مسئولین برای توانمندسازی مردم همخوانی ندارد (اولسن و همکاران ۲۰۰۳، مینه آ و اسماییلی ۲۰۰۳، پیر و واکر ۲۰۰۷، مک‌الینی ۲۰۱۴). در زمان درگیری مسلحانه طولانی مدت، نگرانی اصلی کنشگران در بازگرداندن یا تثبیت خدمات شهری ضروری، همین موضوع است. کمبود سرمایه زمانی برای انواعی از درگیری که در اینجا مطرح است مشکل‌ساز می‌شود که به شکل انفجاری شروع می‌شوند ولی همانجا تمام نشده و چند دهه ادامه می‌یابند. علاوه بر این، در زمان درگیری مسلحانه طولانی مدت یا شرایطی که ثبات نسبی اوضاع به خاطر تکرار وقایع خصومت آمیز مختل می‌شود، بهره‌مندی از وجوه اهدایی توسط خیرین با نیازهای محیط‌های شهری هماهنگی ندارد. در مورد دوم، یعنی تکرار وقایع خصومت آمیز، اگر ساز و کار تأمین سرمایه برای اجرای چنین فعالیت‌هایی به اندازه کافی انعطاف پذیر باشد، فرصت توانبخشی و آماده سازی برای شرایط اضطراری به طور همزمان فراهم می‌شود.

واکنش‌های مؤثر در خصوص خدمات شهری ضروری در درگیری مسلحانه طولانی مدت مستلزم اعتماد، اطمینان و انعطاف پذیری است که خود از راه برنامه ریزی بلند مدت (برنامه ریزی متناسب با شرایط) و تخصیص چندساله سرمایه میسر می‌شود. این درحالی است که اکنون، از نظر سنتی حمایت از اقدامات بلند مدت که شاید وسیله‌ای برای ممانعت از چرخه معیوب تأثیر انباشته باشد (مثلاً تعمیر و نگهداری بیمارستان) را برای آینده نمی‌بینیم، حتی در مدل‌های تأمین مشترک سرمایه (ماکرا ۲۰۰۲، ویلیتس-کینگ و همکاران ۲۰۰۷، تیلور و همکاران ۲۰۱۲). از این رو و در شرایط خاص، به ساز و کارهای تأمین سرمایه بیشتری که متناسب با موقعیت باشند نیاز است تا بتوان از سمت جبران واکنشی خسارات وارده به زیرساخت‌ها (تأثیر مستقیم) به سمت تعمیر و نگهداری پیشگیرانه و مبتکرانه (تأثیر غیرمستقیم و تأثیر انباشته) که در جهت تثبیت یا حتی بازگرداندن خدمات شهری ضروری است، تغییر جهت داد. زمانی که شاهد عدم حضور سرمایه مناسب برای چنین شرایطی باشیم، برنامه ریزی‌های کوتاه مدت (به عنوان مثال تانکرهای حمل آب) در اولویت قرار می‌گیرد تا از تشدید پیامدهای منفی در بلند مدت جلوگیری شود (مثلاً زمانی که سیستم تأمین آب شهری آسیب دیده و به غیر از تأمین آب از طریق تانکر حمل آب راه دیگری وجود ندارد). مثال دیگر اینکه واکنش طبیعی به کمبود آب در شرایط اضطراری این است که بدون توجه به سطح آب‌های زیرزمینی و شرایط آن، چاه دیگری حفر شود. در اکثر مناطق خاورمیانه که تاریخ تخریب آب‌های زیرزمینی به پیش از بسیاری از درگیری‌های مسلحانه باز می‌گردد، اولویت به جای راه‌حلی در سمت تقاضا باید به مصرف معطوف شود؛ تا بدین ترتیب پیامدهای بلندمدت‌تر بشردوستانه را که حاصل واکنش‌های کوتاه مدت هستند کاهش داد یا حداقل جلوی افزایش آن را گرفت.

چالش تأمین سرمایه به دلیل افزایش همسویی کمک‌های دوجانبه با اهداف سیاست خارجی تشدید می‌شود، یعنی آنچه که به اصطلاح «تأمین امنیت روند کمک‌رسانی» خوانده می‌شود. با توجه به سوق یافتن درگیری مسلحانه به جنگ نامتقارن در مناطق شهری، به نظر می‌رسد که سرمایه بجای حفاظت و یا بازسازی خدمات ضروری، به طور فزاینده‌ای به سمت برخی از طرف‌های درگیری سرازیر می‌شود. مشکل اینجاست که در زمان کاهش خدمات ضروری در نتیجه این غفلت طولانی مدت، معمولاً بخش عظیمی از مردم، اگر نه همه آنها، (همچون غیرنظامیان) تحت تأثیر قرار می‌گیرند، و اینجاست که استقلال سیاسی و بیطرفی اهمیت فزاینده‌ای می‌یابد.

۳-۴- همکاری با دیگران

در ارزیابی اثر انباشته (همچون موارد عراق و غزه، ر.ک به پیوست‌های الف و ب) مشخص می‌شود که در میان تمامی بخش‌های خدمات ضروری، شاید «مردم» در صدر باشند. اگرچه پیچیدگی شرایط شهری مشارکت را به امری مهم مبدل می‌کند، اما همین عامل می‌تواند به افزایش سردرگمی در مشارکت‌ها نیز بیانجامد. در این شرایط، توانایی همکاری در قالب شبکه‌های گسترده مدیریت غیررسمی که در بدنه سلسله مراتب قرار دارند را بهتر است با اتکا به تجربه آموخت. از آنجایی که برای این قبیل مشارکت هیچ مدلی ارجحیت ندارد، عوامل مؤثر که روابط با مقامات، افراد و سازمان‌های ذینفع، بخش خصوصی، نظامیان و کنشگران مسلح غیردولتی را شکل می‌دهند همانا آسیب‌پذیری‌ها و فرصت‌های موجود هستند.

همکاری با مقامات و کنشگران محلی

در محیط‌های پیچیده شهری، مشارکت مؤثر با مقامات محلی و مراجع خدماتی امری ضروری است. در محیط‌های روستایی به دلیل پیچیدگی کمتر خدمات، مردم خود قادر به ساماندهی امور هستند. در موقعیت‌های شهری اما، فارغ از اینکه درگیری مسلحانه طولانی مدت باشد یا واکنش در نهایت وارد فاز «عمرانی» شود، ارتباط با کنشگران محلی عاملی کلیدی در مشارکت پایدار محسوب می‌شود. معمولاً مسئولین محلی یا ملی، تنها کنشگران پاسخگو در خصوص جنبه‌های گسترده تر خدمات شهری هستند؛ چه از لحاظ پیشینه کار (برنامه‌هایی که تحت عنوان طرح‌های «تکمیل شده» مستند شده‌اند) و چه از لحاظ چشم‌انداز آن (در قالب برنامه‌های جامع). مشروعیتی که از راه همکاری با شهرداری‌های محلی، ارائه دهندگان خدمات و پیمانکاران به دست می‌آید هم در مقوله ایمنی و هم در دسترسی به اطلاعات لازم برای درک پیچیدگی سیستم افراد، سخت افزار و مواد مصرفی، بسیار مهم است. یک همکاری مطلوب حتی می‌تواند امکان مدیریت از راه دور^۶ را در شرایط نامطمئن فراهم کند؛ شرایطی که در آن سازمان‌های بشردوستانه در تلاش هستند تا از دسترسی مردم به خدمات ضروری اطمینان یابند. کمیته بین‌المللی صلیب سرخ ساختار مدیریت از راه دور را در امان (پایتخت اردن) برای اقداماتش در عراق در حد فاصل سال‌های ۲۰۰۳ تا ۲۰۱۳ راه اندازی کرد. از این ساختار در عمل در سالهای ۲۰۰۶ تا ۲۰۰۸ استفاده شد. علاوه بر این، مشارکت‌های مؤثر و طولانی مدت می‌تواند تداوم کمک به بخش آب شهری و یا مراجع خدماتی را به هنگام انتقال قدرت که دسترسی سازمان‌های بشردوستانه به مردم نامطمئن می‌گردد، تضمین نماید.

بیطرفی واقعی یا آشکار را، زمانی که مسئولین شهرداری با هر یک از طرفین درگیری مسلحانه ارتباط دارند، باید مورد پرسش قرار داد. بدیهی است مسئولین محلی و کنشگران مسلح غیردولتی باید با ترویج چنین همکاری‌هایی مخالف باشند، چرا که به برخی از این کنشگران بشردوستانه اعتماد نداشته و آنها را تهدیدی برای مشروعیت و حسن شهرت خودشان می‌دانند. حتی اگر اعتماد مشترک حاصل شود، باز هم چالش‌های لجستیکی وجود دارد که باید بر آنها فائق آمد. برای نمونه نرخ بالای تغییر کارکنان (در میان مراجع خدماتی و سازمان‌های بشردوستانه) در کنار فقدان برنامه‌ریزی متمرکز، کار را از لحظ فنی برای اتمام پروژه‌های بلند مدت دشوار می‌کند، چرا که روابط را باید دوباره و دوباره برقرار کرد. اثر تغییر کارکنان معمولاً متوجه جایگاه‌های بالای مدیریتی می‌شود تا سطوح پایین، از این رو است که اهمیت ایجاد ارتباطات خوب با تکنسین‌ها مورد تأکید است، زیرا آنها آگاهی زیادی از موقعیت داشته و نقشی کلیدی را در پذیرش کمک‌های خارجی از سوی کنشگران بشردوستانه ایفا می‌کنند.

۶- مدیریت از راه دور در اینجا یعنی واکنش عملیاتی نسبت به ناامنی که شامل حذف یا کاهش شدید حضور کارکنان بین‌المللی و گاهی کارکنان ملی از صحنه، انتقال مسئولیت برنامه‌های بیشتری به کارکنان محلی یا سازمان‌های مشارکت‌کننده داخلی، و نظارت بر فعالیت‌ها از مکانی دیگر می‌شود (استودارد ۲۰۱۰).

عکس شماره ۸. شمار افراد آسیب دیده از قطع خدمات دقیقاً به اندازه افرادی است که از راهاندازی مجدد آن خدمات سود می‌برند، و این عدد می‌تواند به صدها هزار نفر برسد. (بصره سال ۲۰۰۳)

عکس شماره ۹. نظارت بر ساخت تصفیه‌خانه فاضلاب توسط پیمانکار محلی در شهر رفح که ۱۵۰ هزار ساکن این شهر از آن سود می‌برند. (نوار غزه، ۲۰۰۹)

همکاری با دریافت کنندگان خدمات

دخیل کردن افراد یا سازمان‌های ذینفع در طراحی، اجرا و مدیریت هر طرح مشارکتی به منظور اثربخش و ماندگار بودن آن بسیار مهم است. البته «مشارکت جامعه محلی» در مناطق شهری بسیار متفاوت‌تر از تصویر عمومی است که از تجربه روستا بدست می‌آید، نه فقط به دلیل وجود شکاف‌هایی در جامعه محلی، و بهتر است که به جای پرداختن به همه نفرات جامعه، در مورد زیر گروه‌های ساکنین یا محلات حرف بزنیم.

همکاری با افراد محلی برای تعمیر یا بازسازی خدمات ضروری در مناطق شهری دارای حداقل سه چالش مشخص است. اول اینکه خدمات گیرندگان شهری ممکن است در قبال پروژه حس مسئولیت‌پذیری نداشته باشند، چرا که کار با بیشتر سخت افزارهای مورد استفاده در ارائه خدمات، به مراتب فراتر از کنترل آنهاست (برای مثال نیروگاه برقی در جایی دور). دوم آنکه، بسته به محله، خدمات گیرندگان ممکن است نسبت به مراجع رسمی خدماتی که با کنشگران بشردوستانه همکاری می‌کنند حس بی‌اعتمادی عمیق یا انزجار پیدا کنند (اسوبودا ۲۰۱۵). مسئله سوم اینکه تأثیر مثبت پروژه‌های محله‌ای معمولاً تنها در سطح محلی احساس می‌شود و خطر جایگزینی آنها با مداخلاتی با مقیاس بزرگتر وجود دارد. مثلاً شاید بازگرداندن آب به کل منطقه سودمندتر باشد (از راه تعمیر خطوط انتقال آب) تا اینکه فقط به ساز و کارهای مقابله‌ای برای دسترسی به آب برای مصارف خانگی کمک شود (که احتمالاً اثری منفی دارد). در چنین محیط‌های پیچیده‌ای است که اهمیت سازمان‌هایی که سعی در ایجاد تعادل بین منافع و محدودیت‌ها در رویکردهای از بالا به پایین و از پایین به بالا دارند، به وضوح مشخص می‌شود.

همکاری با بخش خصوصی

از صاحبان مشاغل محلی می‌توان به عنوان پیمانکار برای انجام کارهایی فراتر از اجرای ساده پروژه‌ها دعوت کرد (عکس شماره ۹). تجربه میدانی نشان داده است که در بسیاری از موارد، دانش و آگاهی آنها نسبت به موانع و پیچیدگی‌های جامعه محلی، به ویژه در مواقعی که «فرار مغزها» دست مقامات ملی و/یا شهری را خالی گذاشته، بسیار ارزشمند است. همچنین صاحبان مشاغل محلی به طور معمول بصیرت خوبی نسبت به «خواستگاه اجتماعی» مقامات محلی دارند و می‌توانند پیشنهادات مفیدی در این زمینه ارائه دهند. همچنین پیچیدگی فنی بسیاری از پروژه‌های خدمات شهری مستلزم تخصص و توانمندی است که اغلب در دسترس نیست (یعنی در اداره آب شهری یا نزد ارائه دهندگان خدمات). در پروژه‌های بزرگ معمولاً باید تجهیزات سنگین و نیروی کار را به کمک صاحبان مشاغل بومی آورد. اگرچه همکاری با بخش خصوصی در عملیات عمرانی پیچیده امری رایج است (مثلاً در بازسازی بیمارستان‌ها یا نیروگاه‌های برق)، اما در چالش‌های پیچیده شهری منطق حکم می‌کند که از تخصص برنامه‌ریزان شهری، مهندسان و اقتصاددانان بهره برد تا بتوان به یک استراتژی بلند مدت منسجم شکل داد. جنبه منفی کمبود تخصص فنی بومی و عدم توجه شهرداری‌ها یا ارائه دهندگان خدمات (گرچه همیشه بدین صورت نیست)، خطر برون‌سپاری بیش از حد امور و به طور بالقوه کاهش کیفیت را به همراه می‌آورد.

۳-۵- حقوق بین‌المللی بشردوستانه و خدمات ضروری: برخی چالش‌ها

قوانین حقوق بین‌المللی بشردوستانه و دیگر مجموعه قوانین مرتبط با حفاظت از خدمات شهری ضروری در زمان درگیری مسلحانه در پیوست «ت» به شکل خلاصه آمده است. ذیل حقوق بین‌المللی بشردوستانه، هر یک از سه رکن خدمات ضروری (افراد، سخت افزار، مواد مصرفی) در بخش حمایت کلی از غیر نظامیان و اهداف غیر نظامی پوشش داده شده است. علاوه بر این، غیر نظامیان خاص (همچون پرسنل پزشکی) و اهداف غیر نظامی (مثلاً اهدافی که برای بقای غیرنظامیان ضروری می‌باشند) از چتر حمایتی ویژه‌ای برخوردارند؛ مثل قوانین خاصی که در قبال افراد و اهداف مشخصی اعمال می‌شوند. در کنار این موارد، قوانین حقوق بین‌المللی بشردوستانه از وقوع حملاتی که خسارت‌های زیان‌بار احتمالی به زندگی غیر نظامیان وارد می‌کنند، موجب جراحت آنها می‌شوند، به اهداف غیرنظامی آسیب می‌رسانند و یا ترکیبی از این اثرات را به همراه دارند، ممانعت بعمل می‌آورد و و مهاجمان را ملزم می‌کند تا تمامی اقدامات احتیاطی لازم را جهت کاهش حداکثری تلفات، آسیب دیدگی یا خسارات به کار بندند. (عکس شماره ۱۰)

با وجود این قوانین حمایتی، چندین چالش مهم وجود دارد که بخشی از آنها به دلیل فقدان احترام به حقوق بین‌المللی بشردوستانه در برخی شرایط و نیز تسلیحاتی است که درگیری مسلحانه در مناطق شهری از آنها استفاده می‌شود. همانگونه که تحقیق روی موضوع «سلاح‌های انفجاری در مناطق پرجمعیت» نشان می‌دهد، برخی از این سلاح‌ها می‌توانند پیامدهای بشردوستانه‌ای داشته باشند که بسیار فراتر از منطقه کاربرد آنها را هم در بر می‌گیرد (کمیته بین‌المللی صلیب سرخ، ۲۰۱۵ الف). این موضوع به خصوص در رابطه با خدمات ضروری مطرح می‌شود چرا که ماهیتی به شدت وابسته به هم دارند، برای مثال موقعیتی که ترکش‌ها و پرتابه‌های انفجاری به صفحه کنترل برق تلمبه‌خانه آب آسیب رسانده و در نتیجه شاهد قطع جریان آب در یک بیمارستان یا کل یک محله هستیم.

عکس شماره ۱۰. دودی که در جریان حمله هوایی به جنوب یمن از کاخ جمهوری به آسمان برخاسته است. (تغز ۱۷ آوریل ۲۰۱۵)

همچنین، حقوق بین‌المللی بشردوستانه به تمامی چالش‌های ناشی از درگیری مسلحانه در مناطق شهری نمی‌پردازد و در زمان جنگ شهری، این امر می‌تواند به افزایش ابهامات در تفسیر قواعد موجود در حقوق بین‌المللی بشردوستانه منجر شود.

یکی از این چالش‌ها آنکه حقوق بین‌المللی بشردوستانه شامل حفاظت از اهداف خاص بوده و ارتباط متقابل یا پیچیدگی فزاینده و در نتیجه آسیب‌پذیری خدمات ضروری در محیط‌های شهری را دربرنمی‌گیرد. این ارتباط متقابل را می‌توان و باید در رابطه با قواعد تناسب و اقدامات احتیاطی در زمان حمله، مورد توجه قرار داد. از منظر کمیته بین‌المللی صلیب سرخ، طرفین درگیری در زمان طراحی حمله نه تنها ملزم به در نظر گرفتن تأثیر مستقیم حمله هستند، بلکه باید اثرات قابل پیش‌بینی و دامنه‌دار آن را بر روی افراد و اهداف غیرنظامی هم در نظر بگیرند. به عنوان مثال، طرف‌های درگیری باید اثر غیرمستقیم ناشی از خسارت جانبی به سیستم‌های تأمین برق را لحاظ کنند. البته در عمل، تعیین آنچه که قابل پیش‌بینی باشد و اطلاعات قابل استفاده در خصوص ارتباط متقابل خدمات و سیستم‌های پشتیبان احتمالی، ممکن است بسیار دشوار باشد.

همچنین حقوق بین‌المللی بشردوستانه به صراحت به تأثیر انباشته درگیری‌های طولانی مدت بر دسترسی به خدمات ضروری نمی‌پردازد (ر.ک به بخش ۲-۱). گرچه در قوانین مربوط به نحوه هدایت درگیری تصریح نشده که طرف مهاجم باید ظرفیت کاهش یافته خدمات ضروری را که در اثر حملات پیشین ایجاد شده (تا آنجا که قابل پیش‌بینی باشد) در نظر بگیرد، اما باید این کار را کرد. مهاجمان موظف به در نظر گرفتن اثرات مستقیم و غیرمستقیم حمله به افراد و اهداف غیرنظامی هستند. مسلماً این ارزیابی تنها با در نظر گرفتن وضعیت اهداف غیرنظامی در زمان حمله میسر می‌شود. مثلاً اگر یک تصفیه‌خانه آب به دلیل آسیب قبلی با ۵۰٪ ظرفیت خود کار می‌کند، اثرات مستقیم و غیرمستقیم ناشی از آسیب بیشتر به این تصفیه‌خانه بر روی شهروندان قابل توجه تر از زمانی خواهد بود که تصفیه‌خانه به طور کامل کار می‌کرد.

در این بخش به طور خلاصه به برخی از چالش‌های مربوط به حمایت و حفاظت از خدمات ضروری در چارچوب حقوق بین‌المللی بشردوستانه پرداخته شده است. با این حال، اطمینان از حفاظت از خدمات ضروری در وهله اول با رعایت قواعد موجود در حقوق بین‌المللی بشردوستانه توسط طرف‌های درگیری مسلحانه در مناطق پرجمعیت حاصل می‌شود.

۴- دعوت به اتخاذ رویکردی بهتر برای کمک به مردم آسیب دیده

محدودیت در کمک رسانی به مردم در طول درگیری مسلحانه طولانی مدت در مناطق شهری در خاورمیانه و فراتر از آن کاملاً مشهود است. بررسی ها در این گزارش نشان می دهد که اگر ارتباط درونی بین خدمات شهری ضروری در یک برنامه ریزی بلند مدت لحاظ گردد، امکان ارائه بهتر این خدمات وجود خواهد داشت. البته گفتنش راحت تر از انجام دادنش است، چرا که در زمان درگیری مسلحانه طولانی مدت، ایده هایی در خصوص ماهیت نیازها و پیامدهای انسانی برای در نظر گرفتن در واکنش های بشردوستانه بلند مدت مطرح می شوند که در عمل می توانند با واقعیت فاصله زیادی داشته باشند (برای نمونه توزیع بطری های آب به جای بازسازی سیستم آبرسانی). احتمال دارد که برای مدت کوتاهی تلاش های جمعی بر روی تأثیرات مستقیم درگیری های مسلحانه متمرکز شود، اما همزمان باید گام های روشنی هم برای پایه گذاری یک رویکرد بهتر برداشته شود.

۴-۱- مسائل اصلی

در این گزارش تعدادی از مسائل اصلی که باید برای دستیابی به رویکردی موفق مورد توجه قرار گیرند، ارائه شده است که از جمله آن می توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- الگویی برای جایگزین کردن با زنجیره امداد-توانبخشی-عمران؛
- تقویت رعایت حقوق بین المللی بشر دوستانه؛
- تأثیر وخامت وضعیت خدمات شهری ضروری، به ویژه در بخش بهداشت عمومی؛
- عملیات / روش های بشردوستانه کنونی، شامل طول دوره های برنامه ریزی فعلی، ارتباط با کنشگران و جوامع محلی، و ظرفیت و صلاحیت فنی؛
- انعطاف پذیری و پایداری طرح ها و ساختارهای تأمین سرمایه؛
- تحقیقات بیشتر برای حل مشکل شکاف دانش در حمایت از موضوعات ذکر شده در بالا.

۴-۲- مسیر رسیدن به رویکردی بهتر

پیشنهاد ما برای حل مسائل اصلی، گام نهادن در مسیر پذیرش مسئله، بحث و بررسی، و اقدام و عمل است. برای شروع باید اجازه داد تا میزان چالش، انگیزه تغییر تفکر را در ما به وجود آورد. این امر مستلزم پذیرش موارد زیر است:

(الف) مقیاس اصلی چالش؛

(ب) مدت زمان چالش؛

(پ) ارتباط چندوجهی خدمات اساسی؛

(ت) اثر انباشته و تأثیر غیرمستقیم و نیز مستقیم؛

(ث) سیاست‌های غالب در یک فضای عملیاتی به شدت امنیتی؛

(ج) نواقص قابل توجهی که ناشی از کمبود شواهد و تجزیه و تحلیل است؛

(چ) چالش‌های ناشی از عدم احترام به حقوق بین‌المللی بشردوستانه؛

(ح) نیاز به تجدید نظر در طیف امداد- توانبخشی- عمران؛

(خ) روند تأمین سرمایه که با مدت زمان یا مقیاس نیازها مطابقت ندارد.

گام بعدی برای همه طرفین، بحث درباره عواملی است که راهی نو برای تفکر را به ارمغان می‌آورد. آیا پس از ده‌ها سال تجربه‌اندوزی و اصلاحات جزئی بعد از ارزیابی شکست‌ها، پذیرفتن شرایط کنونی کافی است یا مؤثرتر آن است که برای یک شروع دوباره تلاش کنیم؟ تلاش برای پیوند دادن فعالیت‌های امدادی- توانبخشی- عمرانی (موسل و لوین ۲۰۱۴) و بحث پیرامون کمک‌های عمرانی در زمان گذار، مراحل این مسیر پیشنهادی می‌باشد، اگرچه بر اساس ویژگی‌های خاص خدمات شهری که پیشتر گفته شد، پیشنهاد می‌شود این ایده‌ها را در مراحل اولیه توسعه داد. بنابر حقوق بین‌المللی بشردوستانه، ایجاد یک گفتگوی حمایتی مؤثر بسیار مهم است تا بتوان اطمینان حاصل کرد که دولت‌ها و سایر کنشگران به ارتباط درونی خدمات ضروری و تأثیر انباشته درگیری مسلحانه طولانی مدت توجه نشان دهند. همچنین ممکن است این گفتگوی ویژه شامل بررسی شواهد فزاینده اثرات غیرمستقیم درگیری طولانی مدت و بحث پیرامون اثرات قابل پیش‌بینی را به بار آورد؛ اثراتی که می‌بایست مطابق با قوانین تناسب و اقدامات احتیاطی در زمان حمله مورد توجه قرار گیرند و مربوط به استفاده از «سلاح‌های انفجاری در مناطق پرجمعیت» است.

سپس سازمان‌های اجرایی محلی و بین‌المللی باید عواقب این امر را برای عملیات خود در نظر بگیرند. اگر بخواهیم عدالت را بر سختی و پیچیدگی چالش‌ها حاکم کنیم، برنامه‌ریزی‌های چندین ساله نیاز است (مدت زمان واقعی برنامه‌ریزی به شرایط بستگی دارد). اقدام در این مسیر باید با حمایت طرح‌های تأمین مالی بهینه شده همراه باشد تا با مقیاس و مدت زمان چالش‌های پیش رو هماهنگ باشد. پرسنل میدانی برای جمع‌آوری چنین شواهدی مناسب‌ترین گزینه هستند و مستندات آنها از تأثیرات مستقیم و انباشته می‌تواند در ساختارهای گزارش‌دهی جدید مورد استفاده قرار گیرد.

هدف کلی، جلوگیری از ایجاد چرخه معیوب از طریق شناسایی و پاسخ به تأثیر غیرمستقیم در قالب بخشی از استراتژی بلند مدت است که برنامه‌ریزی نوآورانه‌ای را می‌طلبد، بدین معنا که در طول مراحل اولیه درگیری مسلحانه، سازمان‌های بشردوستانه باید در برنامه‌ریزی‌های اولیه که در آنها به پیش‌بینی ورود احتمالی نهادهای عمرانی و نیز تعمیر و نگهداری پیشگیرانه پرداخته می‌شود، قوی‌تر و یکپارچه‌تر عمل کنند. نهادهای عمرانی می‌بایست در بلندمدت همکاری مؤثرتری با یکدیگر، به ویژه با کنشگران محلی مرتبط

داشته باشند. ارتباطات خوب، ادامه همکاری را حتی زمانی که کار از راه دور انجام می‌شود، تضمین می‌کند، اشتراک گذاری شاخص‌های پایه قبل از درگیری را تسهیل می‌کند (داده‌ها و اطلاعات) و پس از پایان جنگ، تمام طرف‌ها را از پیامدهای درگیری مجدد مطلع می‌سازد. تحقق چنین امری نیازمند شناسایی و تجزیه و تحلیل اثرات انباشته است، که با توجه ویژه به اقداماتی که منجر به چرخه معیوب و در نهایت خسارت به سیستم‌های خدمات شهری ضروری در مقیاس بزرگ می‌شود، میسر می‌گردد.

در نهایت، سازمان‌های اجرایی محلی و بین‌المللی نیز باید ظرفیت تدارکاتی و فنی خود را برای مقابله با ابعاد پیچیده چالش‌ها بهبود بخشند، از جمله با توسعه مهارت‌های فنی که شامل خدمات آب شهری، بهداشت و انرژی می‌شود. اگر در انجام چنین امری موفقیت حاصل نشود، آنگاه سازمان‌های اجرایی محلی و بین‌المللی باید حمایت خود را از مکانیزم‌های مقابله‌ای بومی ارزیابی کنند، که همانطور که در این گزارش بیان شد چنین چیزی گاهی می‌تواند برای دیگران خطرناک بوده و اثر منفی به بار آورد.

حامیان مالی باید برنامه‌های تأمین سرمایه خود را بازبینی کنند تا از انطباق آن با مقیاس و مدت زمان چالش مطمئن شوند. اگر سازمان‌های بشردوستانه در همکاری با مراجع خدماتی محلی نتوانند عواقب اثرات غیرمستقیم و انباشته را کاهش دهند، فعالیت‌های امدادی، توانبخشی و عمرانی بسیار هزینه‌بر و طولانی‌تر خواهند شد. منابع مالی دوازده ماهه برای امداد در بلایای طبیعی یا در درگیری‌های کوتاه مدت، مانعی است بر سر راه طراحی یا اجرای واکنش‌های مناسب برای تمامی نهادهایی که در درگیری مسلحانه طولانی مدت می‌خواهند خدمات شهری ضروری را بازسازی و یا تثبیت نمایند. برای رسیدگی مناسب به پیچیدگی‌های خدمات شهری ضروری در طول درگیری مسلحانه طولانی مدت، سازمان‌های محلی و بین‌المللی (صرف نظر از اینکه «عمرانی» یا «بشردوستانه» هستند) به منابع مالی بزرگتری نیاز دارند تا در درازمدت کاربرد داشته و بتوانند به سرعت برای رسیدگی به نیازهای فوری هزینه شوند، همانگونه که در یمن آزموده شد (مک‌الینی ۲۰۱۵). علاوه بر این، حامیان مالی معمولاً بواسطه روش‌های استاندارد گزارش‌دهی به اطلاعات دقیق مربوط به اقدامات بشردوستانه دسترسی دارند. این بینش و آگاهی می‌تواند به طور موثر توسط متخصصان فنی در نهادهای حامی مالی مورد استفاده قرار گیرد تا با مشارکت نخبگان سیاسی در تشکیلات خود، میزان آگاهی نسبت به پیامدهای خدمات شهری ضروری را در زمان درگیری مسلحانه طولانی مدت، و نیاز به سرمایه بیشتر که از آن ناشی می‌شود که می‌تواند فراتر از واکنش بشردوستانه معمول نسبت به فعالیت‌های عمرانی بلندمدت‌تر باشد، افزایش دهد.

علاوه بر آنچه پیشتر گفته شد، دستیابی به مدارک و شواهد دیگر نیازمند تحقیقات ساماندهی شده جهت مستندسازی میزان اثر بر بهداشت عمومی، آثار منفی و مثبت مکانیزم‌های مقابله‌ای و روشهای سازگاری در روند تأمین خدمات ضروری و نقش اختلال در خدمات و کمک آن به ادامه درگیری‌های مسلحانه موجود است.

۴-۳- ادامه بحث

در پایان، باید گفت که قدم گذاشتن در مسیر یک رویکرد بهتر، نیازمند بحث و بررسی بیشتر در داخل و خارج از حیطه بشردوستانه است. گام نهادن در چنین مسیری نه تنها ایجاد رویکرد بهتری را برای کمک به مردم آسیب دیده در طول و بعد از درگیری مسلحانه طولانی مدت به همراه دارد، بلکه توافقی را به ارمغان می‌آورد که در پی آن، تغییر الگوی مورد نیاز برای پاسخگویی به نیازهایی را که در این گزارش بحث و بررسی شد تقویت می‌کند.

عکس شماره ۱۱. پدری که به همراه فرزندانش در محله ویران شده پس از بمباران خود راه می‌روند.
(صدیقین، جنوب لبنان، سال ۲۰۰۶)

پیوست الف - خلاصه مطالعه عراق

خلاصه پیش رو بر مبنای بازبینی بیش از ۱۷۰ سند داخلی در کمیته بین المللی صلیب سرخ از سال ۱۹۹۱ تا ۲۰۱۲، مصاحبه ای با یکی از مهندسان ارشد آب و زیستگاه (WatHab) و مصاحبه گروهی با شش مهندس ارشد آب و زیستگاه تدوین شده است.

عوامل

- (۱) جنگ ایران و عراق ۱۹۸۰-۱۹۸۸.
- (۲) جنگ خلیج فارس: اشغال کویت توسط عراق (اوت ۱۹۹۱)، تحریمهای شورای امنیت سازمان ملل (اوت ۱۹۹۱) و حمله ایالات متحده به عراق (ژانویه-فوریه ۱۹۹۸، ۱۹۹۸)
- (۳) اشغال عراق توسط ایالات متحده و بریتانیا (۲۰۰۳-۲۰۱۱)
- (۴) درگیریهای مسلحانه غیربین المللی (NIAC، در جریان)

فشارها

درگیریهای مسلحانه میان ارتشها که عمدتاً با استفاده از هواپیماهای جنگی و موشکهای زمین به هوا و زمین به زمین رخ می دهد؛ درگیری مسلحانه نامتقارن میان نیروهای ایالات متحده و بریتانیا و پیکارجویان عراقی. محاصره مالی و تجاری تمام عیار شورای امنیت سازمان ملل متحد که واردات هر چیزی به غیر از موارد ضروری را منع می کرد. تحریمها در سال ۱۹۹۵ و به دنبال صدور قطعنامه ۹۸۶ که آغازگر برنامه نفت در برابر غذا بود تسهیل شد، اما تا اشغال سال ۲۰۰۳ به رهبری ایالات متحده و بریتانیا (درگیری مسلحانه بین المللی) ادامه یافت. تحریمها (و محدودیت های اعمال شده بر اقلام دومانظوره) اثر بسزایی بر اقتصاد ملی داشت و حوزه های بسیاری را به شرح زیر تحت تاثیر قرار داد. همچنین می توان اینگونه برداشت کرد که نظام تحریمها بگونه ای مهندسی شده که به بخشهایی از کشور نسبت به دیگر نقاط ارجحیت دهد.

وضعیت خدمات آب آشامیدنی در عراق

پیش از وضع تحریمها: بطور کلی، سامانه آب رسانی در بسیاری از شهرهای عراق همسو با استانداردهای بین المللی بشمار می رفت، بدین معنا که بر مبنای استانداردهای بریتانیا، سامانه ای امن و در عین حال، با وابستگی بالا به مصرف انرژی طراحی شده بود. فعالیت و نگهداری بسیاری از تصفیه خانه های آب توسط مشاوران خارجی که همزمان مشغول آموزش مهندسان عراقی بودند انجام می شد. در نتیجه، خدمات آب آشامیدنی به نیروی کار و تجهیزات خارجی وابسته بود. در اوایل دهه ۱۹۹۰، تصفیه خانه های آب با میانگین ظرفیت ۳۰ تا ۷۰ درصد و تصفیه خانه های فاضلاب با ظرفیت ۰ تا ۷۰ درصد فعالیت می کردند. در اواسط دهه ۱۹۹۰، این اعداد به ترتیب به ۴۰ تا ۵۰ درصد و ۱۰ درصد تغییر پیدا کرد.

اثر بر خدمات تأمین آب آشامیدنی در عراق

اثر مستقیم، غیر مستقیم و انباشته بر مردم. کمبود منابع مالی به دلیل محاصره، توانایی دولت را در پشتیبانی از خدمات ضروری تحت تاثیر قرار داد. افزایش تورم با افزایش حقوق و مزایای مقامات بخش آبرسانی مهار نشد و به از دست رفتن نیروهای ورزیده در اوایل سال ۱۹۹۱ انجامید. با اوج گرفتن نرخ تورم، حقوق کارکنان کاهش یافت و سبب بی انگیزگی و تضعیف روحیه آنان شد. در سالهای ۱۹۹۱ و ۱۹۹۲، تعداد کارکنان واجد شرایط کاهش یافت و از این رو، افراد کمتری می توانستند تجهیزات را نصب کنند و یا حتی مشکلات را در روند ارزیابی و بازدید به کارکنان کمیته بین المللی صلیب سرخ توضیح دهند. از سوی دیگر،

گفته می‌شد که مقامات آبرسانی نیز از «محاصره‌ای داخلی» رنج می‌برند و هیچ کمکی از دولت مرکزی (منابع مالی، حمل و نقل و سوخت) در اختیار آنان قرار نمی‌گیرد. «فرار مغزها» از نیروی کار دولتی / شهرداری در زمان اشغال نظامی در سال ۲۰۰۳ (درگیری مسلحانه بین‌المللی) نیز جریان داشت و هنوز هم ادامه دارد.

در بازه ۲۵ ساله این مطالعه، وضعیت با «فرار طبیعی مغزها» بدتر شد، چراکه افراد واجد شرایطی که در دستگاهها مانده بودند به سن بازنشستگی رسیدند. جایگزینی این افراد یا انتقال آگاهی و دانش آنان از سیستم‌های وصله و پینه ایجاد شده به نیروی کار جوان و کم‌تجربه کار آسانی نبوده و حتی ناممکن است.

اثر مستقیم، غیر مستقیم و انباشتی بر سخت‌افزار. از آغاز جنگ، کمبود برق ناشی از بمباران پست‌های برق اصلی اثر مستقیمی بر تأمین آب داشت و هرگاه بازسازی بخشی از خدمات در جریان بود، خاموشی و بی‌برقی‌های بلندمدت بوجود می‌آمد. در سال ۱۹۹۸، مسئولین آب و فاضلاب آموختند تا با اتکا بر مولدهای برق، فشار موجود بر روی شبکه برق ملی را کاهش دهند. موفقیت این راهکار در آن بود که می‌شد با سوخت ارزان قیمت و در عین حال فراوان، مولدها را تأمین نمود. اما حل مشکلات در این حالت تنها برای مدت کوتاهی امکان پذیر بود، زیرا عدم نگهداری صحیح از مولدها، به زودی خرابی آنها را به دنبال داشت. تانکرهای تأمین آب اغلب غیرقابل استفاده بودند، زیرا از یک سو کمبود قطعات یدکی و از سوی دیگر حق الزحمه ناچیز باعث دلسردی و تردید رانندگان می‌شد.

با افزایش فشار اقتصادی، مدیریت زیرساختهای آب و بهداشت از سال ۱۹۹۱ به بعد در تنگنا و نیاز شدید به سرمایه‌گذاری عظیم قرار گرفت. مشکلات سرمایه‌گذاری و تأمین نیروی کار، خیلی زود آزمایش کیفی آب یا بحث درباره این مسئله در ملاء عام را با ممنوعیت روبرو کرد. معضلات گسترده پیش آمده (علیرغم ممنوعیت فوق) تا پس از سرنگونی دولت در سال ۲۰۰۳ ادامه داشت و کمبود ظرفیت عملیاتی در تصفیه‌خانه‌های آب و فاضلاب سبب شد عمر همه قطعات بیش از پیش کوتاه شود و این روند تا امروز ادامه دارد.

اثر مستقیم، غیر مستقیم و انباشته بر مواد مصرفی. کیفیت پایین قطعات یدکی تبدیل به عامل اصلی اختلال در تأمین آب آشامیدنی شد. از نیمه دهه ۱۹۹۰ به بعد، دستگاههای کلرزی و دستگاههای اندازه‌گیری زاج دچار خرابی شدند؛ اتفاقی که با برداشتن قطعات از تجهیزات کم‌اهمیت‌تر و افزودن آنها به بخشهای ضروری، نابودی سیستم را به دنبال داشت.

محاصره تجاری در این بخش تاثیر بسزایی داشت، چرا که بسیاری از قطعات مورد نیاز برای دستگاههای باکیفیت اروپایی (نظیر پمپهای دوزینگ آلمانی) بودند. برخی قطعات به دلیل قیمت بالا و برخی دیگر به دلیل رعایت تحریمها از سوی شرکتهای اروپایی قابل دسترس نبودند. شرکت‌ها آنچنان با دقت تحریم‌ها را دنبال می‌کردند که حتی اگر مفاد تحریم‌ها هم آنها و زمینه کاریشان را دربرنمی‌گرفت، باز هم حاضر به تأمین اقلام و مواد مورد نیاز نبودند. در جبران این کمبود، قطعات یدکی چینی قیمت بسیار کمتری نسبت به معادل‌های اروپایی داشتند و می‌شد آنها را از بازار سیاه تهیه کرد، هرچند که کیفیت آنها نیز بسیار پایین بود. از سوی دیگر، کمبود مصالح ساختمانی (بویژه سیمان) فرایند بازسازی را در کشور با مانع روبرو می‌کرد.

ذخایر کلر و زاج در اوایل دهه ۱۹۹۰ با کمبود شدیدی روبرو بود که سبب شد برخی مقامات در شهرهای جنوبی به استفاده نامناسب از پودرهای سفیدکننده روی بیاورند. واردات کلر که هماهنگی آن توسط یونسف انجام می‌شد، وضعیت موجودی این ماده را تازمانی که (تحت تفاهمنامه نفت در برابر غذا در سال ۱۹۹۶) از فهرست تحریم‌ها حذف شد، بهبود بخشید.

نگهداری نامناسب و کمبود پمپهای دوزینگ سالم به معنای انجام نشدن فرایند کلرزی در سرتاسر کشور بود. زاج نیز در داخل کشور تولید می‌شد، اما کیفیت پایینی داشت. آنطور که تخمین زده شده است، ترکیبات شیمیایی که در سال ۱۹۹۷ برای تصفیه آب بکار رفتند، از ۳۰ برابر ناخالصی بیشتر نسبت به دوران پیش از محاصره برخوردار بودند. به دنبال حملات سال ۲۰۰۳، همین مشکلات در قالب استفاده نابجا از قطعات، قطع خدمات برق و مشکلات ناشی از تأمین قطعات و مواد مصرفی با کیفیت تا سال ۲۰۰۸ ادامه یافت، که برخی آن را به گسل زمانی پیش آمده در بازایی چرخه عرضه نسبت می‌دهند.

اثر مستقیم، غیر مستقیم و انباشته بر خدمات بهداشتی. مشخص نیست که وخامت وضعیت خدمات آب‌رسانی تا چه حد میزان بهداشت عمومی را در عراق تحت تأثیر قرار داده است، گرچه میزان کاهش خدمات درمانی تراز اول در این کشور کاملاً مشهود است (سالوج ۲۰۰۲، دواچی و همکاران، ۲۰۱۴). نظام درمانی کشور نتوانست همگام با تلفات گسترده مستقیم و غیرمستقیم ناشی از جنگ پیش برود (از نظر برنامه‌های ناتمام ایمن‌سازی و ناتوانی در رسیدگی به نیازهای روحی و روانی). گزارشات بعدی مدآکت (Medact) (فاروق و همکاران، ۲۰۰۳، پنچ و همکاران، ۲۰۰۴ و الناصری و همکاران، ۲۰۰۸) از اهمیت بسزایی در شناسایی اثرات انباشتی و تاثیرات تحریمهای تجاری برخوردار بود، که بر مبنای گزارش اولیه دوره‌ای ۶ ساله را پوشش داد.

پاسخگویی

تا سال ۱۹۹۱، کسی نمی‌توانست پیش‌بینی کند که تا پیش از حمله و اشغال عراق، تحریمها یک دهه دیگر بر این کشور سایه بیاندازند. واکنش‌های شکل گرفته از سوی کمیته بین‌المللی صلیب سرخ در ابتدا برای بازه‌های کوتاه مدت طراحی شدند، اما با گذر زمان و در طول دهه ۱۹۹۰، ماهیتی درازمدت و خلاقانه بخود گرفتند. برای مثال، در مقابل عدم امکان یا ممنوعیت آزمایش کیفی آب توسط متخصصان، دستگاههای تست کلر در اختیار پزشکان و دیگر کارکنان مراکز درمانی قرار داده شد تا این آزمایش را انجام دهند. کمیته بین‌المللی صلیب سرخ همچنین مفهوم «پایداری نسبی» را در سال ۱۹۹۱ معرفی کرد. این اقدام تلاشی بود برای حفظ حداقل ظرفیت عملیاتی در تعداد کمی از تصفیه‌خانه‌های آب. مشکلات واردات قطعات یدکی باعث شد تا اولویت‌بندی از «ضرورت برای همه اقلام» به «ضروری‌ترین اقلام» تغییر یابد. با پشتکار برای گذر از دیوانسالاری نظام تحریمها، کمیته بین‌المللی صلیب سرخ توانست از سال ۱۹۹۳ تا ۱۹۹۶ از ورود ۲۴۰ تن قطعات یدکی، تجهیزات و مواد مصرفی با کیفیت به کشور اطمینان حاصل کند، که البته تنها بخش کوچکی از نیازها را تأمین می‌کرد. تجربه همچنین نشان داد که برنامه نفت در برابر غذا توفیق چندانی در دفع اثرات نداشت و در برخی موارد حتی آن‌ها را تشدید کرد (کمیته بین‌المللی صلیب سرخ، ۱۹۹۱). کیفیت نیازسنجی و ارزیابی پاسخ‌ها پس از حملات ۲۰۰۳، به دلیل حضور درازمدت کمیته بین‌المللی صلیب سرخ و توانایی این سازمان برای حفظ کارکنان کلیدی در این بازه زمانی بود، که در تقابل با روش به کار رفته توسط نیروهای اشغالگر قرار داشت که سرانجام مسئولیت «بازسازی» کشور را برعهده گرفتند.

پیوست ب - خلاصه مطالعه غزه

خلاصه پیش رو بر مبنای بازبینی بیش از ۳۰ سند داخلی در کمیته بین‌المللی صلیب سرخ از سال ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۴، مصاحبه با سه مقام مدیریتی ارشد در حوزه آب و مصاحبه گروهی با هشت مهندس ارشد آب و زیستگاه تدوین شده است.

عوامل

هجوم گسترده و سریع پناهنجویان فلسطینی در سالهای ۱۹۴۸ و ۱۹۶۷؛ اشغال توسط اسرائیل ۱۹۶۷-۱۹۹۵؛ محاصره توسط اسرائیل از سال ۱۹۹۴ (بطور خاص از ۲۰۰۷)؛ و تنش‌های موجود در روابط داخلی فلسطینیان

فشارها

محاصره مردم و کالا که در دهه‌های مختلف از شدت متفاوتی برخوردار بوده و بطور یکجانبه اعمال شده است. عملیات ارتش اسرائیل: هم دوره با انتفاضه دوم از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۷؛ عملیات «سرب گداخته» در دسامبر ۲۰۰۹ / ژانویه ۲۰۱۰، عملیات «ستون دفاعی» در نوامبر ۲۰۱۲ و «لبه حفاظتی» در ژوئیه و اوت ۲۰۱۴.

وضعیت خدمات آب آشامیدنی در غزه

تنها منبع آب تازه در این منطقه، آبخیز کم عمق نوار ساحلی بوده که کیفیت پایین آن نزد همگان شناخته شده است. به دلیل پمپاژ بیش از حد (که باعث نفوذ نمک در آن شده) و رسوخ آب آلوده سیلاب‌ها، فاضلاب تصفیه نشده و پسماندهای کشاورزی، تخمین زده می‌شود که ۹۰ درصد آبهای زیرزمینی از استاندارد آب آشامیدنی سازمان بهداشت جهانی برخوردار نیستند. خسارات وارده به شبکه آب‌رسانی نیز ۵۰ درصد برآورد شده است. سازمان آب فلسطین که در سال ۱۹۹۵ تأسیس شد، در ابتدا قرار بود مسئولیت وضع مقررات برای مراجع خدماتی شهرداری را برعهده داشته باشد، اما کمی پس از آغاز به کار، درگیر تأمین خدمات شد. اداره تصفیه آب شهرداری‌های نوار ساحلی (CMWU) هم در سال ۲۰۰۵ به منظور متمرکزسازی خدمات شهرداری تأسیس شد. همپوشانی فعالیتهای سازمان آب فلسطین و اداره تصفیه آب شهرداری‌های نوار ساحلی با حضور سازمانهای مردم‌نهاد و فروشندگان محلی آب نمک‌زایی شده تشدید شد. تنشها در داخل فلسطین به دنبال انتخاب حماس در سال ۲۰۰۶ بالا گرفت و سبب بروز خشونت‌هایی شد که طی آن ارتش اسرائیل چندین بار زیرساختها را به مرز نابودی کشاند. عمق این اتفاق آنقدر زیاد بود که برخی از آژانس‌های حمایت کننده تا به امروز هم در ارائه خدمات مالی تردید دارند. از سوی دیگر، اقتصاد بومی کوچکتر از آن است که بتواند خود را حمایت نماید و نرخ بیکاری بسیار بالا است.

اثر بر خدمات آب آشامیدنی در غزه

اثر مستقیم، غیر مستقیم و انباشته بر مردم. نرخ بالای بیکاری و کیفیت ضعیف خدمات بدان معنا است که بسیاری از مردم نمی‌توانند یا نمی‌خواهند قبض آب خود را پردازند و مجموع عواید حاصل از پرداخت آبونمان از سال ۲۰۰۶ رو به کاهش است. کارکنان سازمان آب فلسطین و اداره تصفیه آب شهرداری‌های نوار ساحلی اغلب بر روی سرمایه‌های پروژه‌های مدت‌دار حامیان مالی حساب می‌کنند و همین امر سبب شده تا با مشکلی به نام «بی‌رغبتی حامیان» مواجه شوند. میزان مهارت فنی (حتی در میان متخصصان جوان) قابل قبول است، ولی تعداد مشاغل مرتبطی که می‌تواند از تجربه آنان بهره گرفت، بسیار کم است. کارکنان شرکتهای خصوصی بین‌المللی یا سازمانهای غیردولتی بین‌المللی، با دیدن زمان طولانی مورد

نیاز جهت اجرای پروژه‌ها، از کار در غزه دلسرد می‌شوند. این امر به دلیل محدودیت‌های اعمال شده توسط اسرائیل بر روی ورود مواد اولیه و یا افراد خارجی به غزه است که در آژانس‌های عمرانی یا امدادی کار می‌کنند.

اثر مستقیم، غیر مستقیم و انباشته بر سخت‌افزار. در پاسخ به مشکلات ناشی از درگیری و فقدان حاکمیت، مردم به حفر چاه‌های خانگی یا کشاورزی روی آورده و با ایجاد انشعاب غیرمجاز در شبکه‌های شهرداری، شدت افت کیفیت آبخیز فوق‌الذکر را بیشتر کرده‌اند. تأمین برق (قریب به ۷۰٪) از اسرائیل و (نزدیک به ۳٪) از مصر و در داخل، با استفاده از یک ایستگاه تولید برق با مولدهای دیزلی (۲۸٪) صورت می‌گیرد که آن هم متکی به واردات سوخت دیزل از اسرائیل است. قطع متناوب برق که روزانه ۱۶ تا ۲۰ ساعت بطول می‌انجامد باعث بروز اختلالات شدید در آبرسانی شده و در مواقعی که سوخت کافی وجود دارد، اتکای بیش از حد به مولدهای برق به خرابی بیشتر و فشار مضاعف بر قطعاتی که وارداتشان زمان‌بر است منجر می‌شود. هرگاه سوخت کم باشد، سیستم آب و فاضلاب با ظرفیت بسیار پایین کار خود را انجام می‌دهد و عجیب نیست اگر پسماندهای فاضلابی تصفیه نشده بطور مستقیم به دریا بریزند. از سوی دیگر، تلاش‌های سازمان آب فلسطین برای احداث یک کارخانه نمک‌زدایی و تصفیه بزرگ‌مقیاس نیز تا کنون به دلیل ممنوعیت ورود کالا (و اقلام دومنظوره) به بن بست خورده است و باعث شده تا حامیان مالی نسبت به پشتیبانی خود دچار شک و تردید باشند. (سازمان آب فلسطین، ۲۰۱۱)

اثر مستقیم، غیر مستقیم و انباشته بر مواد مصرفی. اگرچه ورود بسیاری از کالاهای مجاز با تأخیر طولانی برای صدور مجوز انجام می‌شود، اما بر اساس محاصره ورود رسمی همه اقلام بجز موارد دومنظوره ممنوع شده است. این تأخیرها فرایند تعمیر و نگهداری را به تعویق می‌اندازد، از اجرا و ساخت پروژه‌های جدید جلوگیری کرده (برای مثال، پروژه مدیریت مطلوب آبخیز نوار ساحلی) و برنامه‌های ارتقای زیرساخت را فلج می‌کند. ترکیبات شیمیایی مورد نیاز برای تصفیه آب که توسط بخش خصوصی درخواست شده بود، به لطف تسهیلات فراهم شده از سوی جامعه بین‌المللی، با موفقیت از سد محاصره گذشت، در حالی که مواد شیمیایی مورد درخواست بخش خصوصی (نظیر فروشندگان محلی آب نمک زدایی شده) به درون منطقه راه نیافت. کمبود منابع مالی مانع ذخیره این مواد توسط مقامات شده و تمایل تأمین‌کنندگان ملی بیشتر معطوف به راه‌اندازی پروژه‌های جدید است تا به پرداخت وجه جهت ذخیره‌سازی قطعات یدکی و مواد مصرفی (یا عملیاتی). کمبود سوخت برای خودروهای تعمیر و نگهداری نیز مانعی دیگر بر سر راه روند عادی تعمیرات و یا حتی تکمیل پروژه‌ها محسوب می‌شود.

پاسخگویی

مصالح ساختمانی با کیفیت که در اختیار اسرائیل قرار دارند را گاهی می‌توان از بازارهای محلی تهیه کرد، هرچند که در اینجا اغلب از کیفیت پایینی برخوردارند. کمیته بین‌المللی صلیب سرخ همچنین از منابع محلی موجود از جمله مواد قابل دسترس در یک کارخانه لوله‌سازی محلی و استفاده از بخشهایی از دیوار بتنی قدیمی در مرز میان غزه و مصر استفاده می‌کند تا حوضچه‌های موجود را تعمیر و بستر تصفیه‌خانه فاضلاب رفح را لجن‌زدایی کند.

پیوست پ- روش‌شناسی و محدودیت‌های موجود در این گزارش

مبنای نظری که تا حدی مبنای این گزارش قرار گرفته به همّت محققان مرکز پژوهش‌های سلامت آب در دانشگاه ایست انگلیا (دکتر مارک زیتون به همراه هدر الیدی، استفانی هاکینز، چارلز تامسون و روت مکدوگال) تهیه شده است. این تحقیق به اسناد عمومی موجود به زبان انگلیسی و با گرایشی به خدمات آبرسانی محدود شد. در نتیجه، در این گزارش به اندازه کافی به مسائل مربوط به خدمات تأمین غذا و پسماندهای جامد پرداخته نشده است.

برخی از خلاءهای مطالعاتی و روش‌شناختی که در فصل ۴ معرفی شدند را می‌توان با گسترش دامنه پژوهش حاضر به بخش‌های مختلف جبران کرد تا شامل موارد زیر باشد: الف) ادبیات منتشر نشده (خاکستری)، چرا که ارزیابی فعالیتها و برنامه‌های حامیان مالی و آژانس‌های اجرایی بینش عمیقتری نسبت به تأثیر تحریم‌ها می‌دهد؛ ب) مصاحبه با متخصصان بیشتر، به ویژه آن دسته که در خارج از بخش‌های آبرسانی و بهداشت فعالیت می‌کنند، چرا که افراد مجرب در بخش تأمین خدمات و تعمیرات می‌توانند بُعد جدیدی به یافته‌های حاضر بیافزایند و ج) پیشینه تحقیقی بسیار گسترده‌تر در مورد درگیری‌های مسلحانه و خدمات بهداشتی، مثلاً برای ایجاد ارتباط بین اختلال در خدمات و سوابق خدمات درمانی پایه، چون می‌توان با مطالعه مبحث حمایت از خدمات درمانی بر اساس حقوق بین‌المللی بشردوستانه نکاتی را آموخت.

پیوست ت - حمایت از خدمات ضروری بر اساس حقوق بین‌المللی بشردوستانه و دیگر قوانین

جدول ت ۱. حمایت از خدمات ضروری بر اساس حقوق بین‌المللی بشردوستانه

تفسیر	درگیری های مسلحانه غیر بین المللی / درگیری های مسلحانه بین المللی	قوانین حقوقی (حقوق بین المللی بشردوستانه معاهداتی و عرفی)	حمایت عمومی از همه اموال غیرنظامی
مفهوم مزیت نظامی دارای تعریف ثابتی نیست، اما در نهایت باید تعریف ملموسی از آن ارائه شده و به فرضیه واگذار نشود. رودخانه ها، چشمه ها و منابع آب زیرزمینی عموماً جزو اموال غیرنظامی محسوب می شوند. (هولم، ۲۰۰۴)	درگیری های مسلحانه غیر بین المللی / درگیری های مسلحانه بین المللی	اموال غیرنظامی نباید هدف حملات یا تلافی جویی قرار گیرند. اموال غیر نظامی به تمام اشیایی گفته می شود که کاربرد نظامی ندارند. (ماده ۵۲-بند ۱، پروتکل اول الحاقی؛ قواعد ۷، ۹ و ۱۰ از مطالعه حقوق بین المللی بشردوستانه عرفی) در بحث اهداف، اهداف نظامی به هدف‌هایی محدود می شوند که با توجه به ماهی، موقعیت، عملکرد و کاربردشان به عملیات نظامی کمک کرده و نابودی جزئی یا کلی آنها، فتح یا خنثی سازیشان در شرایط حاکم به برتری نظامی می انجامد. (ماده ۵۲-بند ۲، پروتکل اول الحاقی) در مواردی که نسبت به استفاده نظامی یا غیرنظامی از اهداف شک وجود دارد (نظیر استفاده از عبادتگاه‌ها، خانه‌ها یا مدارس برای مقاصد جنگی)، باید فرض را بر آن گذاشت که چنین استفاده ای انجام نمی شود. (ماده ۵۲-بند ۳، پروتکل اول الحاقی)	تفکیک
این قوانین در زمان انجام حملات کاربرد دارند (و نه قبل از آن) اثرات «قابل انتظار» شامل تأثیرات قابل پیش بینی و با آثار مستمر (یا غیرمستقیم) بر روی اموال غیرنظامی است.	درگیری های مسلحانه غیر بین المللی / درگیری های مسلحانه بین المللی	حملاتی که انتظار می رود جان غیرنظامیان را بگیرند، آنان را مجروح کنند و یا ترکیبی از آنها، و نسبت به مزایای نظامی مستقیم و ملموسی که پیش‌بینی شده اند بزرگتر باشند، ممنوع هستند. (ماده ۵۱، بند ۵-ب، پروتکل اول الحاقی. مطالعه حقوق بین المللی بشردوستانه عرفی، قاعده ۱۴)	تناسب

اقدامات احتیاطی در هنگام حملات

در هنگام انجام عملیات نظامی، احتیاط مستمر جهت مصون داشتن جمعیت غیرنظامی، غیرنظامیان و اموال غیرنظامی باید لحاظ شود.

الف- کسانی که طرح ریزی یا تصمیم گیری حمله را برعهده دارند باید:

۱. هرآنچه می توانند را انجام دهند تا اطمینان حاصل شود که اهداف مورد حمله نه غیرنظامیان هستند و نه اموال آنان، و زیر چتر حمایتی ویژه ای هم نیستند، بلکه مطابق با بند ۲ ماده ۵۲ دارای ماهیت نظامی هستند، و مطمئن شوند حمله به این اهداف بر اساس مفاد پروتکل حاضر ممنوع نیست.

۲. همه اقدامات احتیاطی لازم را در انتخاب روش ها و ابزار حملات در نظر بگیرند. این احتیاط به منظور جلوگیری از یا کاهش مرگ تصادفی غیرنظامیان، جراحت آنها و خسارت به اموال غیرنظامی لحاظ می شود.

۳. از انجام حملاتی که ممکن است به مرگ تصادفی غیرنظامیان، جراحت آنها، آسیب به اموال غیرنظامی و یا ترکیبی از تمام آنها منجر شود، که نسبت به مزایای پیش بینی شده نظامی بزرگتر باشد، اجتناب کنند.

ب. در صورتی که مشخص شود هدف حمله غیرنظامی است، تحت پوشش حمایت ویژه بوده و یا انجام آن نامتناسب است، باید لغو شده یا به حالت تعلیق در آید.

هنگامی که می توان برای دستیابی به یک مزیت نظامی مشابه، از میان چند هدف نظامی یکی را انتخاب کرد، هدف نهایی باید به گونه ای انتخاب شود که کمترین خطر را متوجه جان غیرنظامیان یا اموال غیرنظامی کند (ماده ۵۷، پروتکل اول الحاقی؛ قواعد ۱۵ تا ۱۹ و ۲۱، مطالعه حقوق بین المللی بشردوستانه عرفی)

درگیری های مسلحانه غیر بین المللی / درگیری های مسلحانه بین المللی

الزام بر احتیاط مستمر برای مصون داشتن غیرنظامیان و اموال غیرنظامی مبانی گسترده تری نسبت به دیگر اقدامات احتیاطی دارد، چرا که شرایط «عملیات نظامی» را بطور کلی و نه صرفاً در قالب «حملات» خاص مد نظر قرار می دهد. (کوئگینر، ۲۰۰۶)

در مواردی که شکی نسبت به ماهیت نظامی هدفی وجود دارد، باید اطلاعات بیشتری پیش از انجام حمله درباره آن کسب شود. (کوئگینر، ۲۰۰۶)

الزام به اتخاذ اقدامات احتیاطی عمدتاً جهت اطمینان از حسن نیت در انجام اقدامات عملی است. (فنیچک، ۲۰۰۱)

حمایت ویژه از اشیایی که برای بقای جمعیت ضروری هستند			
طبق مذاکراتی که برای تعیین عناصر جنایات جنگی بر اساس منشور رم انجام شد، معنای کلی تر «گرسنگی» عبارت است از محرومیت از منابع کافی برخی از کالاهای ضروری شامل اقلام غیر غذایی ضروری نظیر دارو و پتو. منظور از «به هدف خاص» هنوز کاملاً مشخص نشده است: برخی کشورها (نظیر فرانسه و بریتانیا) اصرار دارند که حملات تنها در صورتی ممنوع هستند که بطور خاص برای جلوگیری از معیشت جمعیت غیر نظامی باشند؛ دیگر کشورها حمله بر علیه اهداف ضروری برای بقای جمعیت غیر نظامی را ممنوع می دانند.	درگیری های مسلحانه غیر بین المللی / درگیری های مسلحانه بین المللی	نابودی، حذف، تخریب، بلااستفاده نمودن یا حمله به اشیایی که برای بقای جمعیت غیر نظامی ضروری هستند، نظیر مواد غذایی، محصولات کشاورزی، دام، تجهیزات و منابع آب آشامیدنی و تخریب پروژه های آبرسانی ممنوع است، اگر این کار به هدف خاص جلوگیری از رسیدن این اقلام به دست جمعیت غیر نظامی به دلیل ارزش معیشتی که برای آنها یا طرف مقابل دارند باشد، به هر انگیزه ای که باشد (تحمیل گرسنگی به غیر نظامیان، اجبار آنان به ترک محل و ...) (ماده ۵۴، بند ۲، پروتکل اول الحاقی؛ ماده ۱۴ پروتکل دوم الحاقی؛ قاعده ۵۴ از مطالعه حقوق بین المللی بشردوستانه عرفی) در صورت استفاده از این اهداف توسط طرف متخاصم در موارد زیر، حمایت مذکور امکان پذیر نخواهد بود: الف- کاربرد معیشتی فقط برای اعضای نیروهای مسلح خود؛ ب- جزو مواد معیشتی نباشد ولی برای حمایت مستقیم از اقدامات نظامی استفاده شود، البته در صورتی که در هیچ حالتی، اقدام علیه این اهداف موجب محدودیت دسترسی جمعیت غیر نظامی به غذا و آب کافی (و در نتیجه، گرسنگی یا اجبار به جابجایی) نگردد (ماده ۵۴، بند ۳، پروتکل اول الحاقی)	اشیایی که برای بقای جمعیت غیر نظامی ضروری هستند
حمایت ویژه از مراکز خدمات درمانی			
	درگیری های مسلحانه بین المللی درگیری های مسلحانه بین المللی	بیمارستان های غیر نظامی که از مجروحین و بیماران، افراد ضعیف و زنان زائو مراقبت می کنند، در هیچ شرایطی نباید هدف حملات باشند و همواره باید از سوی طرفین درگیری مورد احترام و حمایت باشند. (کنوانسیون چهارم ژنو، ماده ۱۸) بیمارستان های غیر نظامی تا زمانی از پشتیبانی و حمایت برخوردارند که در کنار وظایف بشردوستانه خود، اقدامی جهت آسیب به دشمن انجام ندهند. با این حال حمایت ممکن است بعد از دادن اخطارهای لازم و در یک محدوده زمانی معین و نادیده گرفتن اخطارها، متوقف شود. (کنوانسیون چهارم ژنو، ماده ۱۹)	بیمارستان های غیر نظامی

	درگیری های مسلحانه غیر بین المللی / درگیری های مسلحانه بین المللی درگیری های مسلحانه غیر بین المللی / درگیری های مسلحانه بین المللی درگیری های مسلحانه بین المللی	کارکنان بخش خدمات درمانی غیرنظامی باید مورد احترام و حمایت واقع شوند. (ماده ۱۵- بند ۱، پروتکل اول الحاقی؛ ماده ۹ پروتکل دوم الحاقی؛ قاعده ۲۵ مطالعه حقوق بین المللی بشردوستانه عرفی) حمله به کارکنان خدمات درمانی ممنوع است. (قاعده ۳۰، مطالعه حقوق بین المللی بشردوستانه عرفی) افرادى که مرتباً و صرفاً در اداره و مدیریت بیمارستان های غیرنظامی شرکت دارند (از جمله کارکنان شاغل در تجسس، انتقال و مراقبت از غیرنظامیان مجروح و بیمار و افراد ناتوان و زنان در حال وضع حمل) باید مورد احترام و حمایت واقع شوند. (کنوانسیون چهارم ژنو، ماده ۲۰)	کارکنان درمانی
	درگیری های مسلحانه غیر بین المللی / درگیری های مسلحانه بین المللی	واحدهای درمانی باید همواره مورد احترام و حمایت باشند و هدف حملات قرار نگیرند. (ماده ۱۲- بند ۱، پروتکل اول الحاقی؛ ماده ۱۱- بند ۱ پروتکل دوم الحاقی؛ قاعده ۲۸ از مطالعه حقوق بین المللی بشردوستانه عرفی) واحدهای درمانی غیرنظامی تازمانی از پشتیبانی و حمایت برخوردارند که در کنار وظایف بشردوستانه خود، اقدامی را جهت آسیب به دشمن انجام ندهند. البته حمایت فقط می تواند بعد از اخطار و در صورت لزوم تعیین یک محدوده زمانی معین و نادیده گرفتن آن اخطار، متوقف شود. (ماده ۱۳ پروتکل اول الحاقی؛ ماده ۱۱- بند ۲ پروتکل دوم الحاقی؛ قاعده ۲۸ از مطالعه حقوق بین المللی بشردوستانه عرفی)	واحدهای درمانی
	درگیری های مسلحانه غیر بین المللی / درگیری های مسلحانه بین المللی	واحدها و وسایل نقلیه درمانی باید در هر زمان مورد احترام و حمایت باشند و هدف حملات قرار نگیرند. (ماده ۲۱ پروتکل اول الحاقی؛ ماده ۱۱- بند ۱ پروتکل دوم الحاقی؛ قواعد ۲۸ و ۲۹ از مطالعه حقوق بین المللی بشردوستانه عرفی) واحدها و وسایل نقلیه درمانی تازمانی از پشتیبانی و حمایت برخوردارند که در کنار وظایف بشردوستانه خود، اقدام دیگری را در جهت آسیب رساندن به دشمن انجام ندهند. البته حمایت فقط می تواند بعد از اخطار و در صورت لزوم تعیین یک محدوده زمانی معین و نادیده گرفتن آن اخطار، متوقف شود. (ماده ۱۳ پروتکل اول الحاقی؛ ماده ۱۱- بند ۲ پروتکل دوم الحاقی؛ قواعد ۲۸ و ۲۹ از مطالعه حقوق بین المللی بشردوستانه عرفی)	وسایل نقلیه درمانی

مناطق اشغالی	قدرت‌های اشغالگر باید همه امکانات خود را به کار گیرند تا مطمئن شوند غذا و داروی مردم تأمین می‌شود. به عبارت دقیق‌تر، در صورت کافی نبودن منابع در منطقه اشغالی، باید منابع غذایی، ذخایر دارویی و دیگر اقلام لازم فراهم شوند. (کنوانسیون چهارم ژنو، ماده ۵۵-بند ۱) قدرت اشغالگر باید همه امکانات خود را به کمک مقامات ملی و محلی بکار گیرد تا از خدمات و اماکن درمانی و بیمارستانی، بهداشت عمومی و نظافت در منطقه اشغالی اطمینان حاصل نماید. این اقدامات باید به گونه‌ای باشند تا از شیوع بیماری‌های واگیردار و مسری جلوگیری و با گسترش آن مبارزه شود. کارکنان درمانی در همه سطوح باید مجاز به انجام وظیفه خود باشند. (کنوانسیون چهارم ژنو، ماده ۵۶-بند ۱)	درگیری‌های مسلحانه بین‌المللی درگیری‌های مسلحانه بین‌المللی	
الزامات دیگر در رابطه با حوزه خدمات آبرسانی			
سدها و بندها	پروژه‌ها یا تجهیزاتی که سبب مهار نیروهای خطرناک می‌شوند نظیر سدها، بندها و نیروگاه‌های هسته‌ای تولید برق نباید هدف حملات باشند، حتی اگر جزو اهداف نظامی محسوب شوند، چرا که چنین حملاتی ممکن است به آزاد شدن این نیروها و متعاقباً تلفات شدید در میان جمعیت غیرنظامی بیانجامد. (ماده ۵۶، پروتکل اول الحاقی؛ ماده ۱۵، پروتکل دوم الحاقی) در مواردی که پروژه‌ها یا تجهیزاتی که حاوی نیروهای خطرناک هستند، نظیر سدها، بندها و نیروگاه‌های هسته‌ای تولید برق یا دیگر بخش‌های واقع در همان منطقه یا نزدیک موارد بالا مورد حمله قرار گیرند، باید دقت بیشتری لحاظ شود، زیرا چنین حملاتی ممکن است به آزاد شدن این نیروها و متعاقباً تلفات شدید در میان جمعیت غیرنظامی بیانجامد (قاعده ۴۲ از مطالعه حقوق بین‌المللی بشردوستانه عرفی)	درگیری‌های مسلحانه غیر بین‌المللی / درگیری‌های مسلحانه بین‌المللی درگیری‌های مسلحانه غیر بین‌المللی / درگیری‌های مسلحانه بین‌المللی	این اصل تنها حملاتی را منع می‌کند که ممکن است به تلفات شدید در میان جمعیت غیرنظامی بیانجامد (تیگنینو، ۲۰۱۰) حمایت اعطا شده تحت حقوق بین‌المللی بشردوستانه عرفی از قدرت قوانین معاهداتی برخوردار نیست. پروتکل‌های اول و دوم الحاقی از سدها و بندها در برابر حملات حمایت می‌کنند، در حالی که در حقوق بین‌المللی بشردوستانه عرفی بیان شده که «باید دقت بیشتری لحاظ شود.»

طبیعت و محیط زیست	در زمان جنگ، طبیعت و محیط زیست باید در برابر آسیب های گسترده، درازمدت و جدی حفظ شود. حفاظت از این اماکن یعنی ممنوعیت استفاده از روش ها یا ابزارهای جنگی که چنین آسیب هایی را به محیط زیست می رساند و سلامت یا بقای جمعیت را به خطر می اندازد. (ماده ۵۵-بند ۱، پروتکل اول الحاقی) حمله عمدی یا انتقامجویی با توسل به تخریب طبیعت و محیط زیست ممنوع است. (ماده ۵۵-بند ۲ پروتکل اول الحاقی) روشها و ابزارهای مورد استفاده در جنگ باید به گونه ای انتخاب شوند که حفاظت و نگهداری از محیط زیست مدنظر قرار گیرد. در جریان عملیات نظامی، هرگونه احتیاط ممکن باید جهت جلوگیری یا کاهش آسیبهای جانبی به محیط زیست لحاظ شود. کمبود اشراف علمی نسبت به تاثیرات عملیات نظامی بر محیط پیرامون آن به معافیت طرفین درگیری از رعایت اصول احتیاطی لازم نمی انجامد. (قاعده ۴۴ از مطالعه حقوق بین المللی بشردوستانه عرفی)	درگیری های مسلحانه بین المللی درگیری های مسلحانه بین المللی / همچنین شاید درگیری های مسلحانه غیر بین المللی	آستانه مقیاس «گسترده، درازمدت و جدی» بسیار بالا و غیرقابل تأمین است. (تیگنینو ۲۰۰۴، هولم ۲۰۱۰)
اموالی که برای بقای جمعیت غیرنظامی ضروری هستند	نظیر مفاد فوق. (ماده ۵۴ پروتکل اول الحاقی؛ ماده ۱۴ پروتکل دوم الحاقی؛ قاعده ۵۴ از مطالعه حقوق بین المللی بشردوستانه عرفی)	درگیری های مسلحانه بین المللی / درگیری های مسلحانه غیر بین المللی	این قاعده بطور خاص برای حفاظت از تجهیزات آب آشامیدنی و پروژه های آبیاری است. فهرست اموال غیرنظامی در این قاعده، جامع نیست.
مسموم کردن چاه ها	استفاده از سم یا سلاح های سمی صریحاً ممنوع است. (ماده ۲۳ قوانین لاهه مصوب ۱۸۹۹؛ ماده ۲۳-بند الف قوانین لاهه مصوب ۱۹۰۷؛ اصل ۵۰ مطالعه حقوق بین المللی بشردوستانه عرفی)	درگیری های مسلحانه بین المللی / درگیری های مسلحانه غیر بین المللی	این ممنوعیت توسعه داده شده تا محیط زیست و منابع آب پاک را نیز دربر گیرد. (زمانی ۱۹۹۵، میشر ۲۰۰۷)
اموال	تخریب یا تصرف اموال دشمن تا زمانی که براساس شرایط جنگی ضروری نباشد، ممنوع است (ماده ۲۳-بند ز، قوانین لاهه مصوب ۱۹۰۷؛ قاعده ۵۰ مطالعه حقوق بین المللی بشردوستانه) حریم چاهها یا تلمبه های آبی که در تملک خصوصی افراد قرار دارند باید حفظ شده و نباید ضبط گردد. (ماده ۴۶، قوانین لاهه مصوب ۱۹۰۷)	درگیری های مسلحانه بین المللی / درگیری های مسلحانه غیر بین المللی درگیری های مسلحانه بین المللی / درگیری های مسلحانه غیر بین المللی	در قوانین لاهه میان اموال عمومی و خصوصی تمایز گذاشته شده است. در برخی موارد، منابع آب ممکن است در تملک شخصی باشند، اما در جای دیگر، ذیل اموال عمومی قرار گیرند. رودخانه ها، دریاچه ها و حوزه های آبخیز فرامرزی معمولاً جزو اموال شخصی محسوب نمی شوند. (تیگنینو ۲۰۱۰؛ ص. ۶۶۳)

این اصل در مورد اموال شخصی و عمومی صادق است.	درگیری های مسلحانه بین المللی	هرگونه تخریب اموال شخصی متعلق به افراد یا جمیع مالکان خصوصی، کشور و یا دیگر نهادهای عمومی مسئول یا سازمانهای اجتماعی یا تعاونی توسط قدرت اشغالگر ممنوع است، مگر آنکه این اقدام کاملاً جزو ضروریات نظامی باشد. (ماده ۵۳ کنوانسیون چهارم ژنو؛ قاعده ۵۱ از مطالعه حقوق بین المللی بشر دوستانه عرفی)	اموال واقع در مناطق اشغالی
گرسنگی دادن شامل آب و غذا هر دو می شود.	درگیری های مسلحانه بین المللی / درگیری های مسلحانه غیر بین المللی	گرسنگی دادن به غیرنظامیان به عنوان یک روش جنگی ممنوع است. (ماده ۵۴-بند ۱، پروتکل اول الحاقی؛ ماده ۱۴، پروتکل دوم الحاقی؛ قاعده ۵۳ از مطالعه حقوق بین المللی بشر دوستانه عرفی)	گرسنگی
الزامات دیگر در رابطه با مواد غذایی			
فهرست اموال غیر نظامی، جامع نیست.	درگیری های مسلحانه بین المللی / درگیری های مسلحانه غیر بین المللی	نظیر مفاد فوق (ماده ۵۴، پروتکل اول الحاقی؛ ماده ۱۴ پروتکل دوم الحاقی؛ قاعده ۵۴ از مطالعه حقوق بین المللی بشر دوستانه عرفی)	اموالی که برای بقای جمعیت غیر نظامی ضروری هستند
	درگیری های مسلحانه بین المللی	قدرت اشغالگر باید همه امکانات خود را به کار گیرد تا مطمئن شود که غذا و داروی مردم تأمین می شود. به عبارت دقیقتر، در صورت کافی نبودن منابع در منطقه اشغالی، باید منابع غذایی، ذخایر دارویی و دیگر اقلام ضروری وارد شود. (کنوانسیون چهارم ژنو، ماده ۵۵-بند ۱)	مناطق اشغالی
	درگیری های مسلحانه بین المللی / درگیری های مسلحانه غیر بین المللی	گرسنگی دادن به غیرنظامیان به عنوان یک روش جنگی ممنوع است. (ماده ۵۴-بند ۱، پروتکل اول الحاقی؛ ماده ۱۴، پروتکل دوم الحاقی؛ قاعده ۵۳ از مطالعه حقوق بین المللی بشر دوستانه عرفی)	گرسنگی
الزامات دیگر در رابطه با خدمات برق رسانی			
مفهوم «تلفات شدید در میان جمعیت غیر نظامی» تعریف نشده است.	درگیری های مسلحانه بین المللی / درگیری های مسلحانه غیر بین المللی	پروژه ها یا تجهیزاتی که حاوی نیروهای خطرناک می باشند، نظیر سدها، بندها و نیروگاههای هسته ای تولید برق نباید هدف حملات قرار گیرند، حتی اگر جزو اهداف نظامی محسوب شوند، چرا که چنین حملاتی ممکن است به آزاد شدن این نیروها و متعاقباً تلفات شدید در میان جمعیت غیر نظامی بیانجامد. (ماده ۵۶، پروتکل اول الحاقی؛ ماده ۱۵، پروتکل دوم الحاقی) در مواردی که پروژه ها یا تجهیزاتی که حاوی نیروهای خطرناک هستند، نظیر سدها، بندها و نیروگاههای هسته ای تولید برق یا دیگر بخش های مشابه در همان منطقه یا در نزدیکی موارد بالا مورد حمله قرار گیرند باید دقت بیشتری لحاظ شود، زیرا چنین حملاتی ممکن است به آزاد شدن این نیروها و متعاقباً تلفات شدید در میان جمعیت غیر نظامی بیانجامد. (قاعده ۴۲ از مطالعه حقوق بین المللی بشر دوستانه عرفی)	نیروگاههای هسته ای تولید برق

جدول ۲. حمایت از خدمات ضروری براساس حقوق کیفری بین‌المللی

درگیری های مسلحانه غیر بین المللی	درگیری های مسلحانه بین المللی	درگیری های مسلحانه غیر بین المللی	درگیری های مسلحانه بین المللی
قاعده ۱۵۶ از مطالعه حقوق بین المللی بشردوستانه عرفی	ماده ۸ اساسنامه رم - بند دوم، بخش ب، قسمت ۲	هدایت عمدی حملات علیه اموال غیرنظامی	اموال غیرنظامی
	ماده ۸ اساسنامه رم - بند دوم، بخش ب، قسمت ۴	حمله عمدی با علم به آسیب گسترده، درازمدت و شدید به محیط زیست که به روشنی از مزایای نظامی مستقیم و پیش بینی شده فراتر باشد.	محیط زیست
قاعده ۱۵۶ از مطالعه حقوق بین المللی بشردوستانه عرفی	ماده ۸ اساسنامه رم - بند دوم، بخش ب، قسمت ۲۴	هدایت عمدی حملات علیه ساختمان ها، مواد و امکانات، واحدها و وسایل نقلیه درمانی و کارکنانی که در راستای حقوق بین الملل از نشان های تصریح شده در کنوانسیون های ژنو استفاده می کنند.	خدمات درمانی
قاعده ۱۵۶ از مطالعه حقوق بین المللی بشردوستانه عرفی	ماده ۸ اساسنامه رم - بند دوم، بخش ب، قسمت ۲۵	استفاده عمدی از گرسنگی دادن به غیرنظامیان به عنوان یک روش جنگی به وسیله محروم ساختن آنان از اموالی که برای بقایشان ضروری است.	اموالی که برای بقای جمعیت غیرنظامی ضروری هستند
اصلاحیه ماده ۸ اساسنامه رم - بند دوم، بخش ه، قسمت ۱۳	ماده ۸ اساسنامه رم - بند دوم، بخش ب، قسمت ۱۷	به کارگیری سم یا تسلیحات سمی	مسموم کردن منابع آب
قاعده ۱۵۶ مطالعه حقوق بین المللی بشردوستانه عرفی	ماده ۸ اساسنامه رم - بند دوم، بخش آ، قسمت ۴	تخریب گسترده و یا استفاده از اموالی که براساس ضرورت نظامی توجیه نمی شود و غیرقانونی و از روی بی فکری انجام می شود.	اموال
قاعده ۱۵۶ از مطالعه حقوق بین المللی بشردوستانه عرفی	ماده ۸ اساسنامه رم - بند دوم، بخش ب، قسمت ۱۳	تخریب یا ضبط اموال دشمن، مگر آنکه ضرورت جنگی ایجاب کند.	
قاعده ۱۵۶ از مطالعه حقوق بین المللی بشردوستانه عرفی	ماده ۸ اساسنامه رم - بند دوم، بخش ب، قسمت ۱۶	غارث و سرقت از شهر یا محل، حتی اگر با حمله تسخیر شود.	
قاعده ۱۵۶ از مطالعه حقوق بین المللی بشردوستانه عرفی	ماده ۸ اساسنامه رم - بند دوم، بخش ب، قسمت ۴	حمله عمدی با علم به مرگ و جراحت غیرنظامیان که به روشنی فراتر از مزایای نظامی مستقیم و پیش بینی شده باشد.	تناسب

جدول ت ۳. حمایت از خدمات ضروری تحت دیگر قوانین بین‌المللی

نظام حقوقی	سند حقوقی	تفسیر
قانون حقوق بشر بین‌الملل	میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (ICESCR) • حق برخورداری از استاندارد مطلوب زندگی از جمله غذا، پوشاک و مسکن مناسب (ماده ۱۱) • حق برخورداری از بالاترین استاندارد قابل احراز خدمات درمانی جسمی و روانی (ماده ۱۲) نظر عمومی شماره ۱۵ از کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بیان می‌دارد که کشورها باید از محدودسازی دسترسی به خدمات آبرسانی و زیرساخت یا نابودی آنها بعنوان مجازات در طول درگیری مسلحانه و در تخطی از حقوق بین‌المللی بشردوستانه اجتناب کنند.	چتر حمایتی قانون حقوق بشر بین‌الملل در زمان درگیری مسلحانه همچنان به قوت خود باقیست (عواقب حقوقی ساخت دیوار حائل در مناطق اشغالی فلسطین، نظر کارشناسی دیوان بین‌المللی دادگستری) الزام کشورها جهت رعایت حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به تدریج شکل می‌گیرد. موضوع کاربرد برون مرزی مفاد قانون حقوق بشر بین‌الملل هنوز کاملاً نهایی نشده است (لابل، ۲۰۰۵)
قوانین بین‌المللی آب	کنوانسیون آب‌های روان سازمان ملل • آب‌های روان بین‌المللی و تجهیزات مرتبط باید بر اساس اصول و قوانین حقوق بین‌الملل که در درگیری‌های مسلحانه بین‌المللی و غیربین‌المللی کاربرد دارد، مورد حمایت واقع شده و به شکلی از آنها استفاده نشود که این قوانین نقض شود. (ماده ۲۹)	این ماده ارتباط میان کنوانسیون و حقوق بین‌المللی بشردوستانه را به طور شفاف توضیح نمی‌دهد. (تیکینو، ۲۰۰۴؛ میشر، ۲۰۰۷) در طول درگیریهای مسلحانه، قوانین و اصول حقوق بین‌المللی بشردوستانه بدون هیچ تغییری در کنوانسیون هم لحاظ شده‌اند و «الزام کشورهایی که در مسیر آب‌های روان بین‌المللی هستند» برای حفاظت و استفاده از آب‌های روان بین‌المللی بر اساس (مواد کنوانسیون آب‌های روان سازمان ملل) در طول درگیری مسلحانه پابرجا خواهند ماند.

ارجاعات

- AAWH (۱۹۹۷) اثر محاصره ایالات متحده بر بهداشت و تغذیه در کوبا؛ جلوگیری از غذا و دارو، انجمن آمریکایی بهداشت جهانی، واشنگتن دی.سی
- هیا الناصری و همکاران (۲۰۰۸)، توانبخشی زیر آتش: خدمات درمانی در عراق ۲۰۰۳ تا ۲۰۰۸، مدآکت
- AWWA (۲۰۰۱)، برنامه ریزی اضطراری برای مدیریت تجهیزات آبرسانی M۱۹، ویرایش چهارم، انجمن آمریکایی صنایع آب، دنور، ایالات متحده آمریکا
- اندی باستابل و جنی لمب (۲۰۱۱)، طرح‌ها و رویکردهای نوآورانه در حوزه بهداشت در هنگام پاسخگویی به شرایط چالش برانگیز و پیچیده در مناطق شهری، خطوط آب رسانی ۳۱ (۱ و ۲)، ص. ۶۷-۸۲
- اندی باستابل و لوسی راسل (۲۰۱۳)، تحلیل کمبودها در گسترش اضطراری خدمات آب، فاضلاب و بهداشت، صندوق نوآوری بشردوستانه، لندن
- بی.ام.زد (۲۰۱۳)، راهبردی برای کمک به توسعه موقت، مقاله راهبردی شماره ۶، وزارت فدرال همکاری و توسعه اقتصادی، بن، آلمان
- مارک بوسویت (۲۰۰۰)، نتایج منفی تحریم‌های اقتصادی بر بهره‌وری از حقوق بشر، کمیساریای عالی پناهجویان سازمان ملل
- جو براون و همکاران (۲۰۱۳)، آب، فاضلاب و بهداشت در شرایط اضطراری: بازنگری و پیشنهاداتی برای تحقیقات بیشتر، خطوط آب ۳۱ (۱ و ۲)، ص. ۱۱-۲۷
- جان برایانت و لیا کمپل (۲۰۱۴)، خدمات آبرسانی، فاضلاب و بهداشت شهری در شرایط اضطراری، گزارشی از شبکه فعال یادگیری در حوزه تصدی مسولیت‌ها و عملکردها (النپ)، النپ و مهندسان برای امداد در هنگام بلایا، لندن
- جی.ام.بورنهام، آر. لافتا و اس. دوسی (۲۰۰۹)، پزشکی که ۱۲ بیمارستان مرجع را در عراق ترک کردند، ۲۰۰۴-۲۰۰۷، مجله اجتماعی علمی پزشکی ۶۹ (۲)، ص. ۱۷۷-۱۷۲، www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/19501443
- نیل ام. بوتالا، مایکل جی. ونروین و روناک بایلال پاتل (۲۰۱۰)، کسب نتایج بهتر در حوزه بهداشت در زاغه‌های شهری از طریق ارتقای زیرساختها، مجله علوم اجتماعی و پزشکی ۷۱، ص. ۹۳۵-۹۴۰
- CDCP-AWWA (۲۰۱۲)، راهنمای برنامه ریزی اضطراری تأمین آب برای بیمارستان‌ها و مراکز درمانی، مرکز کنترل بیماری‌های واگیردار و جلوگیری از آنها و انجمن آمریکایی صنایع آب، وزارت بهداشت و خدمات انسانی ایالات متحده، آتلانتا، ایالات متحده
- COHRE (۲۰۰۸)، گروهان سیاست: اثر تحریم و محاصره بر حق بشر برای برخورداری از آب و بهداشت در غزه، مرکز حق اسکان و تخلیه، ژنو
- جان دیویس و رابرت لمبرت (۲۰۰۲)، مهندسی در شرایط اضطراری - راهنمای عملی امدادگران، گروه توسعه فناوری‌های میانی، لندن، بریتانیا
- پول ک. دیویس (۲۰۰۳)، تحت محاصره: ۱۰۰ محاصره بزرگ از اریحا تا ساریوو، انتشارات دانشگاه آکسفورد، آکسفورد، بریتانیا

عمر دواچی و همکاران (۲۰۱۴)، تغییر جغرافیای درمانی در جنگ‌های عراق و سوریه، لنست ۳۸۳ (۹۹۱۵)، ص. ۴۴۹-۴۵۷

مارک دافیلد (۱۹۹۴)، ضرورت‌های پیچیده و بحران توسعه گرایسی، بولتن IDS ۲۵ (۴) صیا فاروق و همکاران (۲۰۰۳)، استمرار خسارت جانبی: هزینه‌های بهداشتی و زیست محیطی جنگ برای عراق ۲۰۰۳، مذاکت

هازم آدم قباراه، پال هاث و بروس راست (۲۰۰۳)، جنگ‌های داخلی تا مدت‌ها پس از توقف پایان جان مردم را می‌گیرند یا آنها را ناقص می‌کنند، مجله علوم سیاسی امریکا ۹۷ (۲)، ص. ۱۸۹-۲۰۲

جی گوردون (۲۰۱۰)، جنگ نامرئی: ایالات متحده و تحریم‌های عراق، انتشارات دانشگاه هاروارد، هاروارد، ایالات متحده امریکا

جی.ام. هنکارت و ال. دوسوالد بک، حقوق بین‌المللی بشردوستانه عرفی، جلد ۱، انتشارات دانشگاه کمبریج، کمبریج، ۲۰۰۵ (مطالعه حقوق بین‌المللی بشردوستانه عرفی)

اریک هاسکینز و سامانتا نات (۱۹۹۷)، اثر انسانی تحریم‌های اقتصادی در بوروندی، موسسه مطالعات بین‌المللی توماس جی واتسون جونیور، گاهنامه شماره ۲۹

پال آر. هانتز، دنیس میروناویر و فیلیپ هارتمان (۲۰۰۹)، تخمین اثر عدم اطمینان مداخلات در آب آشامیدنی در کشورهای در حال توسعه، علوم کلیت محیط زیست ۴۰۷، ص ۲۶۲۱-۲۶۲۴

پال آر. هانتز، الن ام. مکدونالد، ریچارد سی کارتر (۲۰۱۰)، آبرسانی و بهداشت، پلاز وان ۷ (۱۱)

کمیته بین‌المللی صلیب سرخ (۱۹۹۹)، عراق: ۱۹۸۹-۱۹۹۹، یک دهه تحریم، کمیته بین‌المللی صلیب سرخ، ژنو

کمیته بین‌المللی صلیب سرخ (۲۰۱۱)، مراقبت‌های درمانی در معرض خطر: دغدغه‌ای نو، کمیته بین‌المللی صلیب سرخ، ژنو

کمیته بین‌المللی صلیب سرخ (۲۰۱۵ الف)، تسلیحات انفجاری در مناطق پرجمعیت: جنبه‌های بشردوستانه، حقوقی، فنی و نظامی، گزارشی از نشست کارشناسی، شاوان دبوچی، ۲۴ و ۲۵ فوریه ۲۰۱۵، ژنو، ژوئن ۲۰۱۵،

<https://www.icrc.org/en/document/explosive-weapons-populated-areas-humanitarian-legal-technical-and-military-aspects>

کمیته بین‌المللی صلیب سرخ (۲۰۱۵ ب)، تقویت میزان پیروی از حقوق بین‌المللی بشردوستانه: فعالیت‌های کمیته بین‌المللی صلیب سرخ و دولت سوئیس، ژنو، ۱ مه ۲۰۱۵، <https://www.icrc.org/en/document/strengthening-compliance-internationalhumanitarian-law-ihl-work-icrc-and-swiss-government>

فدراسیون بین‌المللی جمعیت‌های صلیب سرخ و هلال احمر (۲۰۱۲ الف)، خطرات در مناطق شهری: چارچوب مفهومی، فدراسیون بین‌المللی جمعیت‌های صلیب سرخ و هلال احمر در همراهی با صلیب سرخ نروژ، ژنو

فدراسیون بین‌المللی جمعیت‌های صلیب سرخ و هلال احمر (۲۰۱۲ ب)، راهی به تاب‌آوری: زدن پلی بین امداد و توسعه برای ساختن آینده‌ای پایدارتر، فدراسیون بین‌المللی جمعیت‌های

صلیب سرخ و هلال احمر، ژنو

JHS (۲۰۰۸)، آب، فاضلاب و بهداشت در شرایط اضطراری، راهنمای بهداشت عمومی در شرایط اضطراری، جامعه علمی جان هاپکینز و فدراسیون بین المللی جمعیت های صلیب سرخ و هلال احمر، ژنو

کریستوفر سی. جونیور (۲۰۰۳)، تحریم های سازمان ملل پس از عراق: نگاهی واگرایانه برای دیدن افق پیش رو، ژورنال حقوق بین الملل شیکاگو ۴ (۲)، ص. ۳۲۹-۳۵۴

دیوید کین (۲۰۰۷)، شرایط اضطراری پیچیده، پلیت، بریستول، بریتانیا

النا لوجی (۲۰۱۳)، مداخلات بشردوستانه در زمان خشونت شهری، مقالات آموزشی شبکه فعال یادگیری در حوزه تصدی مسولیت ها و عملکردها (الپ)، موسسه توسعه برون مرزی، لندن

جوآنا ماکری (۲۰۰۲)، بشردوستی نوین: نگاهی به روند عملکرد بشردوستانه در سطح جهان، گروه سیاست های بشردوستانه، موسسه توسعه برون مرزی، لندن

هلن مک الینی (۲۰۱۴)، تکامل تامین مالی وزارت توسعه بین الملل در یمن، مجله تبادلات بشردوستانه (Humanitarian Exchange Magazine)، شماره ۶۱، مه ۲۰۱۴، شبکه اقدامات بشردوستانه، لندن

ایرینا موسل و سیمون لوین (۲۰۱۴)، بازسازی پرونده برای ایجاد پیوند میان امداد، توانبخشی و توسعه، گزارش کمیسیونی گروه سیاست های بشردوستانه، گروه سیاست های بشردوستانه، موسسه توسعه برون مرزی، لندن

گورم رای اولسن، کارستنسن نیلز و کریستین هوین (۲۰۰۳)، بحران های بشری: چه چیزی سطح کمک در مواقع اضطراری را مشخص می کند؟ پوشش خبری، منافع حامیان مالی و تجارت در کمک رسانی، بلایا ۲۷ (۲)، ص. ۱۰۹-۱۲۶

تریشان پنچ و همکاران (۲۰۰۴)، آثار ماندگار جنگ: بهداشت و درمان در عراق ۲۰۰۴، مذاکت روناک بی. پاتل و توماس اف. بورک (۲۰۱۲)، توسعه شهری - یک بلای نوظهور بشردوستانه، ژورنال پزشکی نیوانگلند ۳۶۱ (۸)، ص. ۷۴۱-۷۴۲

مارک پلینگ (۲۰۰۳)، آسیب پذیری شهرها: بلایای طبیعی و تاب آوری اجتماعی، ارت اسکن، لندن

ژان فرانسوا پینرا (۲۰۱۱)، شهرها، آب و جنگ: نگاهی به همکاری میان تأسیسات آبرسانی و آژانس های امدادی در شهرهایی که تحت تاثیر درگیری مسلحانه قرار گرفته اند، انتشارات دانشگاهی لمبرت، لافورو، بریتانیا

PTFP (۲۰۱۲) - برنامه تامین مالی مخابرات عمومی، فهرست کالاهای ممنوع دومنظوره جهت ورود به کرانه باختری رود اردن و غزه، پورتال تسهیلات تجاری فلسطین - تارنمای مرکز تجارت فلسطین، شورای کشتی رانی فلسطین، فدراسیون صنایع فلسطین، www.ptfp.ps/etemplate.php?id=157

ناتالیا پوشاک و ویوین فاستر (۲۰۱۱)، زیرساخت های سیرالئون: چشم انداز قاره ای، مقالات پژوهشی سیاست گذاری، بانک جهانی

PWA (۲۰۱۱) سازمان آب فلسطین، گزارش پایانی (گزارش ششم از نوار غزه)، برنامه خدمات

فنی اضطراری غزه در بخش آبرسانی به نوار غزه: جزء اول - مطالعه تطبیقی گزینه‌های پیش رو جهت تأمین بیشتر آب در نوار غزه، سازمان آب فلسطین، رام الله

بن رامالینگام و پال ناکس کلارک (۲۰۱۲)، پاسخگویی به چالش‌های شهری: انطباق تلاش‌های بشردوستانه با دنیای شهری، مقالات آموزشی شبکه فعال یادگیری در حوزه تصدی مسئولیتها و عملکردها (النف)، مؤسسه توسعه برون مرزی، لندن

RedR (۲۰۱۳)، حاضر به پاسخگویی: رسیدگی به نواقص مهارت‌های فنی شهری، مهندسان ثبت شده در فهرست امدادسانی در هنگام بلایا

اچ.ال. رایس برو و همکاران (۲۰۱۲) آلودگی منابع کوچک آب آشامیدنی و خطر بروز بیماری‌های گوارشی عفونی: مطالعه گروهی، ویژه نامه پلاس وان

ال رابرتس (۲۰۰۰)، نقطه ضعف سامانه‌های آبرسانی مدرن، جنگ و آب، کمیته بین‌المللی صلیب سرخ، ژنو

شادا آ. روحانی و همکاران (۲۰۱۲)، کارگروه توسعه شهری و دسترسی بشردوستانه: پیش نویسی برای توسعه شاخص‌های توسعه و آمادگی در بحران‌های بشردوستانه شهری، پزشکی پیش‌بیمارستانی در هنگام بلایا، فرست ویو، ص. ۱-۴

لئونارد اس. روبنستاین و ملانی دی. بیتل (۲۰۱۰)، وظیفه حفاظت از کارکنان و تأسیسات درمانی در درگیری مسلحانه، لنست، ص. ۳۷۵

لئونارد اس. روبنستاین (۲۰۱۲)، حفاظت از مراقبت‌های درمانی در درگیری‌های مسلحانه و داخلی: فرصتی برای دستاوردهای جدید، مرکز مطالعات راهبردی و بین‌المللی، واشنگتن دی.سی

جین سالوج (۲۰۰۲) خسارت جانبی: هزینه‌های بهداشتی و زیست محیطی جنگ برای عراق، مداخلت، واشنگتن دی.سی

دیوید سندرسون، پال ناکس کلارک و لیا کمپل (۲۰۱۲) پاسخگویی به بلایای شهری: درس گرفتن از عملیات امداد و نجات پیشین، مقالات آموزشی شبکه فعال یادگیری در حوزه تصدی مسئولیتها و عملکردها (النف)، مؤسسه توسعه برون مرزی، لندن

دیوید ستروایت (۲۰۱۳)، اصول سیاسی تاب‌آوری انباشته در شهرها نسبت به تغییرات اقلیمی، محیط زیست و توسعه شهری ۲۵ (۲)، ص. ۳۸۱-۳۹۱

یان اسمایلی و لری مینیر (۲۰۰۳)، کیفیت پول: رفتار حامیان مالی در تأمین سرمایه بشردوستانه، دانشگاه تافتس، سامرویل، ایالات متحده امریکا

ابی استودارد، ادل هارمر و ژان اس. رنوف (۲۰۱۰) در زمان حذف: درسها و چالش‌های مدیریت عملیات بشردوستانه از راه دور در مناطق ناامن، گزارش تنظیم شده بر مبنای نتایج بشردوستانه به سفارش مرکز همکاری‌های بین‌المللی تحت پروژه‌ای با حمایت دولت استرالیا

کلین تیلور و همکاران (۲۰۱۲)، وضعیت نظام بشردوستانه، وضعیت نظام، شبکه فعال یادگیری در حوزه تصدی مسئولیتها و عملکردها (النف)، لندن

استاندارد (۲۰۱۲)، ویژه‌نامه، تحریم‌ها، بولتن استاندارد، آگوست ۲۰۱۲

یونیسف (۲۰۱۵)، یادداشت خبری: میلیونها کودک در سوریه به دلیل کمبود آب و گرمای تابستان در معرض خطر بالای بیماری قرار دارند، یونیسف، دمشق، ۱۰ ژوئیه ۲۰۱۵

http://www.unicef.org/media/media_۸۲۵۰۹.html

هابیتات (۲۰۰۹)، راهنمای شاخصه‌های شهری، برنامه اسکان سازمان ملل

UNEP (۲۰۰۳)، افغانستان، ارزیابی زیست محیطی پس از درگیری، برنامه محیط زیست سازمان ملل، نایروبی، کنیا

UNEP (۲۰۰۷) لبنان، ارزیابی زیست محیطی پس از درگیری، برنامه محیط زیست سازمان ملل، نایروبی، کنیا

ارتش ایالات متحده (۲۰۰۸)، حمایت اطلاعاتی از عملیات شهری، راهنمای میدانی ۴-۲۹۱، مقر اصلی، دپارتمان ارتش. مرکز و دانشکده اطلاعات و فرماندهی آموزش و دکترین نظامی ارتش ایالات متحده.

آژانس اطلاعات دفاعی ایالات متحده (۱۹۹۱)، آسیب پذیری تأسیسات تصفیه آب عراق، شماره ۵۱۱۱، گردش ۹۱، آژانس اطلاعات دفاعی ایالات متحده، ستاد مرکزی فرماندهی، واشنگتن دی.سی

پیتر واکر و کوین پیر (۲۰۰۷)، ردگیری پول: مرور و تحلیلی بر وضعیت کمک‌های مالی بشردوستانه، مرکز بین‌المللی فینستاین، مدفورد، ایالات متحده آمریکا

سازمان بهداشت جهانی (۲۰۱۳الف)، هشدار سازمان بهداشت جهانی درباره خطر فزاینده شیوع بیماری‌های واگیردار در سوریه و کشورهای همسایه با نزدیک شدن تابستان، <http://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/who-warns-increased-risk-diseaseepidemics-syria-and-neighbouring>

سازمان بهداشت جهانی (۲۰۱۳ب)، آخرین اخبار برای حامیان: جمهوری عربی سوریه، ۹ آوریل ۲۰۱۳، http://www.who.int/hac/donorinfo/syrian_arab_republic_donorupdate۹april۲۰۱۳.pdf?ua=۱.

لنی وایلد و همکاران (۲۰۱۵)، سازگاری در توسعه: بهبود خدمات برای اقشار کم بضاعت، مؤسسه توسعه برون مرزی، لندن

بارنی ویلتیس کینگ، تسنیم موجی و جین بارهام (۲۰۰۷)، ارزیابی تأمین منابع مالی به روش معمول/ذخیره در جمهوری دموکرات کنگو و سودان، دفتر هماهنگی امور بشردوستانه سازمان ملل

مارک زیتون، کریم عیدصباغ، جرمی لاولس (۲۰۱۴)، چارچوب تحلیلی مسایل حوزه آب و درگیری مسلحانه: نظری به جنگ اسرائیل و لبنان در تابستان ۲۰۰۶، بلایا، شماره ۳۸، ویرایش ۱، ص. ۲۲-۴۴

رسالت

کمیته بین‌المللی صلیب سرخ سازمانی بی‌غرض، بی‌طرف و مستقل است که رسالت صرفاً بشردوستانه آن حمایت از جان و کرامت قربانیان درگیری‌های مسلحانه و دیگر شرایط خشونت‌آمیز و امدادرسانی به آنهاست.

همچنین کمیته بین‌المللی صلیب سرخ تلاش می‌کند با ارتقا و ترویج حقوق بشر دوستانه و اصول جهانی انسانی از درد و رنج انسان‌ها جلوگیری کند. کمیته بین‌المللی صلیب سرخ که در سال ۱۸۶۳ میلادی (۱۲۴۲ ه.ش.) پایه‌گذاری شده، منشأ کنوانسیون‌های ژنو و نهضت بین‌المللی صلیب سرخ و هلال احمر است. این سازمان، هدایت و هماهنگی فعالیت‌های بین‌المللی نهضت در هنگام جنگ و دیگر شرایط خشونت‌آمیز را بر عهده دارد.

